

Ano 2009 · nº 8

Coral De Ruada

Suplemento:
Alexandre Bóveda,
coralista

Revista Coral De Ruada

número 8 · ano 2009

COORDINADORES:

Emilio Rodríguez Portabales
Álvaro Iglesias Montes

COLABORADORES:

Miguel Barreto Quiroga
Xosé Ramón Estévez Gómez
Fernando Fernández Almuiña
Miguel Ángel González García
José Iglesias Fernández
Gerardo Gómez Gómez "Chaparro"
Emilio Rodríguez Portabales
"Teixugo"
Xaquín Vales Rodríguez "Xocas"

FOTOGRAFÍAS:

Cedidas desinteresadamente por CORAL DE RUADA,

Xosé Ramón Estévez Gómez,
Gerardo Gómez Gómez "Chaparro",
José Iglesias Fernández,
Emilio Rodríguez Portabales,
Carlos Suárez,
Xaquín Vales Rodríguez

RECENSIÓNS:

La Voz de Ourense-La Voz de Galicia

ENDEREZO:

Rúa da Paz, 9. 32005 Ourense
Tel. e fax.: 988 247 117

PÁXINA WEB:

www.coralderuada.com

E-MAIL:

info@coralderuada.com

DEPÓSITO LEGAL:

OU-168/2004

Sumario

- 3 Saúdo do Presidente da Deputación Provincial de Ourense (*José Luis Baltar Pumar*)
- 4 Saúdo do Presidente da CORAL DE RUADA (*Eladio Quevedo Almoína*)
- 5 Colaboracións: Concerto no Pórtico do Paraíso (*Miguel Ángel González García*)
- 7 Colaboracións: No cincocentenario da CORAL DE RUADA (*Xosé Ramón Estévez Gómez*)
- 10 Colaboracións: Bronces en Compostela (*Miguel Barreto Quiroga*)
- 11 Colaboracións: Lembranza (nostálxica) dun tempo e dunha xente: o vivido na CORAL DE RUADA (*José Iglesias Fernández*)
- 15 Anecdótico da CORAL: Capítulo terceiro (*Gerardo Gómez Gómez "Chaparro"*)
- 20 Escribiron de nós...: "La CORAL DE RUADA y la ministra" (*Antón Feito*) (*La Voz de Ourense-La Voz de Galicia*) (*erp/CDR*)
- 21 Discografía propia (VI) (*Emilio Rodríguez Portabales*)
- 26 In memoriam (*erp/CDR*)
- 27 De Coña: Humor gráfico (*Almuiña*); *Unha aventura en Zarautz* (*Teixugo*);
- 30 Actividades da CORAL DE RUADA: Ano 2008 (*aim/erp/CDR*)
- 38 A Xunta de Goberno informa (*cjhm/erp/CDR*)

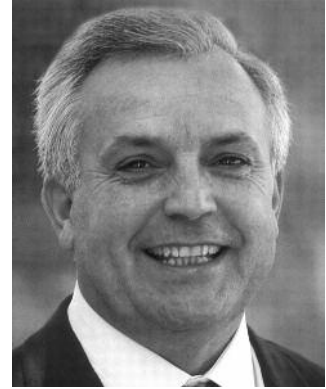
Suplemento nº 4:

Alexandre Bóveda, coralista
(*Xaquín Vales Rodríguez*)

Fotografías de portada:

2008. Concerto dos Amigos no Teatro Principal de Ourense.
1969. Fotografía da Coral de Ruada na época en que D. Bruno Fuentes Blanco foi director.
1929. Alexandre Bóveda.

A opinión dos colaboradores non ten por que coincidir necesariamente coa da Xunta de Goberno da CORAL DE RUADA.

A xeito de limiar

Velaquí temos un novo número da revista coa que a querida Coral De Ruada nos ven agasallando ano tras ano.

Basta dar un repaso polas súas páxinas para decatarse de que este grupo de mulleres e de homes parecen non ter acougo: actuacións en pobos, vilas e cidades de toda Galicia, participación en actos institucionais e Misas solemnes... Cando escribo estas liñas aínda teño frescos na memoria os fermosos concertos do Certame Internacional de Coros “De Ruada”, o Concerto dos Amigos no teatro Principal e a emotiva cerimonia de entrega da Medalla de Ouro Marcial del Adalid que lles concedeu a Real Academia Galega de Belas Artes “Nosa Señora do Rosario” no salón de plenos da Deputación Provincial que me honro en presidir. E todo isto ao mesmo tempo que están a preparar unha gran cantidade de actos para celebrar o seu 90º aniversario.

Xa dixen algunha vez –e quero volver repetilo– que a Coral De Ruada é un patrimonio do que tódolos ourensáns debemos sentirnos moi orgullosos.

José Luis Baltar Pumar
Presidente da Deputación de Ourense

Saúdo do Presidente

Queridos Amigos:

É para min unha gran satisfacción poderlles presentar un novo número da nosa revista, que chega a vostedes grazas á sempre desinteresada colaboración da *Deputación Provincial de Ourense*.

Comezarei facendo un pequeno repaso das actividades da CORAL DE RUADA desde a publicación da revista anterior:

Ofrecemos concertos por toda a xeografía galega: Vilanova dos Infantes, Celanova, Ferrol, A Coruña, Viveiro, Mosteiro (Meis), Valadares (Vigo), Ourense... Viaxamos a Águeda (Portugal) para participar en dous concertos. Participamos nos actos de inauguración da X edición de Xantar; nos actos de homenaxe a Alexandre Bóveda celebrados no paraninfo do instituto Ramón Otero Pedrayo; no 75º aniversario da presenza en Ourense das “Josefinas”; no 25º aniversario da fundación da parroquia de María Auxiliadora, dos Salesianos.

Por outra banda, organizamos, coa colaboración da Concellería de Cultura, Festas e Festival do Cine do Concello de Ourense, o <<III Certame Internacional de Coros “De Ruada”>> durante as Festas do Corpus 2009 e que contou cos Coros Históricos irmáns *Cantigas e Agarimos de Santiago de Compostela*, *Cántigas da Terra da Coruña* e *Real Coro Toxos e Froles de Ferrol*, ademais da Coral “*La Enseñanza*” de Valladolid, os coros portugueses *Orfeão de Águeda* e *Coro da Cidade de Vila Real*. Tódolos concertos tiveron lugar no teatro Principal.

Ademais, gravamos o Canto das Chirimías da Catedral de Santiago de Compostela co grupo ourensán *Brañas Folk*. Nesta ocasión trátase da versión orixinal con arranxos do noso director **Juan José Rumbao Requejo**. Quero destacar este feito porque esta cantiga non se gravaba dende 1929, ano en que xa a gravara a CORAL DE RUADA baixo a dirección de **Daniel González**.

Quero sinalar que, cando estamos a rematar esta revista, estamos en plena celebración do

nosos 90º aniversario cun amplo programa de actos que non vou enumerar nesta ocasión porque terán ampla cobertura na próxima revista. Quero, iso si, destacar o magnífico Concerto dos Amigos, celebrado no teatro Principal, que contou coa presenza de dous ex-directores –**Javier Jurado** e **José María González**– e con algúns colaboradores de excepción, como a gaiteira e ex-coralista **Cristina Pato** e os nosos amigos de *Brañas Folk* **Manuel** e **Olga Brañas**.

Por suposto, ofrecemos os tradicionais concertos de Nadal e Reis 2008-09 na Igrexa de Santiago de Allariz, na Catedral de Ourense e na Igrexa de Santiago das Caldas, no barrio da Ponte, e tamén acudimos a Oseira para celebrar a Misa e Romaría dos Amigos.

Xa se sabe que, nunha institución tan lonxeva como a nosa CORAL, recibimos de cando en vez tristes novas relacionadas co falecemento dalgún membro da familia ruadista. Durante o ano 2008 deixáronnos **Montserrat Saco Cid**, descendente, irmá e nai de coralistas, ademais de cunhada miña, e **Luís Quintas Conde**, coralistas de finais dos anos corenta e principio dos cincuenta do pasado século.

É de xustiza agradecer a dedicación xenerosa do director, **Juan José Rumbao**, e dos coralistas, homes e mulleres, que tanto e tan ben traballan para facer posible que a CORAL DE RUADA estea a celebrar con ledicia o seu 90º aniversario.

Unha vez máis, grazas ós nosos fieis **Amigos** e ás institucións públicas (*Deputación Provincial de Ourense*, *Concello de Ourense*, *Consellería de Cultura*, *Xerencia do Teatro Principal*, etc.) e privadas (*Caixanova*) que nos apoiaron durante o ano 2008, agardando que o sigan a facer no sucesivo.

Unha forte aperta para todos e cada un de vostedes.

Eladio Quevedo Almoína
Presidente da CORAL DE RUADA

CONCERTO NO PÓRTICO DO PARAÍSO

Qué fermosa é esta música muda
este concerto de color sen tempo,
estas melodías antigas, e sempre novas
que escoito no misterio da catedral
ouvindo ós anciáns que no Paraíso
enchen de sons a mirada e o corazón.

Alí na penumbra das atardecidas,
cando o silencio se chea de misterio
e o sol bicou xa, despedíndose
morrimento dos profetas e dos apóstolos,
os anxos das trompetas
anuncian como heraldos puntuais
que chegou o momento
de pechar os ollos e escoitar,
a salmodia vespéral solemne e viva
que aqueles músicos de pedra
entoan para serenar agarimosos
as dores e as nostalxias do mundo.

Si, calade e escoitade que só na alma
resoa o canto chan de aqueles vellos
que tanguen preciosos instrumentos:
zanfona, rabel, pandeiro
e musitan versos que non ten tempo
e regalan camiños de eternidade
para sandar o corazón enfermo.

A catedral se deixa abrazar polas sombras
a chama dos cirios crea pantasma
que percorren as naves dicindo salmos
e lembrando con gratitude ós que amaron
aquele templo e engaiolaron en pentagramas
gabanzas e choros e agora dormen serenos
nos brazos de Deus para sempre,
pero na arquivolta do Pórtico comeza
o concerto e espertan sons novos
e o cabalo de San Martiño rebule

como si fose xa o albor cando a luz
de novo viste de cores as figuras
e as campás danse cita para vestir
de sentimento a Ourense.

Si, no Pórtico do Paraíso hai sempre
música coral e de instrumentos,
música do ceo para os camiños do tempo.

Ourense, 2009.

No cincoentenario da CORAL DE RUADA (Homilía nos Franciscanos¹)

Ourense, 22-6-69

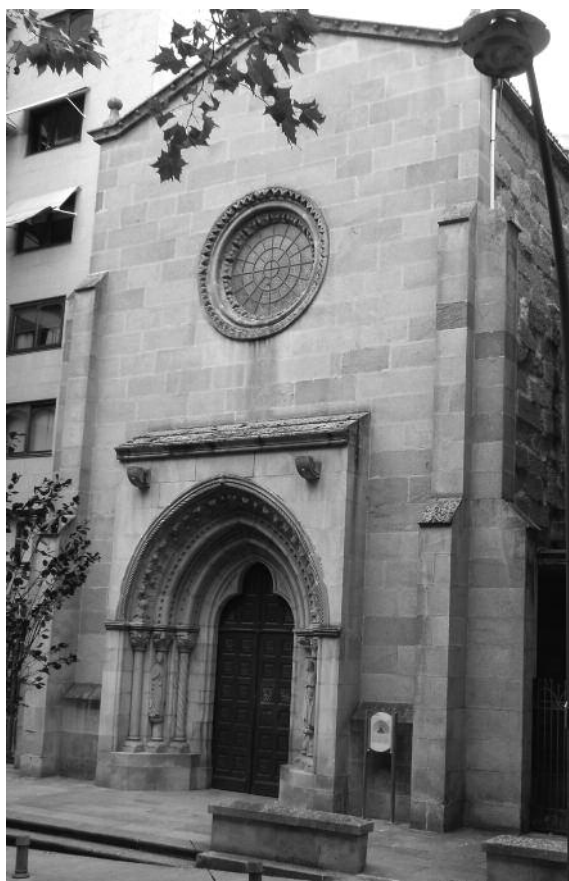
Non vou escomenzar estas palabras coa aquela conocida escea dun popular escritor paisano noso:

-Quén é Deus Nuestro Señor?.

-Eu eso non o quixen adeprender. A miña cartilla debe estar equivocada. Primeiro di que é unha cousa; despois que é un Señor. Se é un Señor non é unha cousa.

Meus queridos hirmaos, presentes ou radiouvintes:

Deus, noso Pai, é un ser infinitamente alegre, é a mesma ledicia en persoa, eternamente feliz de s'atopar tal cal é. E non pode disimular esta alegría. Nótaselle cando fai festa arreo no misterio da Trindade, véndose no seu Fillo, i amándose no seu Espírito. Nótaselle cando deixando o Ceo, veu conversar connosco en Palestina por medio de Xesucristo, pois as súas delicias son estar cos fillos dos homes. Nótaselle cando acende o sol pol-as mañás, a lúa po-la noite, o luceiro i as estrelas no serau. Nos regatiños que corren, nas fontenas que marmuran, nas froles arrecendentes i os paxariños chiantes. Non pode esconder a súa ledicia

Fotografía 1. Igrexa dos Franciscanos no Parque de San Lázaro. [Foto Emilio Rodríguez Portabales].

1. *Nota da CORAL DE RUADA:* Respectouse a homilía segundo está escrita no orixinal. Por outra parte cómpre sinalar que a primeira Misa en galego celebrada en Ourense tivo lugar o día 7 de xaneiro de 1968 na capela do Santo Cristo –ano e medio antes– oficiada por D. Celso Pérez Carnero e cantada pola CORAL DE RUADA.

e sin querer vaina espallando a treu, como cantara o místico poeta de Castela:

“Mil gracias derramado
pasó por estos sotos con presura
y yéndolos mirando
con sola su figura
vestidos los dejó de su hermosura.”

Nótaselle, sobre todo, na nosa terra, terra feiticeira e garimosa, na que todo canta, poema de tenrura feito música que nos enleva ata a Beleza suprema do Creador. Posto que,

“... non hai terra millor ca nosa
máis ridentes paisaxes
máis frescas sombras
máis puros ceos
nin lúa máis lucente
no firmamento.”

O’ longo do día, no meio da noite, nas valgadas e nos montes, Galicia inteira entoa o seu concerto solermino en honor do seu Pai que está no Ceo, reloucante de ledicia.

“Grilos e ralos, ras albariñas
sapos e bichos de todas cras
mentras ô lonxe cantan os carros,
qué serenatas tan amorosas
nos nosos campos sempre nos dan!
Tan so acordarme delas
non sei o que me fai:
nin sei s’ é ben
nin sei s’ é mal!”

A terra canta ô Señor: “Caeli enarrant gloriam Dei et opus manuum ejus annuntiat firmiter”. Pero o cantor meirande da terra ha de ser precisamente o home, o rei da creación.

Deus é Deus de ledicia, i as sagradas letras non se cansan de convidarnos a louvalo ledamente i agasallalo cos nosos cantos: “Cantai ô Señor unha cántiga nova, cantai ô Señor total-as terras.” Aledaivos no Señor. Tocai e cantai prô Señor. Alaudaino con salterio e cítol agabaino con pandeiro e danza de roda, agabaino con cordas i órgao.”

Estamos a celebrar unha efeméride gloriosa: o cincoentenario da fundación da CORAL DE RUADA. Rapaces e rapazas pol-a edá ou polo espírito, que se decataron da ledicia do noso Deus e van cantando gasalleiros e optimistas a beleza do vivir e a esperanza dun alén.

Benia a vós, afoutados troveiros da ledicia! Benia a vós adicación cotiá i esforzada prô do voso milloramente humano, artístico i espiritual!

Ignaros da maldición do poeta:

“Ay dos que levan na frente unha estrela
Ay dos que levan no bico un cantar!”

Fan voltexar ledamente as campás dos seu corazós, lembrándose do preceuto que encabeza o libro máis cernemente popular da nosa terra:

“Has de cantar que ch’hei de dar zonzos
Has de cantar que ch’hei de dar moitos”.

“Cantare et psallere negotium est amantium”. Cantar e tocar e cousa dos que aman, di o S. Agostiño. Cantar é asemellarse a Deus. Cantando saímos das suas maus e cantando debemos voltar pr’ond’él. Cantar é rubir ate os principios da creación e recrear as cousas; pois a esencia das cousas, o mundo todo, ven ser como unha música petrificada, unha progresiva materialización das vibracións sonoras. Cantar é purificarse.

Mais, ollo, meus hirmaos: Grande cousa é o cantar, bonita cousa é. Pero de nada valera mover os beizos, sacar a voz, cantar coa boca e non cantar co corazón, coa armonía dunha vida cristiá ô servicio do Creador. Unha vida na que concorden os intereses da i-alma e do corpo. Unha vida na que ningunha corda desentoe.

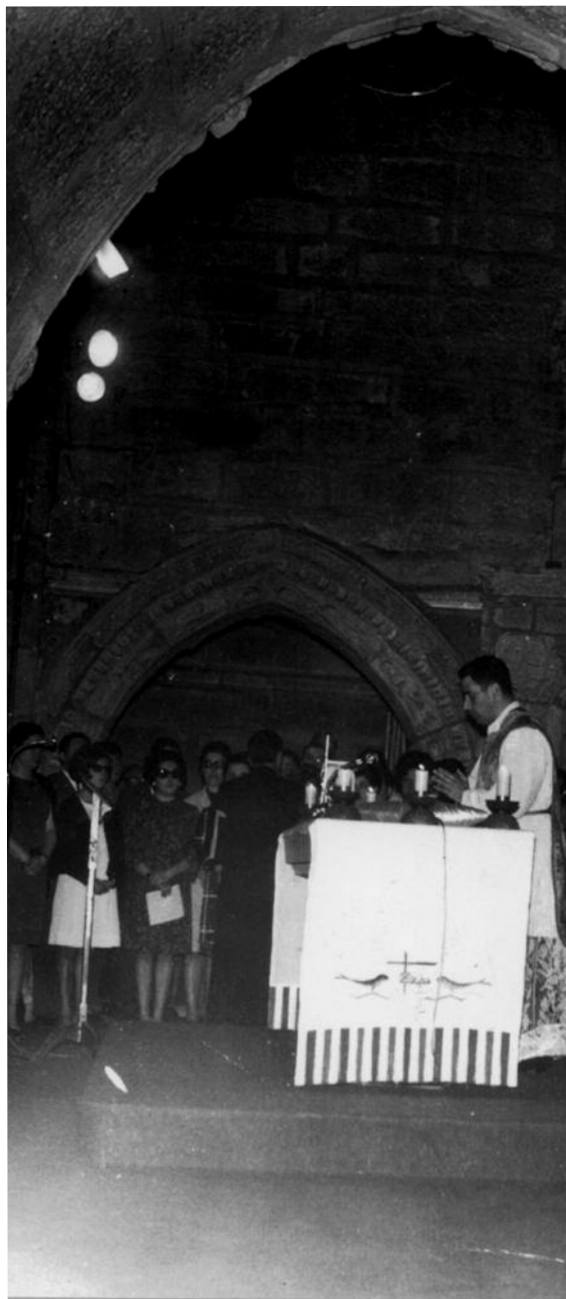
Se deixamos prevalecer en nos as paixós, desentoea o noso canto. Se nos deixamos asu-lagar pol-o egoísmo, esquecendo a caridá, desentoea o noso canto. Desentoea o noso canto se non cantamos a Deus coa rectitú das nosas vidas. “Qui non habent charitatem, portare psalterium possunt, cantare non possunt”. Os que non teñen caridá, poden levar ás costas o salterio, pero cantar non poden, en frase do S. Agostiño.

Meus hirmaos: Un desexo para finar. Que cando cheguemos ô ceo e nos esaminen no tribunal do Noso Señor, non teñamos que confesar a nosa probeza dicindo:

“Eu cantar, cantar, cantei
a gracia non era moita”...

Franca resposta, porque pra cantar no coro celestial compre gracia, e moita gracia. Inda estamos a tempo de a adequerir. Xesús no Sacramento relouca por nos axudar.

O de menos é a túa voz. Se téas boas obras –di S. Xerome– inda que o teu canto sexa unha cacofonía, tú es un doce cantar diante de Deus. Non che importe a rouquea da voz –adevirte o S. Xoan Crisóstomo– nin o descoñecemento dos ritmos, con tal de ter un alma modesta, unha mente vixilante, un corazón sano, i onha concencia libre. Se téas esto entrarás no coro divino. Tomarás parte ô lado de Davide.

Fotografía 2. Misa na Igrexa dos Franciscanos á que se fai referencia no presente artigo. O oficiante é o autor desta homilia. No fondo pódense ver os membros da CORAL DE RUADA dirixidos por D. Bruno Fuentes.

[Foto cedida por D. Xosé Ramón Estévez].

Bronces en Compostela

(Á CORAL DE RUADA pola medalla de Galicia)

A CORAL DE RUADA en Compostela
tanxeu bronces, colgou unha nova estrela.

I

Os badalos de paz e lenes brisas
de castañais e fortes carballeiras
acalan penas, furtan nobres risas,
co aire animoso de raciais muiñeiras.

II

Repenican garbosos as cantigas
coas que a Galicia secular festexa
os curtos ocios das fondais obrigas,
en amizades de xuntanza rexa.

III

Por camiños calados de lembranzas
da trasatlántica e fabril Galicia
enxugaron saudades de loanzas,
alalás bagoaron de ledicia.

A CORAL DE RUADA en Compostela
tanxeu bronces, colgou unha nova estrela.

1. Miguel Barreto Quiroga é irmán de Melquisedec Barreto, que fora coralista durante máis de 50 anos. Foi profesor titular de Filosofía no Instituto Otero Pedrayo.

Lembranza (nostálxica) dun tempo
e dunha xente:

O vivido na CORAL DE RUADA

Fotografía 2. No segundo andar da parte frontal do edificio primitivo ensaiaba a CORAL DE RUADA. [Foto X. Vales].

Nacín na rúa de San Francisco³ pero, aos poucos meses, a familia cambiouse o número 3 (antigo) da praza do Corrixidor, diante mesmo do convento/escola das Carmelitas, e mirando a fachada da casa onde ensaiaba a CORAL DE RUADA. Polo tanto, xa moi cedo, *comecei a vivir e crecer sendo veciño da Coral*, xogando, debaixo do balcón onde ensaiaban (fotografía 2), con outros rapaces e rapazas daquelas rúas que acaban na “plazuela”, e moitas veces cruzándonos cos membros do coro que saían dos ensaios. As primeiras experiencias e os primeiros contactos coa agrupación estaban xerminando xa nesa época tan temperá. Aínda recordo cando, moi caladiños, subiamos as

Fotografía 1.
José Iglesias
Fernández no
ano 1961.
[Tomada da súa
páxina web].

1. Nota do autor (no sucesivo N.A.): Entre os achegados e achegadas eu era coñecido como *Oneno*. Na CORAL como *Opelos*.

2. Nota da CORAL DE RUADA (no sucesivo N.C.R.): Polos datos que temos, José Iglesias Fernández pertenceu á CORAL DE RUADA nos primeiros anos da década dos 50. Ten un amplo currículo profesional (é licenciado en Ciencias Económicas e diplomado en Ciencias Sociais) e é autor de numerosas publicacións de tipo económico, político e social (ver páxina web <http://www.rentabasica.net/autor.html>).

3. N.C.R.: O día 27 de decembro de 1931.

Fotografía 3. José, nunha foto recente, na praza do Corridor, mirando cara ao antigo local da CORAL DE RUADA.
[Foto cedida polo autor].

escaleiras pra oílos ensaiar. Eles e elas sabían que estabamos alí escondidos, pero facíanse o parvo, como se non se desen conta de nada: despois de todo, penso que a nosa presenza no fondo das sombras era para iles como se estivesen actuando pra un público infantil.

Sabemos como eses tempos aínda tenros son os anos nos que o ser humano recibe as primeiras experiencias, as miñas nadas e vivi-

Fotografía 5. Varios membros da Coral nos primeiros anos da década de 1950. José Iglesias Fernández é o primeiro pola dereita na última fila.
[Foto cedida polo autor].

das na “plazuela”, e da que moitas delas xamais me esqueceréi. Eses primeiros coñecementos entran nas nosa existencia pra sempre, e serán os que manterán moitos dos nosos afectos e ideais da vida adulta que nos agarda. E así foi, polo menos no que toca a miña relación coa CORAL. Ata ter case dezasete anos, vivín agardando pra poder entrar no coro a cantar. Unha ilusión largo tempo esperada e desexada, pero que por este intre se faría unha realidade. Un longo soño que, por fin, se cumpría.

Este soño foi posible grazas a axuda do gran Rafa (fotografía 4), tenor solista no RUADA, admirado por todos os seus compañeiros e coñecidos, a quen sempre recordarei con respecto e agarimo, tanto polos seus consellos cando aínda era un neno (traballamos xuntos un tempo e non paraba de falar da súa paixón polo RUADA), como despois pola súa amizade e pola súa xestión pra que eu puidese cantar na CORAL. El foi o que falou co, polo entón director, don Daniel González. Direi que el foi o meu valedor. Seguramente, tendo en conta a miña voz (tiña bo oído e tiña estudado os dous tomos de música do mestre Hilarión Eslava, pero a voz era mais ben frouxa), eu non entraría no coro. Pero penso que foi a súa capacidade de sedución a que convenceu a don Daniel pra que me aceptase, polo que pasei a formar parte da corda de barítonos con moita alegría pola miña parte. Agora xa estaba dentro, xa me sentía que formaba parte daquela gran familia de amigos e amigas coristas coa que soñara tantos anos.

Comezou pra min o tempo dos ensaios e das actuacións. Os ensaios parecíanme sempre curtos, tanto os de corda como os xerais. Supoñían eses momentos nos que vas vendo como as cantigas van ensamblándose na corda e no conxunto, collendo xeito, converténdose musicalmente nos nosos propios deleites. Direi que eramos os primeiros en gozar desa tan loada actividade colectiva como é o canto coral. Tamén foron estes anos, esta diaria actividade (non estou moi seguro, pero creo recordar que os

Fotografía 4.
Rafael Lorenzo
“O Gran Rafael”.
[Foto cedida por Carlos Suárez].

Fotografía 6. A CORAL DE RUADA en 1954. [Arquivo da CORAL DE RUADA].

ensaio eran os luns, mércores e venres, de sete e media a nove e media), unha gran ocasión pra facer amizade, case unha familia, co resto dos membros da CORAL. Un dos mais graves problemas da emigración é, entre outros, claro, como te esqueces dos nomes da xente que coñeciches e segues querendo tanto, neses anos de aprendizaxe humano. Agora só me recordo dalgúns en dalgunhas, que non vou a nomear pra non facer de menos o resto. Cando vexo a foto da CORAL feita no ano 1954 (*fotografía 6*), un ano despois de que deixase Ourense, atopo que aí están todos e todas as coristas, incluíndo o segundo director que tiven, don Isolino Canal. Esa é a xente a quen quedei querendo e lembrando, con toda a dor que produce a nostalgia. A que dicir que, nestes aspectos, a emigración é moi negativa.

Tampouco fai falta dicir que as actuacións eran tamén outro deleite persoal, o mesmo que

pra o conxunto dos coristas compañeiros e compañeiras. Era o momento de comprobar os resultados dos nosos esforzos, de poñer a proba de forma pública ata onde tiñamos chegado. O público convertíase en xurado e era o que tiña a última palabra, o que nos dicía se o noso traballo e a nosa dedicación ían no bo camiño artístico. As saídas mais habituais eran en relación coas invitacións ás festas e eventos máis destacados que se celebraban nos pobos e cidades de Galicia. Aparte das que faciamos no mesmo Ourense: Cines Losada, Xesteira, Principal. Pero as saídas mais importantes a destacar nese intre foron as que tiven a sorte de participar nas dúas invitacións^{4,5}, que o Concello de Barcelona lle fixo a CORAL DE RUADA polas *Festes de la Mercè*, desta gran vila catalana. A *fotografía 7* pertence a unha destas saídas^{6,7}. Participamos na semana grande con outros coros do territorio

4. N.A.: Coido que os viaxes foron no 1950 e no 1951, pero fállame a memoria.

5. N.C.R.: A CORAL DE RUADA viaxou a Barcelona tres anos seguidos: 1951 (con Daniel González como director), 1952 e 1953 (baixo a dirección de Isolino Canal), polo que as viaxes a que fai referencia o autor foron en 1951 e 1952.

6. N.A.: Esta foto foi feita na praza de Cataluña de Barcelona no ano 1950. Eu son o do bombo.

7. N.C.R.: Como xa se indicou anteriormente, a foto tivo que ser tomada en 1951. Nesa foto pódense ver, de esquerda a dereita, a José Gallego Aguiar *Chuti* (tocando o tamboril), Manuel Soto Mosquera *Ferreiro* (gaiteiro), Virxilio Fernández González (gaiteiro e fundador da CORAL), José Antonio Soutullo *Tucho* (gaiteiro), Antonio Fernández Cañedo *Réquini* (gaiteiro, fillo de Virxilio Fernández) e José Iglesias Fernández *O Pelos* (tocando o bombo, é o autor deste artigo).

Fotografía 7. O grupo musical da CORAL DE RUADA tocando na praza de Cataluña, en Barcelona, no ano 1951.
[Foto cedida polo autor].

Fotografía 8. José Iglesias ante o “Centro Orensano” de Montevideo.
[Foto cedida polo autor].

español, pero recibimos unha especial atención da *Federació de Cors de Clavé*⁸, unha das máis

antigas e destacadas asociacións deste país, pola súa defensa da música e a lingua catalana.

Pouco mais que dicir. A miña curta pero intensa vida no *DE RUADA* quedou pra sempre no meu corazón. Foi un ideal que o rachou a emigración, como tantos outros anhelos que se fraguan por esas tenras idades. Porén, aprendín a vivir e a convivir con outras xentes, con outras culturas, con outras realidades políticas e sociais, todo elo moi positivo na longa formación e madurez do ser humano. Moita da xente (non toda) que non sae do seu país, quédase desgraciadamente enfeitizada consigo mesma, como se fose o único, o centro da creación. Este é un dilema que teremos sempre as persoas e os pobos, de atopar o equilibrio entre o nomadismo e o sedentarismo. Asemella que, neste caso, os extremos foron bos.

Entón, pra acabar, dar as grazas a xente que agora está dirixindo e levando a xestión da CORAL, e aproveitar pra saudar a todos e todas as coristas, as da agora e as do pasado. Seguirei sempre estando con vós como vós comigo⁹.

Barcelona, outono do 2009.

8. N.A.: Ver páxina web <http://www.elcoro.net/>.

9. N.C.R.: José Iglesias viaxou recentemente a Arxentina e Uruguai para ofrecer unha serie de conferencias nas principais cidades deses dou países. A fotografía 8 móstranos ao autor diante do “Centro Orensano” de Montevideo.

Anecdótico da CORAL Lembranzas

Gerardo Gómez Gómez “Chaparro”
Corista de Honra da Coral De Ruada

CAPÍTULO TERCEIRO

De cando se reincorpora D. Manuel de Dios como director da Coral De Ruada despois da súa licenciatura, sendo presidente D. Xosé Ramón Muñiz Guerra.

Ó deixar D. Bruno Fuentes a dirección da CORAL, por motivos profesionais, Manuel de Dios Martínez, volveu coller as rendas da dirección, pois xa non existían os impedimentos que tivera anteriormente para dirixila, unha vez terminada a súa licenciatura¹. Daquela era presidente da CORAL D. Xosé Ramón Muñiz Guerra².

Enseguida se deron algúns concertos de certa importancia: primeira “Festa do Emigrante” en Avión; “Festa da Mimosa”, no Carballiño (como lembranza deste concerto está a foto que se xunta, tomada na escalinata fronte ao Concello do Carballiño); “Festa da Vendima” en Leiro e actuacións en Vilanova das Infantes, nas “Festas do Cristal”, en Mondoñedo, Viveiro... Houbo algunha actuación máis pero de pouca relevancia.

Xosé Fernández Borrajo elixido novo presidente da CORAL DE RUADA e, polo tanto, nova Xunta Directiva.

En Asemblea Xeral foi elixido D. Xosé Fernández Borrajo³ presidente da CORAL, sendo acompañado dos seguintes cargos na Xunta Directiva por el presidida.

Vice-presidente 1º:

D. Fernando González Suárez

Vice-presidente 2º:

D. Constantino Prieto Salgado

Secretario:

D. Xerardo Gómez Gómez (*Chaparro*)

Vice-secretaria:

D^a. Teresa Casado Estévez

Contador:

D. Ricardo Sotelo Sancho (*Chicho Sotelo*)

Vice-contador:

D. Roberto Somoza López

Vogal de Relacións Públicas:

D. Ángel Martínez Vázquez (*Anxo*)

Vogais: D. José Gallego Aguiar (*Chuti*)

D. Manuel González Somoza

D. Manuel Rego Nieto

D. Manuel Salgado Montero

Director:

D. Manuel de Dios Martínez

Sub-director:

D. Álvaro de Dios Martínez

1. **Nota da Coral:** Segundo consta en acta, D. Manuel de Dios deixou a dirección da CORAL DE RUADA en 1964 para *descansar e preparar uns exames particulares relacionados coa súa profesión*. Este regreso prodúcese na segunda metade do ano 1969.

2. **N. C.:** D. Xosé Ramón Muñiz Guerra foi presidente da CORAL DE RUADA entre 1966 e 1971.

3. **N. C.:** D. Xosé Fernández Borrajo accede á presidencia da CORAL DE RUADA en 1971, permanecendo no cargo até 1986.

Fotografía da CORAL DE RUADA na praza do concello do Carballiño o día en que participou na Festa da Mimosa.
[Foto: Arquivo da CORAL DE RUADA].

Agora toca ir de mudanza e explicar a brillante idea da creación dos Amigos da CORAL DE RUADA.

Desde os primeiros anos da década dos sesenta, o lugar de ensaio e ó mesmo tempo sede social, estaba nun baixo cedido pola Deputación, na parte traseira do seu edificio, con entrada pola Fonte do Rei ou Fonte do Bispo, ó pé do local ocupado entón pola Cruz Vermella. O local non reunía as mínimas condicións para os ensaios e sede social da CORAL, polo que, por xestión do Sr. Borrajo, conseguiu-se que D. Florencio Álvarez nos cedese o primeiro piso dunha casa situada fronte á Torre, enriba do café-bar El Retiro, onde hoxe está a oficina central do Banco Pastor. Durante o ano 1972 e parte de 1973 mantivemos os dous

locais. Pero un bo día viñeron varios soldados (daquela a Cruz Vermella estaba militarizada) desa benéfica institución, colleron tódalas pertenzas da CORAL e levaron todo a un cuarto do terceiro piso do mesmo edificio. En realidade, levaron todo para alí menos os valiosísimos decorados –feitos por Camilo Díaz Baliño para a primeira viaxe da CORAL a América–, que os meteron no lugar onde estaban os calabozos, lugar escuro e subterráneo. E alí pasou o que tiña que pasar... choveu, enchéronse os calabozos de auga, e os decorados quedaron escarallados para sempre. O presidente da Deputación era un tal Olano Gurriarán⁴.

Cómpre destacar que este novo local foinos cedido por D. Florencio de forma gratuíta pero transitoria, pois o propietario tiña intención de desalojar a tódolos comerciantes e inquilinos

4. N. C.: Refírese a D. Eduardo Olano Gurriarán, que presidiu a Deputación Provincial de Ourense nos anos 1973 e 1974.

do edificio. Cando así fose, a CORAL tería que deixar libre o local. Pero aínda así foi un arranxo moi bo para DE RUADA, pois, dado que non había cartos, podíamos ir tirando durante algún tempo; e así foi, pois botamos varios anos alí, sen ter que pagar nada.

A situación económica, como se pode ver, non era gran cousa, pero xa o Sr. Fernández Borrajo, ao pouco de facerse cargo da presidencia, tivera a gran idea de xuntar co diario La Región un folleto cunha especie de S.O.S. no que se explicaba que a CORAL estaba nunha situación económica desesperada, polo que se non nos axudaban os ourensás, desaparecería moi axiña, e convidaba a tódolas persoas que así o quixesen a pagar unha cota anual, totalmente voluntaria, a cambio de pasar a formar parte da colectividade en calidade do que, dende aquela, se deu en chamar, AMIGOS DA CORAL DE RUADA⁵.

O éxito foi rotundo, desbordou todas as nosas mellores previsións, pois houbo algunhas cotas que para aquel tempo eran moi elevadas; debo citar como exemplo a do Sr. Pérez Colemán⁶, ex-presidente da CORAL, que subscribiu unha cota de 6.000 pesetas anuais, que eran moitos cartos naquela época. Un claro exemplo do que deben facer os que no seu día deixaron de presidir a CORAL e non o dan asumido.

Nesta época deuse un gran concerto en Celanova o 4 de decembro de 1971, concerto

O local ocupado pola CORAL estaba situado na parte traseira da Deputación (a porta máis estreita). O local da Cruz Vermella era o da porta máis ancha. [Foto: Emilio Rodríguez Portabales].

do que teño a gravación íntegra. Poucos días despois gravamos seis cancións, para Radio Nacional de España, no Paraninfo do Instituto Otero Pedrayo.

O seis de xaneiro do 1972 actuouse cantando a Misa na que se inaugurou a Igrexa de Santa Cruz de Arrabaldo. Tamén tódolos pri-

D. Florencio Álvarez cedeunos o primeiro andar dun edificio situado no parque de S. Lázaro. Nas fotografías pódense ver o antigo edificio e a actual, co Banco Pastor no baixo. [Foto: Arquivo e Emilio Rodríguez Portabales].

5. N. C.: Os Amigos da CORAL DE RUADA créanse nunha Xunta de Goberno celebrada o 17 de decembro de 1971.

6. N. C.: Refírese a D. Luis Pérez Colemán, que fora presidente da CORAL DE RUADA entre os anos 1948 e 1957.

Fotografía recente da Igrexa de Santa Cruz de Arrabaldo. [Foto: Emilio Rodríguez Portabales].

meiros de marzo cantouse a Misa de San Rosendo en Celanova, para a que D. Manuel De Dios compuxo a música do himno dedicado a San Rosendo⁷, sobre os versos compostos polo gran poeta ourensán D. Abelardo Santórum, poeta esquecido ultimamente, non sei por qué motivo, pero esquecido inxustamente.

“Cambio de chaquetas”, voda entre coristas e celebración do primeiro Concerto dos Amigos.

En reunión da Xunta Directiva tratouse de buscar unha subvención para mercar novos traxes para os compoñentes da CORAL, xa que os que había estaban moi deteriorados, e acordouse visitar ó Gobernador, que facéndose cargo do problema aportou 60.000 pesetas, que viñan solucionar unha parte do gasto. Entón acordouse visitar tamén ó presidente da Deputación, D. David Ferrer Garrido, que, despois de reci-

birnos moi cordialmente, deu instrucións para que a Caixa de Aforros Provincial de Ourense aportase outra subvención, séndolle concedida á CORAL a moi estimable cantidade de 300.000 pts., que daban de sobra para afrontar tódolos gastos pertinentes.

De contado fixéronse as pertinentes xestións para a confección da nova roupa da CORAL, que quedaría rematada en moi pouco tempo, para estar dispoñible na presentación que faría o Coro no primeiro concerto para os Amigos da CORAL, que se celebrou no Teatro Losada o 20 de abril de 1972, no que cómpre destacar a gran acollida do público ourensán, pois o aforo do teatro foi totalmente insuficiente. O concerto foi un dos éxitos máis grandes de toda a historia da CORAL, ademais de ser loado o bo facer do **Coro**, tamén os novos traxes causaron sensación.

Debido a este éxito fomos reclamados para dar un importante concerto no Museo Arqueolóxico de Ourense.

7. N. C.: Aestrea do Himno a San Rosendo tivo lugar no Ofertorio da Misa celebrada na Igrexa do Mosteiro de Celanova o día 1 de marzo de 1972, festividade do Santo. En 1977 a casa discográfica Zafiro editou un single da CORAL DE RUADA co Himno a San Rosendo e o Himno Galego.

Teño que destacar que antes da presentación da CORAL, celebrouse na Capela dos Gozos, na Derrasa, a unión matrimonial de Mercedes Vázquez e Chuti, estreando os novos traxes da CORAL, tras pedir permiso á Xunta Directiva para usar eses traxes na cerimonia, o cal, por suposto, foi concedido. DE RUADA cantou a Misa e despois foi agasallada cunha espléndida cea no Restaurante Los Caracoles.

Onde se dá conta de cómo naceu o Ourense ó lonxe, na sobremesa dun xantar, despois dun concerto en Allariz.

O nove de xullo, coincidindo coas festas do San Bieito, fomos contratados para cantar en Allariz. Primeiro cantamos a Misa na Igrexa do San Bieito... digo cantamos porque só estabamos cantando Manuel de Dios, Álvaro de Dios, Conchita Iglesias, Moncho G. Fariñas e mais eu. Ó finalizar a Misa xa nos xuntamos máis (unha ducia), e na praza que está por riba da Igrexa de Santiago cantamos a Negra Sombra. Pola tardiña, despois de esperar a que terminase o fútbol para que nos puideran pagar cos cartos da recadación, demos un concerto nos Salesianos, onde xa nos xuntamos 27.

Pero o máis destacable de todo isto foi que, despois do xantar que nos ofreceron na Casa Lola, na sobremesa, entre outras cancións deunos por cantar aquilo do dantal da Carolina, e cando a Carolina baila o lagarto dálle ó rabo. D. Manuel de Dios tomou boa nota e alí naceu a famosísima e emblemática canción **Ourense ó lonxe**.

Tiña moito máis que escribir sobre estes temas, como foi a de obsequiar ós Amigos da Coral, coa primeira festa en Oseira⁸, na que despois da Misa no Mosteiro, obsequiouse a tódolos asistentes con polbo, empanadas, bica do Castro, roscóns, viño e refrescos. Pero de como naceu esta festa e outras cousas máis, escribirei en artigos vindeiros. Tamén haberá que falar da actuación no teatro da Zarzuela de Madrid, visita ós entón Príncipes de España e viaxe a Andalucía, con actuación na Universidade Internacional da Rábida, convidados polo ministro de “Educación y Ciencia” D. Cruz Martínez Esteruelas.

Quedades citados.

Nesta foto, tomada en Santiago de Compostela no Ano Santo de 1976, podemos ver a Chuti (atrás de todo) e a Mercedes (agachada entre os dous gaiteros Masqui e Eladio Quevedo).

[Foto: Arquivo da CORAL DE RUADA].

8. N. C.: A primeira Romaría de Oseira tivo lugar en xuño de 1972.

Escribiron de nós...

O sábado, 9 de febreiro de 2008, na sección “O fiadeiro” da edición local “La Voz de Ourense” do xornal “La Voz de Galicia”, **Antón Feito** publica un interesante artigo baixo o título “La Coral De Ruada y la ministra” que, polo seu interese e polo humor con que está escrito, merece figurar nesta sección.

LA VOZ DE OURENSE (LA VOZ DE GALICIA)

Sábado 9 febreiro de 2008

OURENSE AL DÍA

O FIADEIRO

Antón Feito

La Coral De Ruada y la ministra

Es un trabajo colectivo. De los que hoy están y de los muchos que han pasado. Es nuestra coral más representativa. Es la que nos llena de orgullo aquí y allende los mares. Es la histórica agrupación que sabe guardar los tesoros corales de la tierra. Hoy celebra una nueva asamblea general. Una rutina más. Una obligación más de un colectivo que, como bien dice su presidente, Eladio Quevedo, en la revista que editan (¡no todo van a ser cánticos y ya van por el número siete de la publicación!) “traballa a reo para que esta maravillosa realidade que chamamos De Ruada camiñe con paso firme cara ó 90 aniversario”. Llegarán a ese y a muchos más. Porque tienen, desde los directivos a los coralistas pasando por su director, una dedicación sin límites como bien saben todas las instituciones gallegas. El próximo lunes, por poner tan sólo un ejemplo, actuarán en el instituto que los nostálgicos seguimos llamando Masculino. Allí estarán acompañando al Presidente de la Xunta, Pérez Touriño, y a la ministra Elena Espinosa. Dicen los malpensados (¡que los hay!) que se reinaugura el paraninfo para mayor lustre de la candidatura del PSOE en las inmediatas elecciones. Nada más lejos de la realidad. El mayor lustre lo pondrá, seguro, la CORAL DE RUADA.

Alexandro Bóveda, coralista

Xaquín Vales

Suplemento 4
da revista
Coral De Ruada
Ano 2009

Índice

	<i>pax.</i>
<i>Alexandro Bóveda, coralista</i>	3
Bibliografía	23
Discografía	25
Epistolario	27
Hemeroteca	29
Agradecimientos	31

Alexandro Bóveda, coralista

por Xaquín Vales

Levan a Alexandro Bóveda
ar e río silandeiros;
leda cántiga da Terra
desfollada polo vento.

Emilio Pita

(De *Morte de Alexandre Bóveda*)

Unha das facetas apenas estudadas do ourensán Alexandro Bóveda —o *motor de explosión* do grupo galeguista, en expresiva frase de Castelao— é a de coralista, cuestión esta que cómpre desentrañar e dala a coñecer publicamente pois non debemos perder de vista que o noso mártir foi un grande namorado da música e do canto coral, afección esta última que desenvolveu en dúas ou tres das agrupacións corais máis representativas das cidades de Ourense e Pontevedra. Vexamos a continuación algúns apuntamentos da súa traxectoria musical, acompañada duns concisos datos biográficos.

Alexandro Bóveda Iglesias naceu na cidade de Ourense o 4 de xuño do ano 1903, na casa núm. 16 da rúa da Barreira. É o terceiro dos sete fillos —catro homes e tres mulleres— do matrimonio formado polo carpinteiro Xoán Bóveda Valcárcel e a costureira Luísa Iglesias Sánchez.

O espelido cativo principiou os seus estudos do primeiro ensino na escola Anexa da Normal de Maxisterio e rematounos no colexio particular dos irmáns Villar. Nese mesmo centro realizou varios cursos de francés e preparou por libre os cinco anos da carreira de Peritaxe Mercantil, que foi aprobando oficialmente na Escola Superior de Comercio da Coruña, axudando economicamente a sufragar os seus estudos dando clases aos seus propios compañeiros de colexio. Polas noites, asistía ás clases de debuxo que D. Luís Fernández Xesta impartía na súa vivenda da rúa Santo Domingo —integrante este no 1919, xunto con Vicente M. Risco, da primeira directiva do recén creado coro *DE RUADA*—. Así mesmo, amosou inclinación polo teatro, actuando moitas veces no teatro do Oratorio Festivo dos padres Salesianos representando pequenas e inocentes obras publicadas na Biblioteca Teatral Salesiana, segundo refire o seu biógrafo Xosé María Álvarez Blázquez; actividades artísticas que lle axudaron a ir vencendo a súa timidez innata. Afirma este biógrafo que aquelas aparicións en público tanto nos coros como no teatro, aquel ensaiarse no dominio da voz e do ademán, axudárono a vencer a súa timidez, sendo os alicerces nos que Bóveda asentou o seu gallardo dominio das situacións desde os mitins e os debates políticos, ata a baril, sobrehumana, serea, alumeada presenza de ánimo no consello de guerra que o condenou a morte. Tamén foi un grande practicante de fútbol, sendo o capitán dos equipos *Triunfo*, *Galicia*, *Remedios F. C.*, e nos seus últimos tempos de residencia na cidade das Burgas, presidente do *Royal F.C.* Así mesmo, amante da natación, que practicaba durante a época estival no río Miño que cruza a nosa cidade, ademais do excursionismo, como membro do grupo *Exploradores*, co que gañou unha medalla na Coruña competindo con diversas agrupacións de Galicia.

Segundo Xosé Mª Álvarez Blázquez, outra das súas grandes afeccións foi a da música. Bóveda asistía os domingos aos concertos da Banda municipal, dirixida por Ricardo Courtier, que no palco da Alameda do Concello tocaba, entre outras, a súa coñecida muiñeira “Flor de cardo”, e pola semana compartía con outros educandos, as clases nocturnas de música que se impartían na Escola de Solfexo, dependente da Banda Municipal¹. Salienta este biógrafo que tiña unha voz limpa e ben timbrada, polo que nos seus anos mozos participou na súa cidade como cantor no *Orfeón Unión Orensana*, unha das agrupacións corais máis antigas de Galicia

1. Eses datos tratei de confirmalos no Arquivo Municipal do Concello de Ourense, mais das solicitudes para o ingreso nesa Escola de Solfexo tan só se conservan unhas cantas, datadas a maioría entre os anos 1925 e 1935 [A.M.Ou., caixa núm. 89]. Nela atopei, desa época, dous Regulamentos da Escola de Solfexo e Banda de Música Municipal de Ourense: un do ano 1902 e outro do 1910, moi semellantes no contido. No Art. 1º di: “Con el fin de proporcionar gratís a la juventud la enseñanza de la música, se crea en esta Capital, bajo la protección del Excmo. Ayuntamiento, una escuela que se denominará Escuela de Solfeo”. O Art. 2º do Título primeiro, referente aos alumnos, especifica: “Serán admitidos en esta Escuela, todos los jóvenes mayores de doce años y menores de veinte, que, previas las condiciones establecidas en este Reglamento lo soliciten”; o Art. 6º: “La asistencia a la Escuela será diaria, anotando las faltas de asistencia de los alumnos”. Á vista do regulamento, Alexandro puido asistir ás clases de música entre os anos 1915 e 1923, sendo o seu mestre Ricardo Courtier y Burguero ata o ano 1921 no que morre de repente, pois o director da Banda era ao mesmo tempo o profesor da Escola de Solfexo. Fora nomeado director da Banda na sesión municipal do día 17 de setembro de 1910 [A.M.Ou., caixa 88]

Fotografía 1. Membros do Orfeón Unión Orensana nun dos pavillóns do Hospital Modelo de Ourense. Alexandro –de pé e co sombreiro entre as mans– é o do extremo dto. da 4ª fila. (Foto: Samaniego, 1924 ou 1925).

[Arq. Orfeón Unión Orensana]

pois fora fundada no ano 1887. Dirixía daquela este orfeón de voces masculinas o mestre Florián Coba², e Alexandro cantaba na corda de segundos tenores. Desta primeira etapa coral consérvanse dúas fotos de Bóveda co grupo de orfeonistas: unha posiblemente localizada na escalinata de acceso aos xardinciños do Padre Feijoo ou talvez do xardín do Posío, e outra cos membros do Orfeón situados na escalinata dun dos pavillóns do Hospital Modelo –da que coñezo dúas versións distintas–, na que están co director do Orfeón, Florián Coba e outros integrantes da súa Xunta directiva; tamén están presentes o daquela director do coro *DE RUADA*, Daniel González, instrutor do Orfeón, e o artista do seu cadro de declamación Fernando Iglesias *Tacholas*, un mozo de 14 anos que compatibilizaba o canto en ambas agrupacións e que un lustro máis tarde –no 1929– emigraría a Arxentina³ (Fotografía 1).

Rematada a peritaxe mercantil, Alexandro dispúxose a preparar as oposicións de Auxiliares de Contabilidade do Estado, ao tempo que impartía clases no Colexio dos Irmáns Villar. Foi concursar a Madrid, desamparado de axudas e experiencia, suspendendo no último exercicio. Voltou axiña a Ourense canso e desalentado; mais coa animosidade infundida pola súa nai volveu outravolta aos libros. Dous meses antes da nova oposición, trasladouse a Madrid para completar a súa preparación no Instituto Reus. Con 20 anos, obtivo o número 1 da difícil oposición e desta vez regresou triunfador a Ourense. Durante tres anos ocupa o seu posto oficial na Delegación de Facenda da súa cidade, onde traballa Florentino López Cuevillas, co que inicia unha gran amizade e este o introduce no círculo dos intelectuais galeguistas ourensáns da xeración *Nós*.

A música tamén o vai acompañar na primeira etapa do Servizo militar, xa que o 15 de xaneiro de 1926 incorpórase, na cidade das Burgas, ao Batallón de Montaña Mérida núm. 3, que contaba cunha excelente Banda, dirixida polo músico manchego Félix Molina⁴.

Mentres tanto, continúa coa súa formación en Economía do Estado e inglés e preséntase de novo en Madrid a unha convocatoria de dez prazas para Persoal Pericial –o 8 de outubro de 1926 leva a cabo o primeiro exercicio– obtendo o número 5 nesa dura oposición, dun total de 33 aspirantes. Rexeita en Madrid un posto no Comité de Intervención de Cambios, ofrecido polo ministro de Facenda, José Calvo Sotelo, regresando de novo a Ourense onde o agasallan cunha pequena festa no colexio dos Villar. O diario local *La Región* deu a noticia do seu éxito nas oposicións, dedicándolle unhas liñas na cuarta páxina.

A finais de xaneiro de 1927, emprende viaxe en tren cara a *boa vila* do Lérez para incorporarse á praza de xefe técnico do corpo pericial de Contabilidade do Estado, na Delegación

2. Florián Coba, frautista e subdirector da Banda Municipal de Ourense e director do Orfeón Unión Orensana entre 1915 e 1931, ano da súa morte [Vid. *El Orfeón Unión Orensana. Un espacio de formación musical, de 1887 a 1957*, de Luz María Rodríguez Bello, p. 36 e nota 38. Deputación Provincial de Ourense, 2007].

3. LUÍS PÉREZ RODRÍGUEZ, *Fernando Iglesias <<Tacholas>>, un actor ourense na Galicia ideal*, pp. 22 e 24 e fotos na p. 28; unha delas corresponde a unha secuencia distinta respecto da Foto 1 que acompaña este traballo. No coro *DE RUADA* tamén participaba Fernando Iglesias no grupo de declamación, representando divertidos sainetes do escritor Xabier Prado Lameiro.

4. Esta banda militar efectuará as súas cinco primeiras gravacións no ano 1929 para a discográfica Columbia, na súa colección de discos eléctricos Regal. O primeiro disco (RS 1273), inclúe o pasodoble “De Ruada”, de Mauricio Farto e a xa mencionada muiñeira “Flor de cardo”, de Ricardo Courtier [ver *Discografía* na p. 25].

de Facenda de Pontevedra, a única vacante que hai daquela en Galicia. Segundo o seu primeiro biógrafo Xerardo Álvarez Gallego, na estación de Redondela merca un exemplar do xornal vigués *La Tarde*, lendo na primeira páxina a nova da dimisión do ministro Calvo Sotelo.

O día primeiro de febreiro de 1927, toma posesión da súa praza no edificio da Delegación provincial de Facenda de Pontevedra, situado na praza da Ferreiría, que era o antigo edificio do Convento de San Francisco. Cidade e elemento urbanístico recollido na popular “Trullada de Cangas”:

Dá de beber a quen pasa;
Pontevedra é boa vila,
dá de beber a quen pasa;
a fonte da Ferrería,
san Bartolomeu na praza.

Ese mesmo día, un dos funcionarios da delegación recoméndalle, para despois do xantar, a tertulia no café Méndez Núñez situado preto do edificio de Facenda, na esquina da rúa da Oliva fronte a igrexa da Peregrina, na que participaban –entre outros– Castelao e Losada Diéguez, pertencentes ambos ao grupo fundacional de *Nós* e na mesma liña sentimental e ideolóxica de Alexandro, cos que establecería máis tarde unha sólida amizade.

Uns días antes da festividade do san Benito, a compañeira de traballo María Teresa Moreno, solista da Polifónica pontevedresa, convidouno a participar na romaría do san Benitiño, xunto cun grupo de mozos e mozas. Alexandro aceptou de bo grado o convite e o día 21 de marzo embarcaron na Moureira, nun serán primaveral meloso e dourado, tal como o adxectivo e describe o biógrafo Álvarez Gallego, remontando en barca o río Lérez:

Amarraron as barcas ós albres da Xunqueira e rubiron á igrexiña do mosteiro de San Benito. Moí xeitoso, de columnas barrocas, aínda que lamentablemente desfigurado na súa arquitectura neocrásica. Merendaron a carón do agro, á beira das rosquilleiras, en prena romería do santo román, anacoreta e fundador da Orde, que estando aínda no craustro materno díu a entender o podente que sería.

[...]

Era xa tardiña cando voltaron ás barcas. O brisote rizaba as augas do Lérez [...] María Teresa, que ía na “Reina”, diante das outras [barcas], cantou unha cantiga na que a tenrura galega derramábase cun ritmo coma de axouxeres antre bágoas:

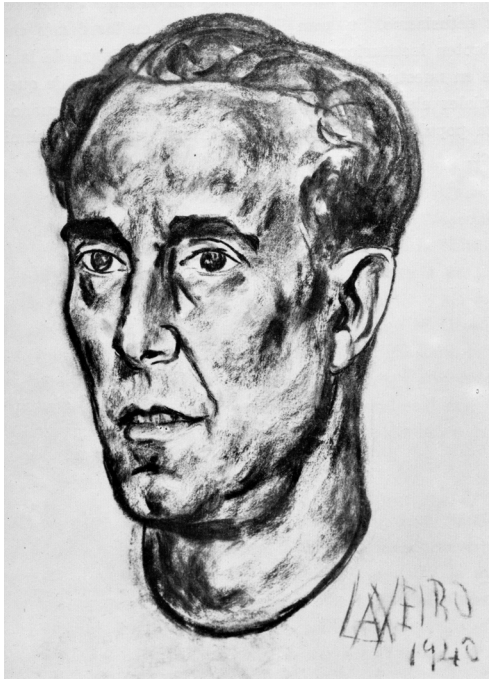

Ilustración 1. Antonio Blanco Porto, primeiro director da Sociedad Coral Polifónica (1925-1940).

(Debuxo: Laxeiro, 1940)
[Arq. Sociedad Coral Polifónica]

Miña nai coma é tan probe
e non ten pan que me dar,
éncheme a cara de bicos
e dempois rompe a chorar.

- ¡Cante usted ahora, Alejandro! –díxolle a miña irmán Amalia–, que ía con Bóveda na segunda barca. Alexandre, cunha fermosa voz de tenor, botou ó ar outra cantiga, mirando moito para Amalia:

Prende salgueiriño, prende,
prende na fonte serea.
¡Tamén os meus ollos prenden
nas olladas dunha nena!

Blanco Porto bateu palmas.

- Xa temos un solista máis para a Polifónica, pronosticou. Vostede ten que vir á Coral, Bóveda.

- Pro si eu non sei un chisco de música, Blanco Porto! ¡Igoal que os máis! ¡Ise é o milagre! Mire eiquí a Castelao. Il tamén canta.

O nomeado afirmou.

- Eu fago de todo con tal de colaborar na tradición popular que fai de lambrequín do escudo de cibdade de arte que é Pontevedra. Pinto telóns. ¡Barrería si fora perciso! Non te negues,

Alexandre. ¡Xa che encantaré escoitar as cantigas do pobo, armonizadas polo Pai Lois, un frade nado en Castela e galego de lei [.] unhas cantigas coma si foran “lieders”. ¡Xa ves! Eu non teño voz nin para botar un “alalá” de Rianxo debaixo da ducha, e son da corda dos baixos! Ti eres todo un tenor. Serás un bó solista. ¡Dígocho eu, que te escoitei cantar co peito, non engolado!.⁵

O certo é que Alexandro –que de facermos caso ao biógrafo, posiblemente respostou dese xeito máis por timidez e humildade que por non ter coñecementos de música, posto que como xa quedou exposto, asistira a clases de solfexo e, ademais, tiña experiencia como cantor no *Orfeón Unión Orensana* e probablemente no coro *DE RUADA*–, incorporárase á Polifónica e deste xeito nolo conta o seu outro biógrafo, curmán de Amalia:

Un día, levado da man de Castelao, topouse formando parte da corda de tenores da Coral Polifónica. O mestre Blanco Porto (*Ilustración 1*) [...] apreciáu de contado as posibilidades da súa voz ben timbrada. Na Polifónica abriuse para Boveda un circo escolleito de amizades. E alí coñeceu á súa futura muller, Amalia Álvarez Gallego, filla do poeta e historiador Xerardo Álvarez Limeses. Os irmáns de Amalia, Felipe, Xosé María e Lola cantaban tamén na Coral; a muller de Felipe, María Teresa Moreno, empregada asimesmo na Delegación de Facenda, era dona de unha voz segura, doce, melodiosa. Segoviana de nacemento, cantaba en galego con engado inxel nos varios <<solos>> que tiña encomendados. Tamén Alexandro ocuparía logo un posto de solista.

Todos os seráns ensaiábase na Polifónica. O local estaba nun baixo da rúa da Oliva. Os ensaios, o parrafeo, o diario troque de ideas foron deixando no espírito de Bóveda un pouso de querencias amables que día a día o afincaban no ambiente pontevedrés[...].⁶

Daquela, a Polifónica nutríase en boa parte das voces dos funcionarios da Delegación de Facenda, como era o caso xa citado de María Teresa Moreno e outros aos que fai alusión Xosé Sesto López, integrante desa Coral:

Ingresar entón na Delegación de Facenda de Pontevedra era cáseque de obriga entrar a cantar na Sociedade Coral Polifónica. Porque na Facenda eran os “polifónicos”[.] Antón Iglesias Vilarelle –verdadeiro pai da idea da Coral–, Enrique Fernández –“Requetrún”– (am[b]os os dous estarían na porta da cadea na madrugada do 17 de agosto do 36, agardando non sei qué milagre), Pepe Castro, Carlos Gastañaduy, Manuel Meda, Xan Sesto –meu pai–, Xosé del Río[.] Tabucho Pintos, eu –aunque non era entón do Corpo de Facenda–, e coído que aínda algún máis.

Ah, e Salustiano, o porteiro da Delegación, que era tamén o tramoísta do Teatro Principal, i encargado das decoracións, todas feitas por Castelao, da Polifónica, e que como tal viaxou sempre con ela. Había que velo en Madrid, con qué aires de xe[n]ral en xefe ordeaba ós tramoístas madrileños utilizando, como aguillada, o seu, cuase imperial, *¡sípeto!* pra que traballaran ben e rápido.

Eisí que era lóxico e ineludíbel que Bóveda, ós poucos días de chegar a Pontevedra pert[n]cese á Coral. E nela, anque s[o]upese xa dél pola súa obra e sona, coñecese persoalmente a Castelao. Incruso, con unha das cantoras da agrupación, Amalia Álvarez Gallego, habería de casar.⁷

De termos en conta ao seu biógrafo Xerardo Álvarez Gallego, Bóveda canta por primeira vez coa Polifónica o 25 de abril de 1927 na igrexa de Santa María a Maior, nun acto litúrxico do Venres Santo.

[...] Un dos seus moimentos insines, era aquí a igrexa de Santa María onde Bóveda ía a misa todos os domingos e festas de gardar, e onde cantara, por primeira vez, como tenor da Polifónica, nunha prácida serán de Venres Santo, co altar frorecido de lumieiras, en metade do silencio cóncavo, cando as mans, tremantes de emoción de Blanco Porto, dirixían na coral os motetes de Vitoria e Palestrina cos que a Polifónica soupera conmoer a todos os pontevedreses[.] xentes polo xeral amabels, finas, cortesés, sensíbles, cunha fror de humorismo nos beizos e un amor ao Arte na afición.⁸

Fotografía 2. Basílica de Santa María a Maior, en Pontevedra (s. XVI).

[Foto: Xaquín Vales, 17-8-2009]

5. XERARDO ÁLVAREZ GALLEGO, *Vida, paixón e morte de Alexandre Bóveda*. Edicións “Nós”. Bos Aires, 1972. pp. 81-83.

6. XOSÉ Mª ÁLVAREZ BLÁZQUEZ, *Alexandro Bóveda*, p. 43. Ir Indo Edicións, S.A. Vigo, 1992. Na rúa da Oliva tamén vivía Castelao e, no núm. 16, Amalia coa súa familia.

7. XOSÉ SESTO, “Notas autobiográficas”, p. 40. *A Nosa Terra*, extra 5-6. Promocións Culturais Galegas, S.A. Vigo, 1986.

8. X. ÁLVAREZ GALLEGO, op. cit. Previa, p. 31. Non obstante, Rafael L. Torre dá como probable que a primeira actuación de Alexandro coa Polifónica tivo lugar o 11 de xuño de 1927, no teatro García Barbón de Vigo [*El primer Bóveda*, nota 3 na p. 80]; en troques, para Xosé Luís Bóveda, foi o 18 de xuño de 1927 no teatro Principal de Pontevedra, segundo dato facilitado no seu día pola súa nai Amalia [“Alexandro Bóveda do 1927 ao 1930: Breves apuntamentos”. *Terra e Tempo*, núms. 22/23, p. 6. Xaneiro-agosto 2003].

Polo seu interese, traslado aquí o fragmento dun artigo do ano 1928 do profesor Filgueira Valverde dedicado á Coral Polifónica, no que ofrece este esbozo arquitectónico musicalizado da igrexa de Santa María a Maior (*Fotografía 2*), lugar onde esta coral deu numerosos concertos ao longo da súa historia:

Es en ella donde se ha forjado esta unión. Allí donde la “canción a tres” de la arquitectura hace buscar el canto sobre todo canto, de que habló Agustino. Guardan las bóvedas el sonoro vibrar de las tubas de plata del tiempo de Fonseca, suplican los arcos un clamor de voces nuevas que haga estremecer sus fundamentos, tienen las piedras avidez de un gran clamor que quiebre en ellas sus ondas.

Cuando despierta de su muda belleza, es su voz la voz de la Coral.⁹

Un relevante evento coral vai ter lugar o sábado 28 de maio na cidade de Ourense, coa presentación da *Sociedad Coral Polifónica* de Pontevedra; concerto ao que non poderán asistir os integrantes do coro *DE RUADA*, de xeira por Andalucía. Unha semana antes da súa actuación no teatro Principal, *La Zarpa* fala de que a súa visita espertou xeral expectación, calificándoa como “un acontecimiento artístico que va a dejar imperecedero recuerdo en todos los amantes del divino arte”.¹⁰

O diario local dedícalle un epígrafe aos cantores, todos eles persoas de gran cultura musical e requintado gusto artístico. Constitúen o elenco un total de 70 voces, do que facilita os seus nomes e apelidos. Por cordas: 21 tiples, 10 tenores primeiros e outros tantos segundos, 14 barítonos, 9 baixos e 6 nenos (voces brancas). Adianta o programa das obras a interpretar, en latín, galego, catalán, francés e alemán:

PRIMEIRA PARTE:

Crist, unser Herr, zum Jordan kan, coral (1ª vez). J.S. Bach.

Vinde ledos, madrigal. O. di Lasso.

Au joly jeu du pousse avant, cantiga do s. XVI (1ª vez). C. Jannequin.

SEGUNDA PARTE:

O sacrum convivium. Viadana.

Cruce fidelix (1ª vez). D. João VI, rei de Portugal.

Tu es Petrus, motete a seis voces mixtas para a coroación dun Pontífice (1ª vez). Palestrina.

Ecce quomodo moritur justus. Handl.

Hic vir. Victoria.

TERCEIRA PARTE

Don Joan i Don Ramón, romance popular sobre temas mallorquines. Pedrell.

Sota del olm, canción popular catalana (1ª vez). Morera.

Sijenka Rasin, canción popular do Volga. Swerkoff (Solista: Sr. Castro Souto)

Camiña Don Sancho, romance popular. P. Luis María Fernández.

Prende salgueiriño[.] *prende*, canto de pandeiro de Ames (1ª vez). P. Luis María Fernández.

A outra metade do espazo dedícao a comentar os compositores e as obras do programa e por último, destina un pequeno epígrafe ao director da colectividade coral, o mestre D. Antonio Blanco Porto, indicando que a presentación escénica é obra de Castelao. Os tres últimos parágrafos dedícallos á polifonía en xeral e á polifonía española, en particular.

O laudatorio artigo de *La Zarpa* publicado o día da actuación¹¹ está encabezado por unha gran fotografía da *Sociedad Coral Polifónica*, tratamento que non era habitual neste xornal, con escasísimas fotos nos seus números. Inicia o redactor o seu artigo anunciando –por mor da actuación da coral pontevedresa–, que “Hoy es un día de gala”, para continuar con outra convincente frase: “Orense sentirá la honda emoción que solo pueden producir las manifestaciones verdaderamente artísticas”; complétao, adxectivando a frase inicial e recomendando a asistencia ao concerto nun ton exclamativo: “Día de verdadera gala: ¡Orensanos, escuchad!”, repetindo ao final o programa facilitado o sábado anterior. No medio, loanzas dos seus integrantes, do que é mostra este fragmento:

Asombra el considerar el improbable trabajo de Blanco Porto, el enorme director que hizo de la agrupación el coro que más inquietudes produjo en el mundo musical, pero si esa figura abnega-

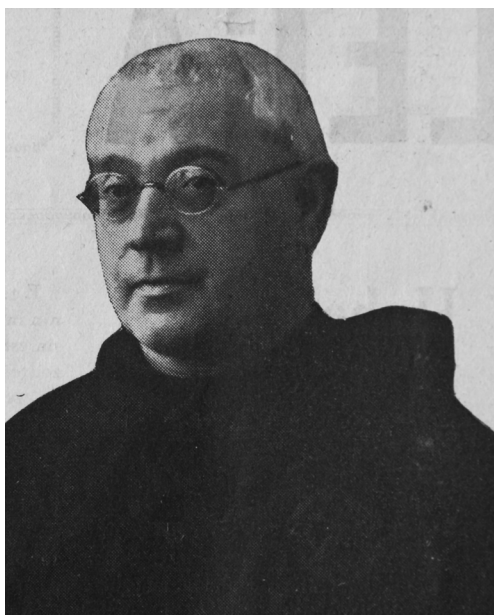
9. J. FILGUEIRA VALVERDE, J. MARTÍNEZ TÍSCAR e L. CENTENO SANMARTÍN, *Sociedad Coral Polifónica de Pontevedra. 50 aniversario de su fundación (1925-1975)*, p. 98. Deputación Provincial de Pontevedra, 1975.

10. Co encabezado de “Acontecimiento artístico”, o artigo “El próximo concierto de la Polifónica de Pontevedra en Orense”. *La Zarpa*, núm. 1.965. Sábado 21 de maio de 1927, p.6.

11. “La Coral Polifónica de Pontevedra”. *La Zarpa*, núm. 1.971. Sábado 28 de maio de 1927, p. 1.

Ilustración 2. Alfonso R. Castelao, escenógrafo, cantor e segundo presidente da *Sociedad Coral Polifónica* (1929-1932). (Gravado: Maside) [Museo de Pontevedra]

Fotografía 3. O R. P. Luis Fernández, ilustre e infatigable musicógrafo, que estudou a fondo o folclore galego e fixo belísimas harmonizacións da nosas cantigas. (Foto: Pintos) [Vida Gallega, 20-4-1930]

da deslumbra, es también considerable que un catedrático como Losada Diéguez, reconcentrado en su gravedad filosófica y un tribuno tan elocuente como Isidoro Millán y un dibujante de arrestos tan luminosos como Castelao, y un ingeniero como Vicente Riestra, que es la ciencia y la serenidad en su expresión serena, y la simpatía extraordinaria, unidos y engarzados al pueblo que idolatran, sean unos coristas más que si en entusiasmo y en disciplina son los primeros, también lo son por su modestia [...].

O artigo do domingo en *La Región* dá conta da chegada da coral a Ourense e da posterior actuación no coliseo da rúa da Paz¹². Lembrar que a coral pontevedresa fora fundada dous anos antes e que viña precedida de grande sona por mor da súa excelente calidade artística. Entre os seus integrantes, salientar a presenza de ilustres galeguistas como os ourensáns Alexandro Bóveda [Tenor primeiro]¹³ e Losada Diéguez [Barítono] ou o rianxeiro Alfonso R. Castelao [Baixo] (Ilustración 2), ademais de Amalia Álvarez [Tiple], futura esposa de Alexandro Bóveda. Dirixe a agrupación o mestre Antonio Blanco Porto e os decorados das denominadas presentacións escénicas son obra de Castelao. Corresponde este concerto en Auria co número 14 da asociación coral, que comezara as súas actuacións na boa vila, con dous concertos sacros o 9 e 10 de abril na Semana Santa do ano 1925. Salientar que no programa adiantado pola prensa, na terceira parte dedicada ao canto popular figuran un par de cantigas harmonizadas polo franciscano Luis Mª Fernández Espinosa¹⁴, un dos fundadores da Polifónica pontevedresa (Fotografía 3).

A extensa crónica de *La Región* dános conta da chegada á estación da coral pontevedresa ás cinco e media da tarde dese sábado, acudindo a recibir aos notables artistas representantes de diversos organismos e entidades da capital das Burgas, sociedades de recreo e *Orfeón Unión Orensana* con membros da súa directiva e o seu director Florián Coba. Tamén están presentes o presidente do *Club Orensano*, Pérez Coleman, o catedrático Ramón Otero Pedrayo, o profesor auxiliar de Ciencias, Diéguez Nóvoa, José Olmedo, os representantes da prensa e distinguidas familias ourensás e pontevedresas residentes na capital, así como numeroso público. Salienta entre os visitantes ao seu director, Blanco Porto e ao catedrático Losada Diéguez,

presidente da Coral (Ilustración 3). Varios automóviles trasladaron aos excursionistas aos respectivos hoteis para descansar.

O teatro Principal presentaba a noite dese sábado o aspecto das grandes solemnidades, con todas as localidades ocupadas e público de pé nos corredores e vestíbulo do coliseo. O crítico comeza por destacar a calidade das voces da Polifónica, comparándoas coas de varios coros profesionais que pasaron por Ourense e as lembranzas de festas semellantes á desa noite. Lembra aos *Coros de Ukerania*, que marabillaron pola potencia nos fortes, ou os *Cosacos do Kurbán*, coa sensación do máis perfecto dos órganos; tamén os lenes refachos dos

12. "La Coral Polifónica de Pontevedra". *La Región*, núm. 5.162. Domingo 29 de maio de 1927, p. 8.

13. En *La Zarpa* do 21 de maio, no epígrafe titulado *Los cantores*, cita de segundo a Alejandro Bóveda —por orde alfabético— entre os dez tenores primeiros. Este dato contradiuse cos de Rafael L. Torre e Xosé Luís Bóveda, recollidos na nota 8.

14. "O P. Luís María Fernández Espinosa non era calisquera cousa. Viviu no Convento de Pontevedra dende 1909, ano do meu nacemento, e alí finou no 1960 [...]" [Vid. "Notas autobiográficas", de Xosé Sesto, op. cit., p. 37].

sons a media voz dos cantantes do *Korobok* [*Korobok*]¹⁵.

Voces puras y bellas, tan admirablemente trabajadas y educadas que anoche nos parecía que a veces, los tenores, los barítonos, las tiple y los bajos perdían el carácter de cada cuerda, para formar una sola cuerda; voces de una pastosidad y riqueza de matices, que no dejan sin la debida expresión frase alguna; dulzura y suavidad, que no desaparecen, aún en los fuertes, sin que se note nunca el desagrado del rasquido de una nota; admirable ponderación en el sonido de los bajos, cuyo grave timbre descuella sin exceso entre las demás cuerdas; seguridad y ajuste en todos los momentos, aún en las transiciones al falsete y a la media voz; riqueza, en fin, en todas las tonalidades y unidad de empaste en el conjunto. En la segunda parte, sobre todo, daban la sensación de que las obras las estaba cantando un solista de cada cuerda. Tan precisa era su afinación y tan perfecto el mecanismo vocal.

Ilustración 3. Antonio Losada Diéguez, primeiro presidente da Sociedade Coral Polifónica (1925-1929). (Debuxo: Laxeiro) [Arq. Sociedade Coral Polifónica]

Logo do comentario do crítico de que non sabería precisar en cal das obras gustou máis a Polifónica porque en todas entusiásmou, fai un breve comentario sobre as da primeira parte, comezando polo “Coral” de Bach, no que a admirable agrupación fixo alarde dun perfecto equilibrio. Fala con admiración da acertada gradación nos matices, na inxenua e suave canción de César Franck (debeu producirse algunha modificación respecto do programa adiantado pola prensa) ou do fermosísimo madrigal de Orlando di Lasso; do gracioso romance do violista Mudarra e da elegante e pintoresca canción de Jannequín.

Pon de manifesto que no intermedio, os comentarios do público eran unánimes respecto de que o que acababan de oír á Polifónica era tan extraordinariamente bo que calquera pobo pode presentala con orgullo, como un timbre de gloria.

Na segunda parte, dedicada toda ela a música relixiosa, di que o asombro do público foi en aumento de obra en obra, despois da páxina do gran Victoria e de Palestrina, o xenio da polifonía relixiosa, co motete “Tu es Petrus”, continuando co “O sacrum convivium”, de Viadana e o motete “Ecce quo modo moritur justus”, de Petelin.

Se les escuchó con creciente atención, reflejándose en todos los semblantes la vivísima emoción que producían aquellos pasajes inspiradísimos de Victoria, de tan clara línea melódica, aquellas recias y magníficas sonoridades de Palestrina. En algunos instantes llegó la Polifónica a lograr los efectos de un <<armonium>>.

A terceira parte dedicárona á música popular, na que cantaron unha canción catalá de Morera e un canto de berce de Bergantiños harmonizado polo Padre Luis[Mª Fernández Espinosa], coa ben timbrada voz de Mª Teresa Moreno, que tiveron que repetir ante as ruidosas manifestacións de agrado. A continuación o canto de pandeiro “Prende, salgueiriño, prende”. De propina, a canción rusa “Stjenka Rasc”, ademais dun alalá e unha muiñeira das máis fermosas que oímos.

Despois de clamorosas ovacións, baixouse definitivamente o pano porque os coristas tiñan que cear. Completan esta crónica musical un par de apartados con comentarios acerca das presentacións escénicas, as felicitacións recibidas e a posterior visita ao *Club Orensano*:

Merece párrafo aparte Castelao.

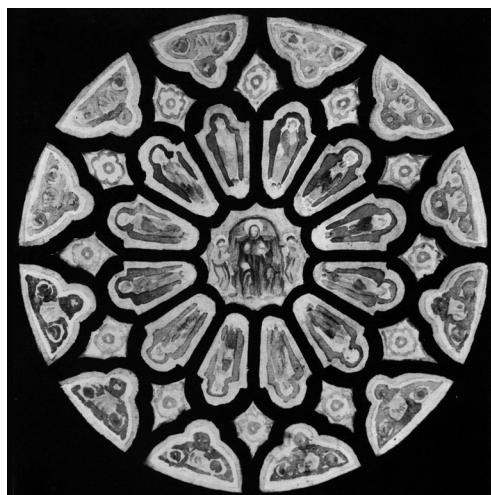
Para las obras de la segunda parte, trajo tres soberbias decoraciones que no lucieron, sobre todo dos de ellas, todo lo que debían, por tener que ajustarse en sitio muy reducido y por falta de unos focos de luz. Con todo esto, aquella hermosa portada románica, el interior de una iglesia y un grandioso rosetón¹⁶ también del mismo estilo, gustaron enormemente y fueron muy aplaudidos (*Ilustracións 4 e 5*), saliendo Castelao al escenario y escuchando verdaderas ovaciones.

15. Sobre a actuación en Ourense do *Teatro Korobok*, os días 23 a 25 de febreiro de 1927 no teatro Principal, consultar o libro do autor deste traballo: *Canto mariñán ou Canto do mar?*, pp. 50-55.

16. Estase a referir ao denominado *Rosetón oxival* (1926), usado, segundo o profesor Filgueira Valverde, para a presentación escénica do “Exultate Deo”, de Palestrina [Vid. *Canto mariñán ou Canto do mar?*, pp. 179-181].

*Ilustración 4. Bosquexo do decorado
Portada románica.
(Acuarela de Castelao, 1926).
[Museo de Pontevedra]*

*Ilustración 5. Bosquexo do decorado Rosetón.
(Acuarela de Castelao, 1926).
[Col. Part. Luis Losada F. Prada]
O decorado, restaurado no 1986,
atópase no Museo de Pontevedra.*

Las felicitaciones que recibieron todos, en los descansos, pero especialmente los señores Blanco Porto, Castelao y Losada, fueron muchas y muy entusiastas.

Las merecen en verdad quienes nos han hecho pasar una noche de emoción artística inolvidable.

* * *

El señor Pérez Colemán invitó a la Polifónica a que visitasen los salones del Club Orensano, en donde hubo un asalto [salto-baile] en obsequio de los pontevedreses, que estuvo muy animado.

Asistieron los forasteros y muchas familias de la localidad, siendo todos obsequiados con un champagne por la directiva.

* * *

A amizade de Alexandro con Amalia comeza na Polifónica onde cantaban ambos, arredor do mes de xuño do 1927, e convértese en noivado no ano 1929 (*Fotografía 4*). Os parra-

*Fotografía 4. Amalia e Alexandro pola ría de Pontevedra, nunha excursión da Polifónica á illa de Tambo. Foto: Leocadio López, 1928).
[Arquivo fam. Bóveda Álvarez]*

feos diarios que mantiñan, de camiño Alexandro ao café Méndez Núñez desde a fonda de dona Concha situada no núm. 11 da rúa Princesa, tiñan lugar despois do xantar –na rúa da Oliva– fronte a casa de Amalia, debruzada ela no balcón do segundo andar.

No mes de outubro de 1927, Bóveda incorpórase ao Reximento de Infantería núm. 37, con sede en Vigo, onde permanece ata o 26 de xuño de 1928 cumprindo o segundo prazo do Servizo militar. Mediante carta dirixida a Fermina Gutiérrez residente en Pontevedra –datada en Madrid o 27 de xaneiro de 1928–, sabemos que Alexandro solicitara un permiso de dous meses á Capitanía Xeral, e que coa mesma data da carta remite unha nova instancia solicitando un mes máis de permiso. Entrementres e grazas a ese permiso, entre novembro de 1927 e comezos de febreiro de 1928, Alexandro atópase en Comisión de servizo como técnico de Facenda, adscrito á 5ª Comisión da Compañía Arrendataria de Petróleos para a valoración da mesma. A finais de xaneiro, procede en Madrid a render as contas finais da devandita Compañía na zona Noroeste. Dentro da correspondencia case diaria que mantiña sempre con Amalia cando non se atopaban xuntos, envíalle unha carta datada en Madrid o sábado 29 de xaneiro, advertíndolle que non lla manda ata o día seguinte “por mor da urxencia dos traballos que teñen que presentar ese sábado”; a devandita carta achéganos información acerca da composición de Obdulía Prieto, “Canto d’Ourense”, da que se falará máis adiante:

Conozo o “Canto d’Ourense[”] que ensayades, porque está composto por unha paisana e amiga miña e inspirado n-unha foliada popular que deprendín no coro “De Ruada”. Cando llo dín, díxome Blanco [Porto] que a harmonización, a seis voces, está moi ben feita. Alédome de que vos guste e arelo poder aixiña cantal-o con vos.

[...]

Gracias e moitas lembranzas ós compañeiros da Coral que preguntan por mín, e tamén, a mais de Mª Teresa e a D. Prudencio [...]¹⁷.

O escritor ourensán Eduardo Blanco-Amor (1897-1979), residente daquela en Bos Aires, publica un artigo na revista bonaerense *Céltiga* –o 25 de xullo de 1928–, no que dá a coñecer a esta xove compositora galega:

Obdulía Prieto, a la que sabíamos ya gran pianista, rompe esta tradición de timidez y de significación comarcana y trabaja para insertar la música gallega dentro del arte y del interés del mundo. Es, de cierto sorprendente que en la nueva Galicia, de cultura tan europea y fina, el ejemplo de los románticos alemanes, de los predecesores franceses –y también del mismo Debussy– y de los rusos en modo muy especial, y aún en [la] España de Malats, Granados, Albéniz, Falla y Turina, que tan sagazmente aprovecharon la sugestión popular, es curioso decimos, que en la nueva Galicia, europea y teorizante, haya tardado tanto en revelarse el músico de gran aliento y de cabal dirección; y, en ocasión de ello que sea una mujer la que toma la delantera con el claro talento y la generosa perspectiva amplísima que desde sus comienzos de compositora, muestra Obdulía Prieto. [...] Y de una manera más evidente e intencional está presente su lirismo nativo en la obra sinfónica, para gran orquesta, que lleva el explícito titular de “Saudade” y en “Paisaje”, obra que le inspiró un cuadro de su hermano Julio, el gran artista que es hoy nuestro huésped, y en los cantos gallegos que interpreta la Coral Polifónica de Pontevedra y en varios li[e]ders para piano y voz que son una maravilla de equilibrio y de finura¹⁸.

Dezasete anos máis tarde, ese mesmo escritor ofreceranos desde a distancia unha evocación de Alexandro na Polifónica –o seu admirado amigo da infancia–, reflexionando sobre a súa condición de guieiro mediante unha alambicada simbología con transfondo musical:

Era un galego integral que descansaba dos seus estudos e dos seus traballos, cantando regueifas e Magnificats, na Coral Polifónica de Pontevedra. E n’iste ser solista e corista, ao mesmo tempo, e n’iste cantar cos[a] afeitada unción a música prócer, e con ledicia ou saudade a música popular, tamén hai máis d’un símbolo. Quen pense en guiar ou en gobernar a un pobo como o noso, debe saber que hai momentos d’erguer, por enriba da dos outros, a propia voz como unha espada, e hai momentos en que debe nivelala e afinala ao son e ao ritmo [das] voces que cantan o coral das arelas comúns e das comúns espranzas¹⁹.

Segundo o libro de Rafael L. Torre, *El primer Bóveda*, o santanderino Daniel de la Sota, presidente da Deputación de Pontevedra, procura a persoa idónea para a posta en marcha do Servizo de Recadación de Cédulas persoais; asesorado polo delegado de Facenda, recoméndalle este a Alexandro Bóveda. O primeiro de agosto de 1928, a Comisión Provincial da Deputación pontevedresa acorda comisionar a Alexandro para desprazarse a Barcelona e

17. Estes fragmentos corresponden ao segundo e parte do cuarto parágrafo da carta manuscrita de Xandro a Amalia, escrita polas dúas caras e co remate sobreescribido no lateral dereito desa segunda cara, supostamente por falta de papel. Facilitouna Xosé Luís Bóveda e deixounos bastante perplexos porque ambos cuestionabamos recentemente a relación do seu pai co coro DE RUADA, a pesar da afirmación do curmán de Amalia de que “Nos seus anos mozos colaborou coa paixón que animaba sempre os seus afáns na Coral d[De] Ruada e no Orfeón Unión Orensana” [Vid. *Alexandro Bóveda*, p. 31, de Xosé Mª Álvarez Blázquez]. Eu mesmo cheguei a pensar que ese Bóveda podería ser o seu parente Luís Fernández Bóveda *Trazas*, que aparece no meu último libro recién publicado, formando parte do coro DE RUADA no ano 1927 [Vid. *Primeira viaxe a Andalucía do coro DE RUADA*, pp. 23 e 24 (nota 14)]. De momento non dispomos de máis datos sobre a presunta relación de Alexandro con esta coral ourensá, na que canto desde hai 22 anos.

18. “Obdulía Prieto Nespeireira”, Eduardo Blanco Amor. *Céltiga*, núms. 85-86, sen paxinación. Bos Aires, 25 de xullo de 1928. A devandita compositora tiña daquela vinte e cinco anos, xa que nacera en Ourense o 30 de outubro de 1902, e morrera en Madrid o 11 de decembro de 1969.

19. “Alexandre Bóveda. No IX Aniversario do seu suplicio”, Eduardo Blanco-Amor, pp. 9-10. Conferencia na Federación de Sociedades Galegas, 1945. Consta de dez folios mecanografiados, con correccións manuscritas do autor. Biblioteca da Deputación de Ourense.

poder estudar o funcionamento dese servizo na cidade condal, oficializándose o de Pontevedra o 7 de decembro dese mesmo ano. Nove meses máis tarde –o 4 de outubro de 1929– será nomeado formalmente xefe técnico do devandito servizo.

No mes de novembro de 1928, a Coral Polifónica desprázase a Madrid para ofrecer na capital do reino un total de tres concertos, os días 24, 25 e 27 dese mes, que se corresponden cos números 27, 28 e 29. Concertos nos que participa Bóveda e que se celebrarán, os dous primeiros no teatro de la Zarzuela e o último, no Monumental Cinema. Así nolo conta Xosé Sesto, con anécdota incluída:

Nise mesmo ano 1928, a Polifónica fai a primeira xeira de concertos fora de Galiza.[...] A Madrid fumos, no mes de San Martiño. Naturalmente, no Coro ían Castelaio, Iglesias Vilarelle, meu pai, Bóveda, Salustiano, meus irmáns Chano e Manolo, eu ... todos baixo a batuta de Blanco Porto. Era a primeira vegada que eu ía a Madrid. Xa o día do regreso a Pontevedra, estamos na Estación do Norte, agardando o comboio que nos levaría de volta á Terra. Un tren chega á Estación, con viaxeiros. Nunha “ventanilla” dun dos vagóns asómase unha señorita “moi ensinoritada” que berra, apres[urad]amente: -¡A ver, pronto, un *gallego* que me lleve las maletas! Nun grupiño, perto, estabamos Castelaio, Blanco Porto, Bóveda i eu. As longas pernas de Castelaio, e as súas rápidas zancadas, puxérono nun segundo baixo da ventanilla da viaxeira. I ofreceuse, versallesco: -Señorita, yo soy gallego; vengan las maletas.

A señorita decatouse axiña da súa “metedura [de pata]”, e non sabía cómo se disculpar, pedindo perdóns.

Foi cando eu me enterei de que en Madrid, ós galegos chámannos *maleteros*²⁰.

Desde o primeiro día, a actuación da Polifónica pontevedresa no teatro de la Zarzuela chamou a atención dos críticos, entre eles a de Adolfo Salazar, o máis autorizado dos críticos madrileños, en opinión de Filgueira Valverde:

La emoción que ayer me produjo el motete “Tu es Petrus”, de Palestrina, o el “O vos omnes”, de Victoria, pertenece a un género tan hondo, que es impropio una catalogación: impresión de belleza profundísima, ante cuya calidad desaparece la frívola consideración de lo moderno o de lo antiguo, de lo viejo o de lo nuevo. Y una entidad capaz de cantar esas dos obras como lo hizo la Polifónica de Pontevedra, se ha ganado ya, simplemente por ese hecho, la consideración de primera clase.

[...]

Los programas de la Polifónica de Pontevedra son dignos de mostrarse, por su selección y altura, al mundo entero. Raras son las Sociedades capaces de reunir en un grupo de obras las de Orlando Laso, Mateo Romero, al Rey Sabio y al príncipe Gesualdo de Venosa, un Ravel del siglo XVI, y a un Jannequín, un Strawinsky del mismo siglo. Pero a todas prefiero las dos deliciosas cantigas de Martín Codax, aún a través de la indispensable “restauración” que exigen para ser presentadas en público. Preciosas páginas que tienen un interés capital en la historia de nuestra música de la época en que el sabio Alfonso recogía una floración musical exquisita desparramada por las tierras de la Península²¹.

Comenta ademais dúas das obras incluídas na terceira parte:

[...] La “Negra sombra”, de Montes, es, realmente, una delicada página que está al lado de la fuente popular, de donde procede, y el “Romance de doña Alda”, del Padre Luis María Fernández, es otra página encantadora por sus finas tintas.

O músico e crítico sevillano Joaquín Turina, tamén dá a súa experta opinión respecto deste primeiro concerto, no xornal *El Debate* (25-11-1928):

La Coral Polifónica es un coro mixto de sesenta personas, las cuales, dirigidas por D. Antonio Blanco Porto, han llegado, a fuerza de constancia y de estudio, a una perfección casi absoluta. [...] Es un primor cómo canta este reducido coro.

No diario *Informaciones* do 26 de novembro, Moreno Torroba pregúntase se foi convidado pola *Sociedad Coral Polifónica* ao segundo concerto en calidade de informador ou de compositor, e fala do concerto da tarde de onte como mostra suficiente para clasificar á Polifónica entre o máis notable da vida músico-cultural de España.

[...] El primer acierto de la Coral de Pontevedra es la confección de sus programas: en éstos hay una orientación definida, un “por qué” y una selección de calidades y estilos rara vez observados.

[...]

20. X. SESTO, op. cit., p. 37.

21. Crítica musical do 25 de novembro de 1928, publicada no xornal madrileño *El Sol* [Vid. *Sociedad Coral Polifónica. 50 aniversario de su fundación (1925-1975)*, pp. 90-91].

Fotografía 5. Obdulia Prieto e Alexandro Bóveda, compositora e tenor solista do “Canto de Ourense”, recollido nas gravacións da Polifónica do 1929.
[Arqs. *Ouvirmos* e Fundación *Alexandre Bóveda*]

Pasando después al capítulo de interpretaciones, sólo elogios merecen los elementos que componen la Sociedad Coral Polifónica. La expresión en estos cantores es del mejor gusto; alimentada por un matiz sobrio y lógico, llega a una extremada perfección, dando lugar (aparte del espíritu de las frases) a conseguir un resalte entre las voces, que con poca frecuencia solemos oír.

E xa para rematar –saltándome varias críticas–, a do compositor Julio Gómez no xornal *El Liberal*, publicada o 27 de novembro:

Un nuevo concierto y un triunfo mayor aún que el de la presentación. A este segundo concierto, celebrado en domingo y a hora demasiado temprana, asistió gran cantidad de público, además del habitual que concurre a todos los espectáculos musicales.

[...]

Como no podemos seguir al pormenor todo el magnífico programa, solamente mencionaremos como hazaña digna de titanes la soberbia interpretación del “Credo” de Orlando de Lasso. Parece increíble que puedan llegar estos artistas a saber de memoria, con esa sorprendente seguridad, trozos de amplia arquitectura y gran complicación contrapuntística. La ovación con que el público premió la proeza no será olvidada fácilmente por los cantores pontevedreses.

Las ovaciones se reprodujeron con gran entusiasmo en las canciones populares, deliciosamente armonizadas por el maestro P. Luis María Fernández, José Doncel y la señorita Obdulia Prieto²². Casi todas fueron repetidas, y al final del concierto cantaron a petición de gran parte del público que la había oído en el concierto anterior, “Negra sombra”, de Montes.

No mes de marzo de 1929, a *Sociedad Coral Polifónica* grava dous discos de cancións galegas na discográfica “La Voz de su amo” [ver *Discografía* na p. 25]. No primeiro, aparece a cantiga “Prende salgueiriño[,] prende”, que segundo os seus biógrafos tanto lle gustaba cantar a Alexandro, sobre o canto de pandeiro de Ames

SOCIEDAD FILARMÓNICA
— DE —
LA CORUÑA

TEATRO ROSALÍA CASTRO

Año XXVIII	DUODÉCIMA SERIE	Dos conciertos
------------	-----------------	----------------

POR LA

SOCIEDAD CORAL POLIFÓNICA

DE PONTEVEDRA

Director: ANTONIO BLANCO PORTO

Presentación escénica de CASTELAO

Días 13 y 14 de Mayo de 1930
Conciertos 15.º y 16.º del año 1929-30

A las 7 1/2 en punto de la tarde
(280 y 281 de la Sociedad)

Las puertas del Teatro se abrirán a las 7

Conciertos da *Polifónica* no teatro
Rosalía Castro.
(Imp. *Zincke Hnos.* Coruña)

22. É probable que a cantiga harmonizada de Obdulia Prieto que interpretou a Coral Polifónica nese segundo concerto fose o “Canto d’Ourense”, que gravará catro meses máis tarde a Polifónica de Pontevedra con Alexandro Bóveda de solista, e que tamén o cantase en Madrid. Bseome en que os diarios independentes madrileños *La Voz* e *El Sol*, correspondentes ao 28 de novembro de 1928, fan referencia ao concerto popular celebrado a noite do martes 27 de novembro pola Polifónica no cine Monumental, salientando entre as cancións populares o “Canto de Ourense”, da compositora ourensá, que mereceu os honores da repetición. A xove pianista e compositora tivo que presentarse en escena varias veces para recibir os aplausos do público. Ao remate deste traballo, nas pp. 27 e 28, reproducíase un epistolario dos irmáns Prieto Nespereira con Alexandro. O pintor e gravador ourensán Julio Prieto Nespereira (1896-1992) fora un dos fundadores do coro *DE RUADA* no ano 1918. Non dei localizado as cartas remesadas por Alexandro, a pesar de levar a cabo diversas xestións.

Fotografía 6. A Sociedad Coral Polifónica no programa de man. Alexandro é o 2º pola dta. na fila superior.

Año XXVIII-1929-30 CONCIERTO XV (280 de la Sociedad) Martes 13 de Mayo de 1930 A las 7 1/2 en punto de la tarde PROGRAMA PRIMERA PARTE <i>I thought that Love</i> W. Byrd <i>Cántiga de Alfonso el Sabio n.º LXV.</i> Anónimo del siglo XII Armonizada por F. Pedrell. <i>Prado verde y florido</i> F. Guerrero <i>O occhi manza mia, madrigal.</i> C. Le Jeune <i>Cantigas de amigo, armonizadas por el P.</i> Luis M.ª Fernández Martin Codax <i>Quantas sabedes amar amigo</i> <i>Ondas do mar de Vigo</i> <i>Au joly jeu du pousse-avant</i> C. Jannequin SEGUNDA PARTE <i>Benedictus Sancti Jacobi</i> Anónimo del siglo XII Transcrito y armonizado por S. Tafall <i>O vos omnes</i> T. L. Victoria <i>Exultate Deo, salmo LXXX de David, a cinco voces</i> Palestrina <i>Ecce quomodo moritur justus.</i> Jacob Handl <i>Misa «Laudate Dominum de coelis»</i> O. di Lasso Kyrie Credo TERCERA PARTE Canciones populares armonizadas: <i>Canto de Taboadela.</i> Obdulia Prieto <i>Romance de D.ª Alda</i> P. Luis M.ª Fernández <i>Foliada de Negreira.</i> J. Doncel <i>Canto de arrieiro, (de Carballino).</i> Obdulia Prieto <i>Canto d' Ourense.</i> Obdulia Prieto <i>Negra sombra.</i> Montes Descansos de 15 minutos.	Año XXVIII-1929-30 CONCIERTO XVI (281 de la Sociedad) Miércoles 14 de Mayo de 1930 A las 7 1/2 en punto de la tarde PROGRAMA PRIMERA PARTE <i>Mori quasi il mio core.</i> Palestrina <i>Cantiga de Alfonso el Sabio n.º XXII.</i> Anónimo del siglo XIII Armonizada por S. Tafall <i>Vinde ledos, madrigal.</i> O. di Lasso <i>La mañana de San Juan, romance.</i> Moderra <i>Un fato de labradores, villancico de Navidad</i> (siglo XVIII). M. L. Ximenez <i>Tu m'uccidi, o crudele.</i> G. de Venosa SEGUNDA PARTE <i>In nomine Jesu.</i> Jacob Handl <i>Ave Maria</i> T. L. Victoria <i>O quam gloriosum</i> D. Juan IV, rey de Portugal <i>Crux fidelis</i> Palestrina <i>Tu es Petrus, motete a seis voces para la coronación de un Pontífice</i> Palestrina TERCERA PARTE Canciones populares armonizadas: <i>Alalá de Capela.</i> J. Doncel <i>Foliada de Sanxenxo</i> C. Fonteira <i>Durme, meu meniño</i> Berce de Bergantiños <i>Prende salgueiriño</i> P. Luis M.ª Fernández <i>Pandeiro de Ames</i> <i>O maio (de Pontevedra)</i> <i>Muiñeira.</i> Descansos de 15 minutos.
--	---

Programas dos concertos da *Polifónica de Pontevedra* para a *Sociedad Filarmónica* coruñesa.

harmonizado polo padre Luís Mª Fernández Espinosa, participando nel como solista a súa futura cunhada María Teresa Moreno; o segundo disco recolle o romance “Camiña Don Sancho” —tamén do padre Luís— e o “Canto de Ourense”, da compositora ourensá Obdulia Prieto, con Alexandro Bóveda de solista (Fotografía 5).

Continuando co resumo dos datos aportados por Rafael L. Torre no mencionado libro, durante a xestación daquel servizo recadatorio, Daniel de la Sota encoméndalle ademais a Bóveda a creación da Caixa de Aforros de Pontevedra. A Comisión provincial reunida o 24 de abril de 1929 encárgalle o seu estudo, coñecendo previamente o funcionamento das de Barcelona, Viscaia e Guipúzcoa. A primeiros de maio inicia a visita desas oficinas, ademais das de Valladolid e Palencia. O estudo presentado por Bóveda é analizado na sesión do 21 de xuño, acordándose a fundación da Caixa de Aforros de Pontevedra na sesión plenaria do 28 dese mesmo mes. A Caixa, inaugúrase o 20 de xaneiro de 1930 con Alexandro como director, coincidindo co inicio da Asemblea de Deputacións de Galicia. Naquelas datas, a situación política española é moi delicada e ese mesmo mes prodúcese a caída do Goberno do xeneral

Primo de Rivera. Na sesión plenaria do 14 de febreiro despídese Daniel de la Sota e o 23 dimite o seu Consello de Administración. A nova Corporación non sente o menor aprecio nin respecto por todo o impulsado por Bóveda e Daniel de la Sota, decidindo pechar o Servizo de Recadación. Alexandro cesa na sesión do 21 de abril de 1930 e na do 30 de xuño renuncia ao cargo de director da Caixa de Aforros.

Polo que atinxe á parte musical, os días 13 e 14 de maio de 1930 ás sete e media da tarde, van ter lugar dous importantes concertos da *Sociedad Coral Polifónica* no teatro coruñés Rosalía Castro, organizados pola Sociedad Filarmónica da Coruña, con presentacións escénicas de Castela. No programa de man que conserva a familia Bóveda²³, reproducése na portada o coñecido anagrama da Polifónica deseñado polo artista rianxeiro e na contraportada, a vieira; na páxina 3 unha foto da Coral na que aparece Alexandro, supostamente de Pintos (*Fotografía 6*). Na terceira parte do programa do primeiro día, dedicado como de costume a cancións populares harmonizadas, inclúense dúas composicións de Obdulio Prieto: o “Canto de Taboadela”²⁴ e o “Canto d’Ourense”, nos que non consta o solista. É de supoñer que como na gravación realizada o ano anterior, fose Alexandro o solista do “Canto d’Ourense”. Durante eses días na cidade do cristal, os membros da Polifónica son agasallados polo alcalde accidental, Pedro Lage Lodos, na Casa do concello (*Fotografía 7*), e tamén na Sociedade El Eco tal como amosa unha fotografía do Arquivo do Museo de Pontevedra, reproducida na p. 3 do libríño de Luis Costa Vázquez-Mariño.

No mes de xullo dese ano, o *Diario de Pontevedra* recolle –na sección de sociedade– a nova da petición de man de Amalia por parte de Alexandro.

Por nuestro querido amigo y joven y culto Jefe del Cuerpo Pericial de Contabilidad del Estado y Tenedor de libros de la Delegación de Hacienda de Pontevedra, D. Alejandro Bóveda, fue pedida la mano de la bella y distinguida señorita pontevedresa Amalia Álvarez Gallego, hija del Inspector Jefe de Primera Enseñanza, D. Gerardo Álvarez Limeses.

Hizo la petición el oficial de la Diputación provincial de Orense, D. Carlos Pulido, hermano político del novio, en la posesión de Bayona [Baión, en Vilanova de Arousa], en [la] que los señores de Álvarez Limeses están pasando una temporada.

Entre los prometidos, a los cuales anticipamos nuestra cordial enhorabuena, se cambiaron los regalos de rigor.

La boda se celebrará en el otoño próximo.

A voda celébrase o 20 de outubro de 1930 na igrexa do Convento dos frades mercedarios de Poio. Nesa nova etapa, Bóveda vaise dedicar de cheo á análise dos problemas da economía galega e comeza a súa colaboración co Seminario de Estudos Galegos para a elaboración dun primeiro Estatuto autonómico, encargándose da redacción do título IV, regulador da Facenda galega, e dun anexo dedicado a súa problemática.

Fotografía 7. A *Polifónica de Pontevedra* agasallada na Casa do concello da Coruña. Amalia Álvarez Gallego é a 3ª pola esq. Na 1ª fila; na súa irmá Lola a 1ª pola dta.; o seu irmán Felipe sentado a carón de Lola e detrás desta, Xerardo Álvarez Limeses; 1ª solista Mª Teresa Moreno é a 4ª muller pola dta. nesa mesma ringleira. Alexandro, o 4º pola esq. na 2ª fila, ollando para Amalia (Foto: A. Blanco).

[*Vida Gallega*, 30-5-1930]

23. Programa de man de 12 páxinas, impreso na imprenta coruñesa de Zincke Hnos. Contén na primeira páxina o anuncio dos dous concertos para a Sociedade Filarmónica. Na p. 3, unha fotografía da Coral, sen data nin nome do fotógrafo; nas pp. 4 e 5, o historial e as críticas musicais da Polifónica; nas pp. 6 e 7 os programas das actuacións, e nas pp. 8-11 as notas aos programas.

24. O “Canto de Taboadela” estreouse o 9 de abril de 1930 nun concerto celebrado no teatro Principal pontevedrés.

Os días 5 e 6 de decembro de 1931 reúnen-se en Asemblea, na cidade do Lérez, os representantes de vintedúas agrupacións galegas e nace o Partido Galeguista. Bóveda entra a formar parte do seu Consello directivo como secretario de organización.

Outro fito fundamental vai ser a súa participación na elaboración e aprobación dun novo Estatuto Galego, participando o 3 de xullo de 1932 na Asemblea convocada polo Concello de Santiago no Paraninfo da Universidade compostelá. Foran convocados a esa xornada tódolos elementos políticos, administrativos e culturais de Galicia, para nomear a Comisión que redactase un novo anteproxecto de Estatuto. Entre os dez membros elixidos figura Alexandro Bóveda, do Corpo Pericial de Contabilidade do Estado. Como quedou dito, Bóveda xa colaborara anteriormente na preparación do Anteproxecto do Estatuto de Autonomía elaborado polo SEG, publicado o 6 de maio de 1931.

Durante cinco meses traballa con todo o entusiasmo na redacción do novo Estatuto, trasladándose os domingos no tren da mañanciña a Compostela para reunirse todo o día cos membros da Comisión, regresando de novo a Pontevedra o domingo á noite ou o luns a primeira hora para acudir ao traballo. Rematada a redacción e exposta ao público, preséntanse un total de 49 emendas; á vista das mesmas, modificáronse algúns textos do seu articulado e fixéronse as datas do 17 ao 19 de decembro dese ano para celebrar, no mesmo Paraninfo, a Asemblea de Concellos, que aprobaría finalmente o 19 de decembro o Estatuto de Autonomía de Galicia despois dun brillantísimo discurso de Alexandro, que causou un forte impacto nos asistentes. Toda a prensa galega gabou o seu informe e enxalzou a súa figura. Comentaron os corresponsais aqueles días, que a primeira homenaxe que se lle tributara a Alexandro fóra da Asemblea resultara curiosa e espontánea. Así nola conta o seu cuñado Xerardo Álvarez:

Acontecera que, pola noite da mesma xornada estatuísta [estase a referir á do 18 de decembro], a Coral Polifónica de Pontevedra ofrecera un concerto nun teatro local [no teatro Principal]. E ao chegar á terceira parte do programa, consagrado á música popular armonizada polo frade Lois María Fernández, do Convento de Franciscáns de Pontevedra, pro tan querido en Sant Yago, deixábase ouvir unha vibradoira cantiga, cuio soio de tenor interpretara, con limpa e podente voz, un dos cantores polifónicos. ¡E aquilo solista era, nin máis nin menos, que Alexandre Bóveda, dempois de falar horas e horas na derradeira sesión da Asambreira de Concellos, que rematara pouco denantes!. Ó recoñecelo, o público, que xa tiña noticia do seu éxito oratorio, posto de pé adicoulle a maior ovación, das moitas que mereceu aquela noite a Coral, tan soada por entón.²⁵

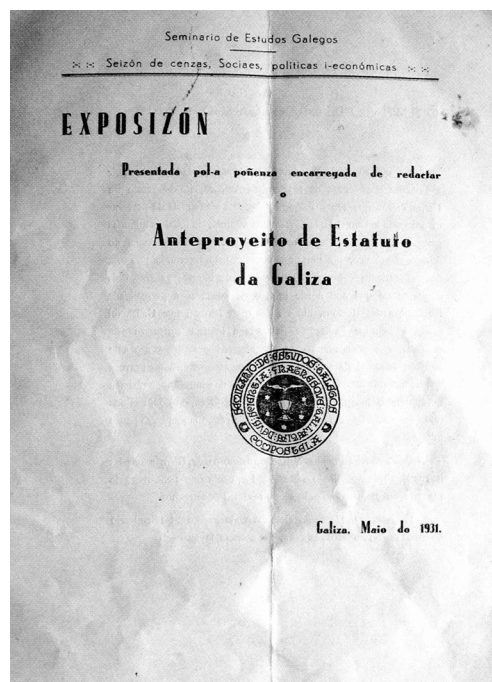
Sobre os prolegómenos deste concerto en Compostela, Xosé Sesto refire unha simpática anécdota relacionada con Castelao:

Castelao non acostumaba a soltar “tacos”. Nunca llos ouvín en ningunha conversa. Risco rosábao, cáseque imperceptiblemente, hastra nas conferencias. A Bóveda molestáballe que se dixeran. E téñolle ouvido rifar e chamar a atención —el que era tan sereo e tranquiño— ós rapaces da mocidade por decilos.

25. X. ÁLVAREZ GALLEGO, op. cit., p. 140.

Carné de Bóveda correspondente ao *Seminario de Estudos Galegos*.

Capa do Anteproxecto do Estatuto de Autonomía do SEG, elaborado por V. Paz-Andrade, A. Bóveda Iglesias, Vicente M. Risco, L. Tobío Fernández e R. Carballo Calero.

Mais a Castelao ouvinlle un, redondo e forte coma un trono. Foi en Santiago, o 18 de nadal do 1932. Celebrábase alí a Asamblea dos Concellos de Galiza. E nese día, a Polifónica de Pontevedra daba, co gallo delo, un concerto naquela cidade. Xa estabamos todos porparados pra començar o canto. Aínda o “telón de boca” baixo. Castelao, no escaerio, dirixindo a colocación dun decorado de fondo que non se amañaba ben a pesares dos esforzos de Salustiano. De súpeto o telón se ergue. Castelao atópase no meio e meio do escaerio, cos brazos en outo, coma si el fora o director do Coro. Decátase. E o pincho que dou deica o “foro” foi de campeonato. Ceibando un ¡¡¡cooooño!!! que se debeu ouvir no Fisterra.²⁶

Segundo o seu biógrafo Xosé Mª Álvarez Blázquez, entre os anos 32 e 34, a pesar das moitas ocupacións e cargas familiares, Alexandro “aínda atopaba tempo para acudir polas noites aos ensaios da Coral Polifónica.”

Nas citadas notas autobiográficas, comenta Sesto López que na Polifónica, sería Bóveda o tenor solista do arranxo que o P. Luís faría dunha das “Cántigas de Pontevedra”, das que diría nunha ocasión o extraordinario musicólogo e poeta García Lorca que eran as tres cantigas máis fermosas que coñecía das Hespañas²⁷. Nunha reportaxe do ano 1992 publicada no *Faro de Vigo* sobre a figura de Alexandro Bóveda, aparecen unhas declaracións dese amigo e compañeiro seu na Polifónica, nas que lembra que Federico García Lorca escoitou máis dunha vez, en audiencia privada, algunhas das cantigas que Bóveda acostumaba cantar na Coral²⁸.

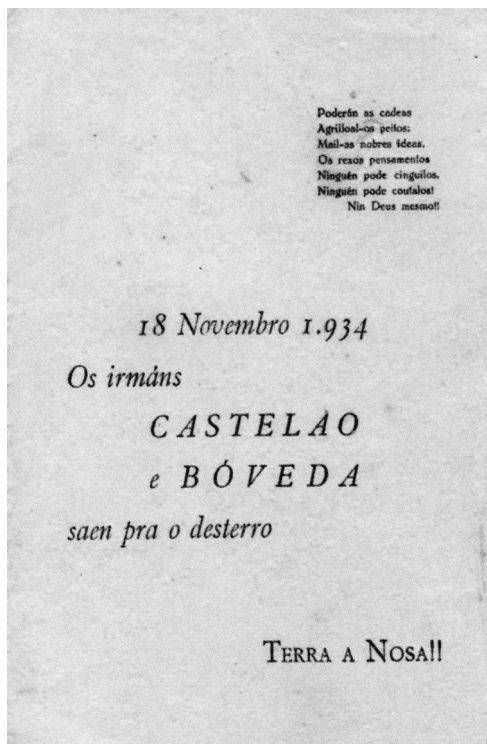
Escribe Blanco Amor que en anos de decencia republicana e atopándose el na Terra, oíu falar por primeira vez a Bóveda ante o público. Lembra que foi en Santiago, o Día de Galicia, desde o balcón da casa do concello, na praza do Obradoiro:

Arengaba ao pobo galego, en data e lugar sacros, i-en días que semellaban decisivos pra o porvir da Nosa Terra. Non quixo que me soparase d’il: “Quero que leves a América iste fervor e ista verdá de pobo.” E alí estiven, ao seu costado, namentras debullaba a espiga esaita do seu discurso. Xurdíalle dos beizos a voz como unha auga limpa e leda. Era unha voz de miragre que alanceaba sin ferir, que presioaba sin magoar. E anque n’aquel intre tiña unha cargazón de arco tenso e, por vegadas, un lostregar de trallazo, era a mesma da súa adolescenza, co agarimo profundo do seu tono, co-a súa coor ricaz, co-a súa mol prosodia ourensana, inacababel de matices... Vin a súa fronte axigantada pol-a responsabilidade; vin as suas maus, témedas de falsía histriónica, pro firmes de espranza e de proeito, como esbarando, modeladoras, pol-os flancos de unha Galiza posibel; vin os seus ollos voando por enriba da moitedume como esculcando nos pasados mañáns da historia... I-eu pensaba: “Veleiquí un home a quen nada nin nadies[ninguén] deterá.” E esí foi. Non-o detivo nin a morte²⁹.

En pleno bienio negro republicán e co pretexto do movemento revolucionario desenvolvido en Asturias e Catalunya, Bóveda e Castelao son desterrados en outubro de 1934 a Cádiz e Badaxoz, respectivamente; o motivo do seu traslado é a súa militancia política, sen que mediase ningún expediente previo.

Antes de marchar ao desterro, un telegrama recibido o xoves 15 de novembro obriga a Bóveda a presentarse en Madrid no Ministerio de Facenda, para recibir instrucións nun asunto do servizo³⁰. De novo Xosé Sesto amplía datos acerca desta viaxe a Madrid, na que tamén participa Castelao:

No mes de San Martiño –casualmente o mesmo mes que denantes, no 28, ca Polifónica– eu estaba en Madrid, estudando Artes, becado pola Diputación Provincial de Pontevedra. Soupen que Castelao e Bóveda foran expatriados de Galiza polo tristemente famoso *Bienio Negro*, e desterrados a Badaxoz e Cádiz, respectivamente. En Pontevedra íase a orgaizar unha afervoadá despedida, e, tamén, como acto multitudinario de protesta. Fixéranse unhas invitacións para que as xentes acudisen á Estación do Ferrocarril. Gardo algunhas delas.

Pasquín anunciador da saída de Castelao e Bóveda cara ao desterro. (Editorial Nós).

26. X. SESTO, op. cit., p. 42.

27. Idem, p. 38. Trátase de “Tres Cantigas de Pontevedra”, do P. Luis Mª Fdez. Espinosa (1876-1960), estreadas o 15 de marzo de 1932 no teatro Principal, no concerto núm. 51 da *Sociedad Coral Polifónica*, a beneficio do Dispensario Antituberculoso [Vid. *Sociedad Coral Polifónica. 50 aniversario de su fundación (1925-1975)*, pp. 45, 76 e 77].

28. <<Cumplido el último deseo de Bóveda: “Una bandera gallega escondida en su chaleco”>>, de X.A. Taboada. *Faro de Vigo*, sábado 15 de agosto de 1992, p. 14.

29. “Lembranzas de Alexandre Bóveda”, Eduardo Blanco-Amor. Revista *Mundo Gallego*, núm. 2, p. 21. Bos Aires, xaneiro de 1952. Figura este texto, con diversas variantes, na súa conferencia “Alexandre Bóveda. No IX aniversario do seu suplicio”, incluíndo ao remate do texto escolmado: [...] pois a súa marcha existencial tuvo tal ímpetu que aínda nos sentimos empuxados non sei si pol-a súa sombra ou lanzados ao vacío que deixou a velocidade da súa vida.

30. XOSÉ ENRIQUE ACUÑA, Alexandre Bóveda –Na Historia do nacionalismo galego–. Publicacións Culturais Galegas, S.A. Vigo, 2003, p. 87.

Recibín alá un telegrama dun dos rapaces da Mocidade Galeguista, Xosé Luís Fontenla, no que me anunciaba o día da chegada dos desterrados[.] a Madrid, de onde saírían prós seus postos. O telegrama tiña data do 15: *Chegarán lunes 19 Patria = Fontenla*. E alí voltamos a estar xuntos, na estación do Norte, tres *maleteros* da Polifónica e do Partido Galeguista. Porque os fun a agardar. Tristeiro polo motivo. Ledo por voltalos a ver. ¡Vaítes, ca Estación do Norte e cos *maleteros*!.³¹

O 22 de novembro a Polifónica actúa no teatro Nacional de Lisboa e, en papel coa cabeceira do Hotel Americano situado no núm. 73 da rúa lisboeta 1º de decembro onde supostamente se aloxa o elenco coral, Alexandro escribe unha carta a Amalia que ocupa tres cuartillas escritas por ambas caras, datada ao día seguinte da primeira actuación [23/11/934], informándoa de que aínda non está decidido a acompañalos a O Porto e Coímbra, seguintes etapas da xeira por Portugal. Xandro coméntalle con todo detalle o concerto da pasada noite:

Honte foi o primeiro concerto. Supoño que xa estarás informada do éxito. Moito público e bo, que daba ao teatro, o Nacional, aquí que está na Praza do Rocío, un aspecto fermoso. Xa sabes cómo é o público portugués, de maneiras francesas e pouco efusivas (lémbtrate da película de Harold no “Aguia d-Ouro” de O Porto). Empezamos xa moi ben, pois “O ochi mansa mía” saleu bordado; pero o público non se entregou. Os críticos e os entendidos ao rematar a primeira parte viñeron a felicitar a Blanco facendo mil gabanzas. “Ao jolí jeu” cantouse como hai moito tempo que se non facía. O romance de Mudarra e as cántigas de amigo moi ben tamén.

Na segunda parte xa o público empezou a ser noso. “Ave María”, admirablemente cantada, recibiu unha ovación enorme. “Ecce” e “Crux fidelis” gustaron moito. O “Exultate” entusiasmonou[.] arrancando unha gran ovación. E houbo que repetir de propina a “Ave María”, que se volveu cantar moi ben e volveu ser grandemente ovacionada.

Xa na terceira os “bravos”, “moi ben”, etc. seguían a cada obra. Houbo que repetir o “Romance de D. Sancho” que as dúas veces saleu maravilloso. Repiteuse tamén “Lanchiña que vas en vela[.]”. Mª Teresa foi grandemente aplaudida no canto de berce. A “Negra Sombra” fíxoos tolear porque a bordamos. E ante a apoteosis houbo que dar tres propinas: “El cant dels ocells” e “Prende salgueiriño” dúas veces. ¡E a xente inda quería máis!

Mándoche os recortes de algúns xornais, para que vexas como nos tratan, que é moi ben.

Hoxe radiarán a 2ª e 3ª partes do concerto e agárdase un cheio e unha xornada trunfal. Eu estou seguro de que tolearán, porque o concerto en conxunto é mellor que o de honte. ¡Canto daría eu, Choli porque ti participaras d-istes intres de orgullo e satisfacción para min incompletos por non terte comigo!.

Continúa a extensa carta contándolle algúns acontecementos da véspera, do bo estado da súa voz e dos cantores:

Honte non quixen ir ao té que en honor do Coro deu o Embaixador. Estiven lendo a túa carta e vestíndome con toda calma. Cheguei ao concerto coa voz moi ben. Non hai humidade i, en xeral estamos ben todol-os cantores.

Despois de contarlle que lle ensinou á cuñada Lola as cousas que ambos viran xuntos, entre elas o museo das xanelas verdes e Belem³², remata a carta despedíndose tenramente de Amalia e veladamente dos pequenos, ante a inminente separación temporal:

E â noite cantarei para ti, sabes, para Ti, Choliños, que sei que me estarás escoitando pola radio. ¡Se eu poidese ir coa voz!

Pero ila abrazarate, abrazaranos a todos co agarimo e amor infindos de

Xandro

A falta de máis datos, descoñecemos se Alexandro despois deste segundo concerto en

TEATRO AVENIDA COIMBRA Sociedade Coral Polifónica de Pontevedra

DIRECTOR: ANTONIO BLANCO PORTO

CONCERTO

no domingo 25 de Novembro de 1934
(às 3 da tarde)

Do programa do concerto en Coímbra, no teatro Avenida, co anagrama da *Polifónica* deseñado por Castelao, representando ao san David músico da porta das Praterías da catedral compostelá.

[Arq. José L. do Pico Orjaís]

31. X. SESTO, op. cit., p. 41. Ademais do telegrama, reproducíase o panfleto alusivo ao desterro.

32. Xosé Luís Bóveda, que foi quen me facilitou esta carta, comentoume que a viaxe de recén casados dos seus pais fora por Portugal, de aí as alusións ás cousas que viran xuntos en O Porto e Lisboa. Lola Álvarez Gallego acaba de cumprir 100 anos o 1 de xullo de 2009.

Lisboa o 23 de novembro, continuou viaxe coa Polifónica para participar nos concertos programados para o 25 de novembro no teatro Avenida de Coímbra [ver capa do programa do concerto] e o 26 e 27 no teatro Carlos Alberto de Porto, e tamén se Castelao –compañeiro de desterro e de canto coral– chegou a participar nalgún deles³³.

Bóveda toma posesión o 30 de novembro do seu novo destino en Cádiz³⁴, onde traballa durante oito meses. O semanario *A Nosa Terra* do 16 de febreiro de 1935 lémbrese dos compañeiros ausentes:

O día 17 [18] de novembro do ano de disgracia de 1934, Alfonso Castelao e Alexandro Bóveda saíron pró desterro [...]. Alá están. Traballando en terras lonxanas, íles que fixeron unha oposición para vivir na propia. Alá están, brandos de saudade, pro puros de fe; íntimamente desgarrados, pro máis ergueitos, máis dinos, con máis fe que endexamáis. Alá están soñando na Patria que deixaron, forzados e sereos.

A mediados do mes de marzo de 1935 conseguiron permiso oficial por asuntos de índole familiar por un par de semanas e regresan a Pontevedra. Participan nunha xuntanza do Partido Galeguista celebrada en Compostela o 20 e 21 de marzo e imparten instrucións acerca da IV Asemblea do PG, que se vai celebrar na mesma cidade o 20 e 21 de abril.

De novo en Cádiz, Bóveda, segundo relata Álvarez Blázquez, “sufreu un dos máis fortes abalos da súa vida política”, coa escisión da Dereita Galeguista de Pontevedra respecto do Partido Galeguista, encabezada por Filgueira Valverde, co manifesto do 25 de maio de 1935³⁵.

Transcorrido ese tempo, consegue o traslado a Madrid facendo uso de dereito de antigüidade no servizo, para cubrir unha vacante na Caixa de Rexistros [Xeral de Depósitos] do Ministerio de Facenda³⁶, tomando posesión do novo cargo o 19 de xuño³⁷. No mes de xullo acada un permiso dun mes e trasládase a Pontevedra coa idea de participar –xunto con outros oradores– no Mitin das Arengas o 25 de xullo en Compostela, na celebración do Día de Galicia, mais non pode asistir ao estar a piques de nacer o seu cuarto fillo³⁸.

O 11 de agosto reúnese en Santiago o Consello do Partido Galeguista coa presenza de Bóveda e Castelao, para tratar das alianzas con outros partidos como Izquierda Liberal e Izquierda Republicana, de cara ás próximas eleccións que xa se albiscaban. Comisionouse a Alexandro para manter en Madrid as conversas necesarias cos máximos dirixentes de ambas formacións³⁹.

A comezos de setembro prodúcese o regreso definitivo de Castelao a Pontevedra, ao seu posto da Oficina de Estatística, despois de dez meses de desterro, cunha homenaxe de desagravio en Madrid á que se adhíren intelectuais e políticos españois e galegos, entre eles o propio Bóveda, que continúa en Madrid ata que, mediante unha Orde Ministerial do 19 de outubro consegue o traslado a Vigo, regresando o 22 ou 23 de novembro, e pouco tempo despois devólvenlle a súa praza de Pontevedra⁴⁰.

Desde o seu retorno a Galicia, retoma con máis azos se cabe o traballo político, participando en diversos mitins, conferencias, programas de radio, etc. O presidente da República dissolve as Cortes e encoméndalle a Manuel Portela Valladares a formación dun goberno transitorio, anunciando a convocatoria de novas eleccións para febreiro de 1936.

O semanario *A Nosa Terra*, do 3 de xaneiro de 1936, publica un interesante artigo asinado por Alexandro Bóveda⁴¹, que sitúa ao noso protagonista viaxando nun auto de liña desde a cidade do Lézé a Ourense, para pasar “un par de días na cibdade natal, aproveitados no agarimo do fogar paterno e na tertulia cos amigos e irmáns de ideal. E tamén na compañía leda dos mozos da F.M.G., aos que van principalmente adicadas estas liñas”. A estes mozos ourensáns das Mocedades patrióticas galegas dedícalles o resto do artigo, cheo de entusiasmo polo seu importante labor:

Os mozos ourensáns, capaces de orgaizar o seu acto orixinal de Celanova, donde catro ou cinco milleiros de persoas corearon os seus cantos patrióticos antre cada dous discursos fixéronme concebir unha esperanza: a de que, así como temos xa un Himno, unha Bandeira, uns Cantos –elementos que poden parecer a algúns baladís, mais que teñen unha importante misión en todo Rexurdimento– teremos tamén axiña o noso Baile Nacional.

Alexandro, preocupado sempre polo noso folclore, pregúntase ao remate do artigo se o temos, e despois de ratificalo, coa complicidade do irmán Ben-cho-Sey a quen cita ao remate do texto, expresa a súa confianza nos mozos das Mocedades patrióticas:

33. Coido que non, xa que Castelao remésalle a primeira carta do desterro a Valentín Paz-Andrade. Está datada o 23 de novembro de 1934, en Badaxoz; trátase dunha carta manuscrita no papel dun café literario de Madrid –Granja El Henar, S.A.–, co seu membrete cruzado con aspa [Vid. *Castelao na luz e na sombra*, Valentín Paz-Andrade, pp. 337-339. Edicións do Castro. O Castro. Sada (A Coruña), 1982]. Aparece reproducida na p. 338 do mencionado libro, facendo sobre a mesma o seguinte comentario:

“Na calendada epístola reflexa Castelao as súas primeiras impresións sobre Badajoz. Adícalle poucas liñas:

Acabo de chegar a Badajoz. Xa fun a oficina. Xa estóu morto de morriña. Preferiría mil veces estar preso na carcel de Pontevedra, que aínda ten zambullo.”

Sobre este café literario, nunha entrevista que o escritor Xosé Neira Vilas lle fai ao pintor Xosé Otero Abeledo, máis coñecido por *Laxeiro*, o artista cóntalle o seguinte:

“E máis alá das artes plásticas aprendín moito nas tertulias nocturnas do Café Granja de El Henar, onde se xuntaban galeguistas coma Castelao, Suárez Picallo, Otero Pedrayo, Villar Ponte, Ramón Risco (catedrático de medicina e deputado por Galicia), Antón Alonso Ríos (que con Picallo chegara de Buenos Aires cando triunfou a República) e os irmáns Eduardo e Rafael Dieste (o primeiro era cónsul en Uruguay). Rafael era un home de ideas claras sobre a estética na literatura e na pintura. Alí tamén coñecín a Eduardo Blanco Amor e a García Lorca. Aquelas tertulias valéronme máis, en moitos sentidos, que todo o que me ensinaban en San Fernando. Despois daquela experiencia e daquel aprendizaxe voltei para Lalín e seguí traballando” [Vid. *Encontros con Laxeiro*, Xosé Neira Vilas, p. 23. Ir Indo Edicións. Vigo, 2009].

34. DAVID OTERO, *Alexandre Bóveda. Na demanda de restauración*, p. 107. Edicións Laiovento. Bertamirán. Ames, 2008.

35. X. M. ÁLVAREZ BLÁZQUEZ, op. cit., pp. 117-124, epígrafe: A Dereita Galeguista. Bóveda resposta cunha carta persoal remesada a Filgueira, mentres que Castelao desde Badaxoz, dalle réplica cun comentario a esta escisión galeguista –estrangulando a irmandade dos bos e xenerosos– incluído posteriormente no Adro do *Sempre en Galiza*, aptdo. XI, p. 25, datado en Badaxoz, abril-outono de 1935. Edicións “As Burgas”. Bos Aires, 1961. Consultada esta

¿Haino? Sí. A nosa Redonda, que pode ser bailada a un tempo, c-un ritmo, e co mesmo punto, por centos ou milleiros de persoas. Eu confío nos mozos.

Teño a seguranza de que iles serán capaces de incorporar á nosa Obra este novo elemento. Un día da nosa Festa Grande acudirán a Compostela de todol-os puntos cardinás da Terra milleiros de mozos que consagrarán o noso Baile. I-en Galicia toda, cando se escoite aquela muiñeira, precisamente a que bailaron eles, as xentes, por enriba de diferencias e castas (como en Cataluña cando se escoita a sardana) rimarán os puntos do Anceio común.

Na Asemblea extraordinaria do PG celebrada en Compostela o 25 e 26 de xaneiro, acordouse que o partido se presentase ás eleccións formando parte das candidaturas do Frente Popular de Esquerdas, xa operante en toda España. Entre os dez candidatos elixidos, Bóveda figura no cuarto lugar⁴². Celebradas as eleccións, Castelao saíu electo por Pontevedra; Suárez Picallo e Antón Vilar Ponte pola Coruña e Bóveda non gañou as eleccións en Ourense por mor dun tremendo amaño caciquil organizado para que saíse elixido o seu ilustre oponente José Calvo Sotelo. O PG impugnou diante da Comisión de Actas do Parlamento os resultados na provincia de Ourense, acordando esta, por maioría de votos anular a votación para que fose repetida, mais o seu presidente impuxo o criterio de que a Calvo Sotelo había que telo no Congreso, para combatalo alí e non na clandestinidade.

Alexandro organiza e participa con entusiasmo na campaña do plebiscito do Estatuto de Galicia, a celebrar o 28 de xuño de 1936, que foi masivamente refrendado polo pobo galego. Preséntase nas Cortes o 15 de xullo dese ano, á espera da aprobación parlamentaria.

Mentres, estoupa o Alzamento militar. O 19 de xullo os militares toman o Concello e o Goberno Civil de Pontevedra onde se atopaba Alexandro acompañando ao Gobernador. Pasa boa parte dese día e maila noite na casa do seu sogro e, ao día seguinte, préndeno cando saía do Goberno Civil e trasládano á cadea.

O sábado 25 de xullo, tódolos presos políticos celebran o Día de Galicia cantando xuntos o himno galego no patio da cadea, dirixidos por Alexandro. O xefe do cárcere alporizouse, indo denunciar o feito á autoridade competente⁴³.

O 13 de agosto celebrouse en proceso sumarísimo, o Consello de Guerra contra Alexandro Bóveda e Amando Guinace Pampín polo delito de traición, no salón de actos da Deputación Provincial. Durante a esperpéntica farsa xudicial, Bóveda rexeita o calificativo que lle aplicaron de “traidor a la Patria”, un dos falsos cargos do fiscal que peor lle sentaron, calificados de inxustos, infundados e apaixonados polo propio Bóveda, facendo a súa defensa en castelán por imperativo do tribunal –ao non permitírenlle falar en galego– e nun tempo marcado inferior a dez minutos, rematando o acusado deste xeito:

Mi Patria natural es Galicia. La amo fervorosamente. Jamás la traicionaría, aunque se me concediesen siglos para vivir. La adoro hasta más allá de mi muerte. Si entiende el Tribunal que por este amor entrañable, debe serme aplicada la pena de muerte, la recibiré como un sacrificio más por ella. Hice cuanto pude por Galicia y haría más si pudiera. Si no puedo, hasta me gustaría morir por mi Patria. Bajo su bandera deseo ser enterrado, si el Tribunal, en conciencia, juzga que debo serlo. Y este “agarrimo” –permítaseme la única palabra gallega que empleo en el idioma que he hablado siempre– que le tengo a la Tierra Sagrada en que tuve la dicha de nacer, no me obliga a sentir ningún odio a España, a la que, por derecho, pertenezco. Solamente he combatido sus errores, y, a veces, sus crueldades políticas para con mi Galicia idolatrada. Nada más⁴⁴.

Fotografía 8: O actor Tacholas no Centro Galicia bonaerense, diante do cadro de Castelao: *A derradeira lección* do mestre, que representa a Alexandro Bóveda fusilado. [Arq. Deputación Ourense, 1986]

segunda edición da denominada *biblia do galeguismo*, que leva a significativa dedicatoria: *En memoria de ALEXANDRO BÓVEDA*.

36. Idem, p.127, no epígrafe: En Madrid.

37. D. OTERO, op. cit., p. 129.

38. Idem, p. 133. O 27 de xullo naceu unha nena, á que bautizaron co nome de María Dolores.

39. X. M. ÁLVAREZ BLÁZQUEZ, op. cit., p. 131.

40. X. E. ACUÑA, Idem. p. 87; D. OTERO, p. 137-138 e *A Nosa Terra*, op. cit., p.106. Carta de Xandro a Amalia, do 19-10-1935.

41. Co encabezado de “Envío ás Mocidades”, o artigo: “Temos que crear o noso Baile Nacional”. *A Nosa Terra*, núm. 397, p. 3. Galiza, 3 de xaneiro de 1936, e D. OTERO, op. cit., pp. 147 e 148.

42. X. M. ÁLVAREZ BLÁZQUEZ, op. cit., p. 139.

43. Idem, pp. 162-163.

44. Ibidem, pp. 179-180, p. 215 da citada biografía de Xerardo Álvarez Gallego e p. 209 do libro de David Otero.

Foi condenado a morte polo delito de traición, e despois de diversos recursos fracasados presentados polos seus achegados, fusilado ás cinco e media da mañá do luns 17 de agosto contra un groso piñeiro no monte da Caeira, nas inmediacións do km. 1 da estrada de Campañó⁴⁵ (*Fotografía 8*).

Tres horas antes, trasladárono desde o edificio da Escola Normal ata o cárcere común onde o agardaban os padres franciscanos Aquilino e Luis Mª Fernández, o musicólogo madrileño namorado de Galicia, que tantas cantigas populares harmonizara para seren cantadas pola Polifónica⁴⁶.

Con arreuizo e profunda dor, así o lembra entrecortadamente Xosé Sesto, o seu compañeiro da Polifónica:

Da amizade sabía ben o P. Luís. Coma poucos. Amizade deica a morte. Con Castelao, con Bóveda. Deica a morte, dixen. E así foi.

Porque naquela arrepiante noite do dezaseis ó dazasete de agosto –agora fará cincuenta anos– na que Bóveda en capela, agardaba o seu asesinado, o P. Luís estaría alí acompañándoo. Co P. Aquilino que o confesou, e dixo a misa e nos dóu a comunión. O P. Luís era a presenza reconfortante da amizade. Da amizade a Alexandre. Como a lle agradecer o ben que cantara o seu “Prende, salgueiriño prende”.⁴⁷

Unha das anotacións feitas nun papel por Alexandro aquela derradeira noite, na que relaciona a Polifónica e Losada [Diéguez], interprétaa o seu curmán biógrafo como o desexo de que a Coral cantase nos seus funerais como fixera nos de Losada, cousa que non chegou a levarse a cabo alomenos naqueles días⁴⁸.

Antes de ser fusilado, Bóveda pídelle como derradeira vontade ao xuíz instructor que permita enterralo envolto na bandeira galega, prego que lle foi denegado.

Mataron a Alexandro, e para o noso mártir non houbo ningún canto de *requiem* nin tampouco sonou o himno galego como arestora, nin tan sequera tería o consolo de que a bandeira galega do Casino que levaran os seus amigos envolveuse o seu corpo, como foran os seus derradeiros desexos. Os seus verdugos tiñano prohibido. En troques, si houbo como irada e macabra resposta, o indesexado estrondo dos mauseres do pelotón de fusilamento, cuspiendo chumbo e fogo no intre mortal da descarga.

Ao corpo de Alexandro tan só o acompañou no tránsito final, a diminuta bandeira galega clandestina que o seu fiel amigo Xosé Sesto introduciu disimuladamente no chaleco do már-

Fotografía 9. Amalia Álvarez Gallego no cemiterio de san Amaro, acompañada dos seus fillos Amalia e Xosé Luís e dos amigos Fernández Abella, Pousa Antelo e David Otero, no *Día da Galicia Mártir* do 2001, tres meses antes do seu pasamento (27-11-2001).

[Foto: Xaquín Vales, venres 17-8-2001]

45. D. OTERO, op. cit., p. 215.

46. X. M^a. ÁLVAREZ BLÁZ-QUEZ, op. cit., p. 182.

47. X. SESTO, op. cit., p. 38.

48. X. M^a. ÁLVAREZ BLÁZ-QUEZ, op. cit., p. 183. “A cita da Polifónica e de Lousada, penso que indicaría o seu desexo de que a Coral cantase nos seus funerais, como nos de Lousada Diéguez. Se isto era así, non teño noticia de que se cumprise a súa vontade, polo menos naqueles días”.

tir, unha vez trasladado ao depósito de cadáveres. Ao día seguinte, un xornal publicou unha nota necrolóxica dando conta da trágica nova, disfrazada de morte natural:

Pontevedra. En las primeras horas de la madrugada de ayer ha dejado de existir el joven funcionario de esta Delegación de Hacienda D. Alejandro Bóveda Iglesias.

Hacía bastantes años que residía entre nosotros y había emparentado con muy apreciable familia, a toda la cual queremos patentizar nuestro profundo sentimiento por esta desgracia⁴⁹.

Desde o ano 1943, primeiro na diáspora e agora na Terra, honramos aos nosos mártires o 17 de agosto no declarado *Día da Galiza Mártir*, personalizándoo nese galego universal que foi Alexandro Bóveda (*Fotografía 9*).

Dous anos máis tarde, cun atinado panexírico sobre Bóveda ao se cumprir o IX aniversario do seu suplicio, remataba Eduardo Blanco Amor a súa conferencia na Federación de Sociedades Galegas, “a casa de loita e de traballos galeguistas”, como el lle chama:

Iste é o home que nos mataron os que asesinan para non morrer; non para non morrer mortos por nós, senon para non morrer podres da súa propia supervivencia, corrompidos da súa valeira superfluidade. Son restos agresivos, saldos históricos de épocas finiquitadas que se defenden apegados a súa propia carniza. Xa sabemos cal é o destino d'ises vermes: devorarse entre si cando lles falta a materia podre na que sobreviven. Pro no entanto, corron[m]pen e matan todo canto poden acadar, crean ambientes de asfixia, d'atufamento. Asesinan co-a simple presenza. D'unha de esta[s] bafaradas letaes da España podre, caiu Alexandre Bóveda.

Iste é o home que nos mataron. Iste é o home que non podemos deixar morrer. A súa morte definitiva, o seu aberto proceso de santidad civil, cumprírase o día en que a terra pola que morreu, volva a nova e definitiva vida. Soo[Só] así él mesmo consentirá no seu repouso final.

Porque Alexandre Bóveda era un d'aqueles de quen dí Pondal:

So nos traballos duros
que o ánimo ennobrecen,
sábese canto valen aqueles que reteñen
as leis do honor difizle
no momento solemne...

O perigo afrontando e o duro ferro,
así é como se vence⁵⁰.

Co tempo, o aserto de que non podemos deixar morrer este home veulle dar a razón a Eduardo Blanco Amor, xa que despois de 73 anos, o pensamento e mailo exemplo de Alexandre Bóveda permanecen vivos e permanecerán para sempre na memoria colectiva do noso Pobo.

49. Nota necrolóxica, sen que conste o xornal –posiblemente do vigués *El Pueblo Gallego*, de M. Portela Valladares–, reproducida gráficamente na p. 124 de *A Nosa Terra*, extra 5-6.

50. “Alexandre Bóveda. No IX Aniversario do seu suplicio”, op. cit. p. 10. Os versos escolmados por Eduardo Blanco Amor corresponden a un fragmento da terceira estrofa do poema “Coroados de frores”, de Eduardo Pondal. Nunha das versións consultadas [*Queixumes dos pinos e outros poemas*. Colección Pombal, serie azul núm. 6. Edicións Castrelos. Segunda edición. Vigo, 17 de maio de 1972, pp. 97-98], figura unha nota a pé de páxina na que indica que é unha versión libre do poema castelán lido polo autor no banquete democrático de Conxo. Na edición posiblemente consultada por EBA [*Queixumes dos pinos* (2ª edición) y *Poesías inéditas*. Academia Gallega. Imp. Zincke Hermanos. A Coruña, 1935, pp. 151-152], a estrofa completa é como segue: Sóo nos traballos duros,/ Que o ánimo ennobrecen,/ Sábese canto valen,/ Aqueles que reteñen,/ As leis do honor difizle,/ No momento solémne:/ Non coroados de süaves frores,/ En alegre banquete;/ ¡O peligro afrontando e o duro ferro,/ Así he, así he como se vence!.

BIBLIOGRAFÍA

- ACUÑA, Xosé Enrique: *Alexandre Bóveda –Na Historia do nacionalismo galego–*. Publicacións Culturais Galegas, S.A. Vigo, 2003.
- ALONSO MONTERO, Xesús, compilador: *Coroa poética para un mártir. 35 poemas á morte de Alexandre Bóveda (1936-1994)*. Edición, prólogo e notas de Xesús Alonso Montero. Edicións Xerais de Galicia. Vigo, 1996.
- ÁLVAREZ BLÁZQUEZ, Xosé María: *Alexandro Bóveda*. Ir Indo Edicións, S.A. Vigo, 1992.
- ÁLVAREZ GALLEGO, Xerardo: *Vida, paixón e morte de Alexandre Bóveda*. Edicións “Nós”. Bos Aires, 1972.
- BLANCO AMOR, Eduardo: “Alexandre Bóveda. No IX Aniversario do seu suplicio”. Conferencia na Federación de Sociedades Galegas, 1945. Consta de dez folios mecanografiados, con correccións manuscritas do autor. Biblioteca da Deputación de Ourense.
- CASTELAO: *Sempre en Galiza*. Segunda edición. Edicións “As Burgas”. Bos Aires, 1961.
- COSTA VÁZQUEZ-MARIÑO, Luís: *Sociedad Coral Polifónica de Pontevedra. Unha voz na polifonía europea*. Libríño de 14 páxinas que acompaña o CD da Polifónica. Colección *A Tiracolo*. Ouvirmos, S.L. Sarria (Lugo), 2004.
- DIÉGUEZ CEQUIEL, Uxío-Breogán: *Síntese histórica do soberanismo galego (1846-1936)*. Caderno formativo. CIG e FESGA. Vigo, 2009.
- FILGUEIRA VALVERDE, J.; MARTÍNEZ TÍSCAR, J. e CENTENO SANMARTÍN, L., compiladores: *Sociedad Coral Polifónica de Pontevedra. 50 aniversario de su fundación (1925-1975)*. Edita: Deputación Provincial de Pontevedra. Pontevedra, 1975.
- LÓPEZ TORRE, Rafael: *El primer Bóveda*. Edita: Telka Comunicación. Pontevedra, 2003.
- NEIRA VILAS, Xosé: *Encontros con Laxeiro*. Ir Indo Edicións, na colección Crónicas. Vigo, outono do 2009.
- OTERO, David: *Alexandre Bóveda. Na demanda de restauración*. Edicións Laiovento. Bertamiráns. Ames, 2008.
- PAZ ANDRADE, Valentín: *Castelao na luz e na sombra*. Edicións do Castro. Serie/Documentos para a historia contemporánea de Galicia, núm. 2. O Castro. Sada (A Coruña), 1982.
- PÉREZ RODRÍGUEZ, Luís: *Fernando Iglesias <<Tacholas>>, un actor auriense na Galicia ideal*. Edicións do Castro. Serie/ Documentos, núm. 129. O Castro. Sada (A Coruña), 1996.
- RODRÍGUEZ BELLO, Luz María: *El Orfeón Unión Orensana. Un espacio de formación musical, de 1887 a 1957*. Edita: Deputación Provincial de Ourense. Ourense, 2007.
- VALCÁRCEL, Marcos: *A prensa en Ourense e a súa provincia*. Deputación Provincial de Ourense, Ourense, 1987.
- VALES, Xaquín:
- *Canto mariñán ou Canto do mar?. Estampa coral galega*. Edita: Deputación Provincial de Ourense. Ourense, 2004.
 - *Primeira viaxe a Andalucía do coro De Ruada*. Promoción editorial: Ouvirmos, S.L.. Promove: Coral De Ruada. Colaboran: Tenencia de Alcaldía do Concello de Ourense-Concellería de Cultura; Deputación de Ourense e Caixanova. Sarria (Lugo), 2009.
- VV. AA.: *A NOSA TERRA*, extra 5-6: *Castelao e Bóveda irmáns!!*. Promocións Culturais Galegas, S.A. Vigo, 1986.
- VV. AA.: *CASTELAO, Exposición Aniversario*. Fundación Caixa Galicia, 2000.
- VV. AA.: *GRAN ENCICLOPEDIA GALLEGA*. Editor: Silverio Cañada. Gijón-Santiago de Compostela, 1974 - 2006. 30 tomos e 11 apéndices.

- VV. AA.: *MUNDO GALLEGO*. *Revista de Galicia en América*, núm. 2. Bos Aires, xaneiro de 1952.
- VV. AA.: *TERRA E TEMPO: (Re)coñecemos Alexandre Bóveda*. Revista cuatrimestral de información, análise e interpretación, núms. 22/23. Compostela, xaneiro a agosto de 2003.

DISCOGRAFÍA

BATALLÓN DE MONTAÑA *MÉRIDA* núm. 3, de guarnición en Ourense.

Director: Félix Molina

Ano: 1929

Discográfica: Columbia, na súa colección de discos eléctricos Regal.

Características: Etiqueta negra, 25 cms. de diámetro.

Prezo: 8 ptas.

- RS 1273 – “De Ruada” (Mauricio Farto). Pasodoble.
“Flor de cardo” (Ricardo Courtier). Muiñeira.

SOCIEDAD CORAL POLIFÓNICA DE PONTEVEDRA⁵¹

Director: Antonio Blanco Porto

Data: Marzo de 1929

Discográfica: “La voz de su amo”. Discos de 78 rpm.

Cancións galegas:

- AE 2447 – “Prende salgueiriño”. (P. Luis Mª Fernández Espinosa).
“Durme meu meniño” (P. Luis Mª Fernández Espinosa)
“Romance de doña Alda” (P. Luis Mª Fernández Espinosa)

- AE 2449 – “Camiña Don Sancho”. (P. Luis Mª Fernández Espinosa)
“Canto de Ourense” (Obdulia Prieto)

SOCIEDAD CORAL POLIFÓNICA DE PONTEVEDRA

Título: *Unha voz na polifonía galega*

Ano: 2004

Discográfica: Ouvirmos, na colección *A Tiracolo*

Prezo: 20 €

Compilación de dúas gravacións sonoras orixinais: unha do ano 1929, coa Polifónica dirixida por Antonio Blanco Porto [1-4], e outra do ano 1958, dirixida por Antonio Iglesias Vilarelle [5-25].

- VR 0102 – 1. “Prende salgueiriño”⁵² [2:27]
(Popular/Adap. P. Luis Mª Fernández Espinosa)
Sol. Mª Teresa Moreno. AE 2447/264619
2. “Romance de Doña Alda” [2:30]
(Popular/Adap. P. Luis Mª Fernández Espinosa)
AE 2447/264620
3. “Camiña Don Sancho”. Romance [2:37]
(Popular/Adap. P. Luis Mª Fernández Espinosa)
AE 2449/264623
4. “Canto de Ourense” [2:05]
(Obdulia Prieto)
Sol. Alexandre Bóveda. AE 2449/264624

[...]

51. J. FILGUEIRA VALVERDE, J. MARTÍNEZ TÍSCAR e L. CENTENO SANMARTÍN, op. cit., *Discografía*, p. 129.

52. Opino que na gravación VR0102 que nos ofrece Ouvirmos, o canto “Prende salgueiriño” inclúe dúas cantigas populares que xa estaban recollidas no primeiro disco da SCP do ano 1929 (AE 2447): “Durme meu meniño” e “Prende salgueiriño”, harmonizadas polo padre Luis Mª Fernández Espinosa. Ambas foran cantadas en Ourense no concerto do sábado 28 de maio de 1929 no teatro Principal, dedicada a súa terceira parte á música popular, no que consta “Prende salgueiriño” como canto de pandeiro de Ames [ver p. 4], que cantara por primeira vez a Polifónica en Compostela o 26 de xullo de 1926.

A primeira cantiga, na voz de Mª Teresa Moreno, debe corresponder co canto de berce de Bergantiños cantado naquela primeira gravación, e da que o mencionado disco inclúe esta cuarteta: Durme meu meniño, durme/ durme si queres durmir./ A túa nai vaiche á leña/ o teu pai, logo ha de vir.

Na outra cantiga “Prende salgueiriño[.] prende”, coido que Alexandre Bóveda é quen comparte voz coa solista segoviana, cantando a estrofa que dá título ao canto –aquela que poñen na súa boca os seus biógrafos–, mentres Mª Teresa canta a segunda, que é precisamente a que aparece reproducida en partitura como “Canto de pandero de Ames”, xunto coa “Cantiga de Pontevedra”, “Alalá de la Ulla” e “Cantos de arriería”, como acompañamento do artigo “El origen griego de la música gallega”. Divulgaciones del R.P. Luis Fernández, no núm. 446 da revista *Vida Gallega*, do 20 de abril de 1930. Velaquí as aludidas estrofas: Prende salgueiriño, prende,/ prende na fonte serea./ ¡Tamén os meus ollos prenden/ nas ollas dunha nena!

Estreliña do luceiro,/ quen ten amores non dorme;/ quen ten amores non dorme/ si[e]nón o sono primeiro.

EPISTOLARIO

Carta núm. 1

Hoy-2-XII- [1]927

Sr Don
Alejandro Bóveda

Buen amigo Alejandro: Mucho hemos sentido, mi hermana y yo, no encontrarnos en casa cuando Vd llegó.

Mi hermana me dice si es que podría contar en esa Polifónica con una Contralto, una Soprano, Barítono, Tenor, y Bajo. Y de no ser estos solistas buenos en absoluto[,] que diga cuales son las condiciones que les caracterizan. Esto es de gran interés para la obra que está haciendo de voces y orquesta.

Mejor me parece que Vd pusiese en comunicación a Obdulia y al director de la Polifónica. Así se entenderían mejor y tardaríamos menos. ¿No le parece?

Un abrazo y disponga del amigo que le quiere y es s. s.

Julio Prieto

S/C = Alberto Aguilera, 11- pal-A-d[c]ha

Saludos al gran Castelao-¿Como va de la vista? Esa dolencia suya nos preocupa mucho.

Carta núm. 2

Sr. Dn. Alejandro Bóveda

Amigo Bóveda: Hace días que, estoy para escribirle a usted, pero, ademas de mis ocupaciones, padezco una holgazanitis cronica cuando se trata de escribir una carta que siempre me hace quedar bastante mal con los amigos.

Desde que se marcharon ustedes tengo un encargo de mi amigo y maestro el eminente musico Conrado del Campo⁵³ a quien no trato de presentar en estas líneas, pues de sobra conocerán la inmensa labor de este compositor ilustre en todas las ramas del arte musical. – Le interesa en grado sumo a este señor el modo de interpretar del señor Blanco Porto y deseaba enviarles alguna de sus obras pero, necesitaba conocer en parte los planes que ustedes tuvieran para lo porvenir, para, segun sean estos eli[e]gir el envío. El tiene cosas muy interesantes del Romance y Poemas entre los que descuella “La Divina Comedia”], por su modernidad y belleza sonora. A mi me encantaría que, fuesen ustedes los que estrenasen esta obra (para coros y orquesta) pues es de lo mas interesante que tiene este músico y conseguirían con ella un éxito por su belleza de forma y originalidad de concepto.

Despues de Reyes les enviaré a ustedes un Romance que hice en colaboración con el poeta Blanco Amor por si les interesa a ustedes ensayarlo.

Saludos al señor Blanco Porto y para usted vaya con la expresión de mi amistad sincera, un apretón de manos de

Obdulia Prieto

¿Quiere hacerme el favor de contestar pronto, para ganar un poco del tiempo que perdi yo con mi retraso?

Como estamos de traslado de domicilio, será mejor que conteste a nombre de Julio, al Circulo de Bellas Artes.

53. No xa citado artigo “Obdulia Prieto Nespereira”, Blanco Amor inclúe esta opinión do eminente profesor Conrado del Campo acerca de Obdulia: “Tiene gran capacidad y vocación para los estudios a que felizmente se dedica. Reune cualidades de sensibilidad en extremo delicadas y un finísimo gusto que la preserva de tropezar con la vulgaridad, el más terrible enemigo del artista músico. Trabajadora, seria, atenta siempre al consejo y con el noble tesón de no incurrir por segunda vez en aquellos defectos o desmayos un día corregidos, realiza progresos que me satisfacen en grado sumo. Todo debido a su talento, voluntad y perseverante esfuerzo”

Carta núm. 3

Sr. Dn. Alejandro Boveda

Amigo Alejandro: Hace días le escribí a usted hablandole de un envío de original mío y de Conrado del Campo y como temo el extravío de mi carta le envío estas líneas para saber algo sobre ello.

Tambien deseaba saber, si la Polifonica tiene derecho a pedir copias de originales a la Sociedad de Autores. En caso afirmativo ¿podrían desde ahí facilitarnos las copias del?) Poema Sinfónico La Divina Comedia para coros y orquesta, pues las orquestas de aquí tienen agotados todos sus derechos por este año y no pueden hacer nuevas peticiones hasta la próxima temporada? Me harían con ello un favor que (yo les agradecería?) infinito, ya que el problema unico que se me presenta para su estreno es el de las copias de partes para la orquesta y coros y no veo mejor forma de resolverlo que haciendo la petición por medio de una entidad musical que no tenga agotados sus derechos.

Saludos al señor Blanco Porto y muy cordiales para usted de

Obdulia Prieto

Carta núm. 4

Sr. Dn. Alejandro Boveda
Pontevedra

Amigo Boveda: Supongo en su poder las dos obras mías que le envié hace tres o cuatro días.

¿Sería usted tan amable, que, me dijese la impresión del director y directivos de la Polifonica con respecto a la interpretación de dichas obras y principalmente de la del poema Río Miño *vay caladiño*⁵⁴?

Hace días que vivía con la preocupación de escribirle para pedirle este favor, pero seguramente nos marchamos todos para Madrid definitivamente y ya sabe usted el trastorno que ocasiona un traslado de casa.

Vendo el piano que tengo en Orense porque me arreglo con el que compré en Madrid, así que si sabe usted de [a] quien pudiera interesarle[,] le agradecería me lo advirtiera. Se trata de un piano de cola, marca Pleyel, completamente nuevo cuyo valor es de 16.000 pts. y que lo daría por 3.000 o 2.500 pts. Pierdo en esta venta tanto, porque preciso marcharme y en Madrid tendría que pagar casa para él.

Mis saludos muy afectuosos con un apretón de manos de su afíma amiga

Obdulia Prieto

7-10- [1]928

54. Sobre esta composición de Obdulia Prieto, ao remate do citado artigo de E.B.A. faise un adianto do contido do vindeiro número: <<Desde el próximo número “Céltiga” iniciará la publicación del poema para coros y orquesta “Río Miño *vay caladiño*”, que acabamos de recibir>>.

Polo que respecta á venda do piano de cola, unha parenta dos Prieto Nespereira residente en Ourense aseguroume que llo mercara a Sociedade Liceo Recreo de Artesanos, extremo que non podo contrastar documentalmentemente xa que no Libro de Actas da devandita sociedade faltan todas as correspondentes ao ano 1929 e os actuais xestores da sociedade non saben nada sobre este asunto.

HEMEROTECA

A NOSA TERRA

No 1916 inicia a súa importante segunda etapa na cidade da Coruña como *Idearium das Hirmandades da Fala*, con periodicidade decenal e en galego. Defínese como xornal nacionalista galego, pasando logo a quincenal, e despois a mensual na Ditadura de Primo de Rivera. Desde o núm. 292 –de febreiro de 1932– pasa a ser o portavoz do recién creado Partido Galeguista, converténdose en semanario a partir de 1933. Remata a publicación desta segunda etapa o 17 de xullo de 1936 por mor do golpe militar.

Comezara a súa publicación no ano 1907 vencellada á organización Solidaridad Gallega, como periódico bilingüe e anticaciquil, preocupado polo movemento agrario. Con posterioridade ao 1936 no exilio americano, publicou *A Nosa Terra* un cento de números ao longo de 25 anos, rematando cun monográfico de homenaxe a Castelao.

DIARIO DE PONTEVEDRA

Periódico da cidade do Lérez, editado na súa orixe por Claudio Cuveiro no ano 1887, cunha primeira etapa ata o 28 de febreiro de 1939. Publicábase diariamente agás os domingos. Ata o ano 1922 diríxelo inicialmente Andrés Landín e a continuación Prudencio Landín, e posteriormente, Evaristo Paredes ata o remate desta primeira etapa. A inspiración ideolóxica do xornal nos derradeiros anos do século XIX foi a que lle quixo dar Eugenio Montero Ríos. O 15 de setembro de 1963 comeza unha segunda etapa con Enrique Paredes como director, ata setembro de 1967, reaparecendo o 2 de abril de 1968, editado nesta ocasión pola Cooperativa de produción.

EL PUEBLO GALLEGO (1924-1979)

Diario da mañá que comeza a súa andaina o 27 de xaneiro de 1924 na cidade de Vigo, por iniciativa do grupo liberal denominado Liga de Defensores de Vigo, liquidándose no 1927 e pasando a mans de Manuel Portela Valladares, que tamén o dirixe, substituíndo ao gran xornalista Ramón Fernández Mato, director nos tres primeiros anos. Esta brillante primeira etapa remata co golpe militar de 1936. Despois de ser requisado, pasa a converterse a partir de 1937 en “Prensa del Movimiento”.

FARO DE VIGO (1853)

Xornal vigués fundado por Ángel de Lema y Marina. Comezou a súa andaina o 3 de novembro de 1853 con periodicidade bisemanal (xoves e domingo), co subtítulo de *Periódico mercantil, agrícola e industrial*, que foi cambiando en diversas ocasións na súa longa traxectoria, aparecendo desde hai anos co de *Diario decano de la prensa nacional*. Imprimiuse inicialmente no obradoiro tipográfico do seu fundador, e no ano 1879 convértese en diario. Entre os seus directores, Ángel e Eladio de Lema y Martín, Manuel Otero Bárcena, Francisco Leal Ínsua, Manuel González Cerezales, Álvaro Cunqueiro, José Landeira Yrago, José Francisco Armesto, etc.

LA REGIÓN (1910)

Este diario ourensán inicia a súa publicación o 15 de febreiro de 1910 como *Diario independiente. De intereses generales, de noticias y avisos*. De tendencia conservadora e cunha importante compoñente católica, foi fundado por Acción Social Católica e anos despois da contenda civil, a meirande parte das accións pasan a mans dos irmáns Alejandro e Ricardo Outeiriño, exercendo ambos como directores, primeiro Ricardo, desde o ano 1932 ata 1968 e posteriormente Alejandro. Un dos seus primeiros directores foi o avogado Marcial Ginzo Soto, que comezou como redactor e pasa a director no 1913, ocupando ademais a alcaldía de Ourense

durante a Ditadura de Primo de Rivera. Rematada esta, pasa a fundar —o 15 de xuño de 1930— e dirixir o diario de información xeral, *Galicia* (1930-1937), de orientación calvosotelista. Segundo o escritor e investigador Marcos Valcárcel, *La Región*, partindo dunha procedencia católica e moi conservadora, vai evolucionando a posturas máis pluralistas, sen romper de todo con ese conservadurismo. Conta con imprenta propia.

LA ZARPA (1921-1936)

Fundado no ano 1920 en Madrid por Basilio Álvarez, que foi ademais o seu propietario durante a curta vida do xornal. Publicouse en Ourense como xornal diario a partir do 27 de xullo de 1921, primeiro co subtítulo de *Órgano oficial de la Federación Provincial Agraria*, e a partir de 1922 como *Diario de los agrarios gallegos*. Diario moderno cunha voz progresista e republicana de maior vida na cidade de Ourense, en opinión de Marcos Valcárcel. Sacou un total de 4.671 números, o último o 18 de xullo de 1936. Dispuña de imprenta propia e tralo alzamento militar, os talleres e locais do diario foron secuestrados e algúns dos redactores e directores, fusilados; o fundador e varios colaboradores víronse obrigados a marchar ao exilio. Entre os seus directores, Antonio Buján, Jacinto Santiago, Roberto Blanco Torres e José López Requejo.

VIDA GALLEGA

Revista gráfica decenal dirixida polo seu fundador e propietario, Jaime Solá (1874-1940). O primeiro número publicouse en xaneiro de 1909 e no seu editorial, o fundador adianta a tendencia da revista coa seguinte frase: “Gallegos somos y amamos sobre todas las cosas a la tierra gallega; pero fuimos siempre, somos y queremos ser españoles”. A redacción e administración atopábase en Vigo, distribuíndose a revista por Galicia e América, cara onde Solá viaxaba periodicamente para establecer contacto cos emigrantes galegos en terras americanas. Os primeiros números imprimíronse en Barcelona ata que o seu fundador instala a maquinaria de impresión e fotogravado na cidade olívica.

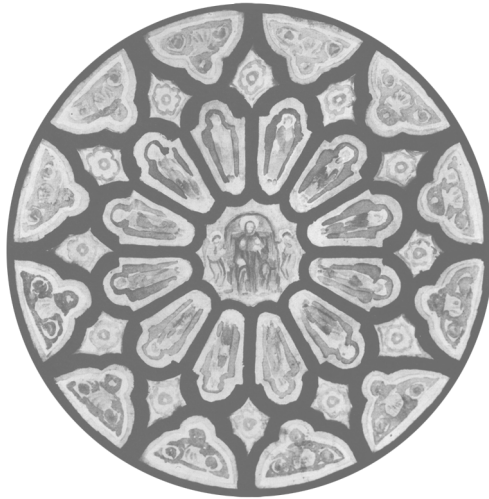
Nas súas páxinas publicanse fotografías de gran valor documental realizadas polos grandes fotógrafos da época como Ksado, Pintos, Pacheco, Ángel Blanco, Villar, Germán Díaz Baliño, etc., así como excelentes ilustracións e portadas a color de Castelao, Álvaro Cebreiro, Xaime Prada, Eduardo Padín, etc., e colaboracións, contos, poesías, reportaxes e noticias escritas, entre outros, por Emilia Pardo Bazán, Sofía Casanova, Manuel Murguía, Linares Rivas, Fernández Flórez, Ramón Cabanillas, Noriega Varela, Rey Soto, Fernández Mato. Deixou de publicarse o 30 de maio de 1938 por mor das dificultades técnicas xurdidas a raíz da Guerra civil. O seu fundador faleceu dous anos máis tarde.

En novembro de 1954 inicia unha segunda etapa baixo a dirección de Fabriciano Fernández Sierra e, ao seu falecemento, pasa a dirixila Eduardo Torres Barro. No 1955, a administración da revista trasládase a Lugo e en xaneiro de 1957 tamén se instala na cidade amuradada a súa redacción. No ano 1962 pasa a ser propiedade da empresa de *Faro de Vigo*.

Auria e Balea, abril-decembro de 2009

Agradecementos

Arquivo Municipal do Concello de Ourense
Biblioteca da Deputación Provincial de Ourense
Bóveda Álvarez, Xosé Luis
Calviño Martínez, Xosé Antón
Coral *DE RUADA*
Do Pico Orjais, José L.
Fundación *Alexandre Bóveda*
González González, Xulio
Liceo de Ourense
Museo Arqueolóxico Provincial de Ourense
Orfeón Unión Orensana
Ouvirmos, S.L.
Pereira González, Víctor Campio
Rodríguez Portabales, Emilio
Vila Baceiredo, José Carlos

Discografía propia

Emilio Rodríguez Portabales
Coralista

Dirección de Juan José Rumbao Requejo "Sempre De Ruada"

Como xa se indicou, Xosé María González abandonou a CORAL DE RUADA a mediados de 2000 e accedeu á dirección Juan José Rumbao Quequejo, que permaneceu na mesma até setembro de 2009.

En realidade, poderíase dicir que Juan José Rumbao regresaba, xa que estivo como segundo director e director do coro infantil nos anos oitenta, nos que incluso viaxou coa CORAL DE RUADA a Lorient.

2003

En 2003 a Real Banda da Escola Provincial de Gaitas da Deputación de Ourense publica unha gravación, realizada co selo RTVE, titulada **"Cantigas do Mar"**, para recadar fondos destinados ós afectados pola catástrofe do "Prestige".

SGAE 62072: Nesta gravación colaboran, ademais da Real Banda de Gaitas, outros grupos e solistas (Real Coro Toxos e Froles de O Ferrol, José Ángel Hevia, Cristina Pato, Wenceslao Cabezas "Polo", Jean Pierre van Hees, Iain MacDonald...). No tema nº 2, "Foliadas mariñeiras" interveñen a Real Banda de Gaitas, o Real Coro Toxos e Froles e a CORAL DE RUADA, coa colaboración do recoñecido pandereiteiro vigués Wenceslao Cabezas "Polo" dirixidos todos eles polo director da CORAL Juan José Rumbao Requejo.

2005

Dez anos despois da anterior gravación, a CORAL DE RUADA grava un novo CD que leva por

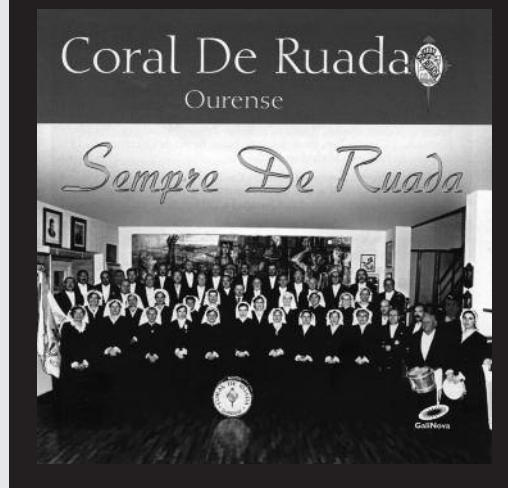
título “**Sempre De Ruada**”. Este novo traballo foi gravado nos estudos EDISCO de A Estrada (Pontevedra) e editado pola casa GALINOVA, co patrocinio da Dirección Xeral de Política Lingüística da Consellería de Educación e Ordenación Universitaria da Xunta de Galicia, sendo Conselleiro de Educación D. Celso Currás Fernández. A dirección correu a cargo de Juan José Rumbao Requejo.

C 1433-05: Foliada de Luintra (Popular) e Foliada de Entrimo (Popular), Foliada da Rabeda (Popular) e Foliada de Oira (Popular), Pandeirada de Ourense (Popular. M. De Dios), Pandeirada de Falván (Popular. M. De Dios), Miña nai deixoume a terra (Popular), Fun ó Carramal (Popular), Alalá de Canedo (Popular), Alalá de Muxía (Polifonía galega), Canción de amigo (D. Dinís, s. XIII), Romance de Cerdedo (Popular. Harm.: Padre Luis María Fernández), Cantiga de Santa María nº 65 (Alfonso X “O Sabio”. Harm.: A. Jaunsarás), Cantiga de Santa María nº 100 (Alfonso X “O Sabio”. Harm.: Mompou), O Neno durmía (Antonio J. Paz Valverde), Teño un amor mariñeiro (Popular. J. J. Rumbao Requejo), Adiós (P. Prieto), Os paxariños “Aurtxo seaskan” (Popular. Harm.: J. J. Rumbao Requejo), Las ruinas del monasterio (Sthelle), La corona de rosas (P. I. Tschaikowsky) e Airiños, airiños, aires (Popular. Harm.: A. Jaunsarás).

O CD acompáñase cun libríño con fotografías da CORAL DE RUADA, historial, letras das cantigas, etc. Foi presentado o día 29 de xullo de 2005 no salón de actos do Centro Cultural da Deputación (edificio Simeón) coa presenza –ademais do Presidente, Director, directiva da CORAL e coralistas– do Presidente da Deputación, D. José Luis Baltar Pumar, e do Conselleiro de Educación e Ordenación Universitaria (en funcións), D. Celso Currás Fernández.

2006

A editorial OUVIRMOS ven publicando, dentro da súa colección “A Tiracolo” a reedición das gravacións históricas galegas. Trátase de gravacións realizadas no primeiro terzo do século XX polos intérpretes e agrupacións máis senlleiros de Galicia.

E, como non podía ser menos, nesta colección recupéranse as 15 gravacións realizadas pola CORAL DE RUADA nos anos 1929 coa casa REGAL e 6 gravacións realizadas en 1950 coa casa Columbia. Trátase de gravacións xa descritas nos dous primeiros capítulos baixo o denominador común de “Gravacións históricas” e dirixidas polo primeiro director da CORAL Daniel González. O CD leva o título de **“Coro De Ruada: escena coral galega”**.

CORO DE RUADA

ESCENA CORAL GALEGA

A TIRACOLO

VRO 112: Alborada gallega (Pascual Veiga), O quer que lle quer (Muiñeira. Mauricio Farto), Negra sombra (Melodía galega. Rosalía de Castro e Juan Montes), Os teus ollos (Balada galega. M. Curros Enríquez e José Castro Chané), De ruada (Muiñeira. Adolfo Berges), Canto d’as chirimías (Escena coral galega. Javier Prado e Daniel González), Alalá das Rías Baixas (D. González), Foliada de Ourense (D. González), Alalá de Bande (D. González), Foliada de Entrimo (D. González), Pandeirada de Trasalba (D. González), Foliada de Avión (D. González), Alalá d’as Curuxeiras (D. González), N-a seitura (Escena coral galega. Daniel González), Ay la le lo (Escena coral galega. N. Almandoz), Alalá de Noia (D. González), Pandeirada de Trives (D. González), Alalá de Ourense (D. González), Nos Caneiros (Escena coral galega. Daniel González), Canto de berce (D. González), Foliada de Amoeiro (D. González).

Trátase dunha coidada edición na que o CD acompáñase cun libríño co historial –en galego– e abundantes fotografías da CORAL DE RUADA. Ademais, tamén dispón doutro libríño coa tradución do texto ó inglés, ó francés e ó castelán e unha tarxeta coa reprodución do cartaz realizado polo pintor ferrolán Camilo Díaz Baliño para a primeira xeira americana da CORAL. Este CD supón, como dicía no limiar, un importante documento histórico recuperado, xa que eses discos estaban practicamente desaparecidos e os poucos que había eran de difícil reprodución.

Este traballo foi presentado á prensa o día 14 de decembro de 2006 na Deputación Provincial. O día 15 de decembro de 2006 foi presentado ó público nun acto que tivo lugar no Centro Cultural da

Deputación (edificio Simeón) coa presenza do presidente da Deputación, D. José Luís Baltar Pumar, o director artístico da casa discográfica Ouvirmos, D. Ramón Piñeiro Almuíña, o presidente da CORAL DE RUADA, D. Eladio Quevedo Almoina, e a propia CORAL, que pechou o acto cunha breve actuación.

2007

Con pezas extraídas dos discos da colección “A Tiracolo”, entre eles o dedicado ao CORO DE RUADA publicado en 2006, a editorial OUVIRMOS publica en 2007 un CD titulado **“Folclore de Galicia. Grabaciones históricas”**.

VR0 305: A Virxe de Guadalupe-A Rianxeira (Cantigas e Agarimos, 1952), Alborada Gallega e Vivan os Mariscos (Os Montes de Lugo, 1973), O quer que lle quer e Negra Sombra (CORO DE RUADA, 1929), Muiñeira de Chantada e Foliada Rías Baixas (Os Gaiteiros de Soutelo, 1928), En er mundo. Pasodoble (Los Monfortinos, 1958), A volta da Festa (Coro Toxos e Froles, 1922), O gaiteiro de Soutelo (Manuel Dopazo, 1940), Muiñeira (Os Dezas de Moneixas, 1960).

Cabe salientar que a capa do disco emprega o famoso cartaz que Camilo Díaz Baliño pintou para a xeira americana da CORAL DE RUADA en 1931. Tamén emprega este cartel no interior, debaixo do soporte do CD. A contracapa contén unha fotografía da CORAL DE RUADA.

2008

OUVIRMOS, dentro da súa colección de libros-CD titulados xenericamente “Itinerarios Histórico Musicais” publicou a mediados de 2008 o dedicado a Ourense: **“Itinerarios Histórico Musicais: Ourense”**.

Este libro, que trata da historia musical de Ourense, dedica unha boa parte das súas páxinas á CORAL DE RUADA e aos seus persoeiros (Faustino Santalices, Modesto Sánchez; Antonio Jaunsarás, etc.), con fermosas fotografías. O libro ven acompañado dun pequeno CD que contén seis cantigas relacionadas coa historia musical de Ourense.

As cantigas que figuran no mini CD son: Lantururú (Resonet), Saudade (Obdulia Prieto),

Alborada antiga de Ourense (Faustino Santalices), Angelines (Banda do Batallón Mérida de Ourense), O quer que lle quer (procedente das primeiras gravacións realizadas pola CORAL DE RUADA no ano 1928 coa casa Regal) e Esta vida me va a matar (Los Suaves).

2009

Co gallo da celebración do seu 90º Aniversario, a CORAL DE RUADA, co patrocinio da Deputación de Ourense, Caixanova, Concellería de Cultura do Concello de Ourense e La Región, editou o CD **“CORO DE RUADA: 1929. Primeiras gravacións ourensanas”**. A edición correu a cargo da editorial OUVIRMOS.

DL: LU 135-09: Alborada galega (Pascual Veiga), O quer que lle quer (Mauricio Farto), Negra sombra (Rosalía de Castro / Xoan Montes), Os teus ollos (M. Curros Enríquez / Xosé Castro Chané), De Ruada (Adolfo Berges), Pandeirada de Trasalba (Daniel González), Nos caneiros (Daniel González), Alalá de Ourense (Daniel González) e Pandeirada de Trives (Daniel González).

Trátase dunha selección das primeiras gravacións realizadas por DE RUADA en 1929 coa casa REGAL (cantigas 1 a 7) e en 1950 con COLUMBIA (cantigas 8 a 10).

Este CD distribuíuse de xeito gratuito e masivo co xornal La Región do día 12 de outubro.

A discográfica PAI presentou o novo CD do grupo ourensán Brañas Folk titulado **“Alalá do Cebreiro”**.

DL-VG438-2009: Este traballo contén 12 fermosos temas entre os que podemos atopar o “Canto das Chirimías da Catedral de Santiago” no que participou a CORAL DE RUADA.

Dáse a circunstancia de que esta cantiga fora gravada pola CORAL DE RUADA no ano 1929 e non se volvera gravar dende entón. Esta nova versión, adaptada polo director da CORAL, Juan José Rumbao, partindo da versión do exdirector Daniel González, estivo acompañada por Manuel Brañas (chirimías), organistrum (Luciano Pérez) e fagot (Victoria Folgado).

Montserrat Saco Cid deixounos o 26 de outubro de 2008. Aínda que non pertenceu á CORAL DE RUADA, **Montse** era descendente e irmá de coralistas e os seus catro fillos –Montse, Luís, Juan e Manuel– formaron parte da CORAL, á que tamén pertenceu a súa nora Cristina Pato –a dona de Juan–. Ademais, era cuñada do noso presidente Eladio Quevedo Almoina. Por todo iso, a familia ruadista lamentou fondamente a triste noticia do seu pasamento.

Uns días antes, concretamente o 12 de outubro –día do Pilar–, faleceu **Luís Quintas Conde**, coralista de finais dos anos corenta e principio dos cincuenta. **Luís Quintas** era moi coñecido en Ourense porque, ademais de cantar na CORAL DE RUADA, fora vocalista de varias orquestras e até non hai moitos anos cantaba nos pubs da nosa cidade, acompañado pola súa guitarra, rancheras e boleros con gran sensibilidade. Na fotografía que se acompaña, tomada no teatro Rosalía Castro da Coruña o ano 1951, pódese ver a **Luís Quintas** na última fila, xusto detrás do director Daniel González (na fotografía en detalle é o que se atopa detrás e no centro).

HUMOR GRÁFICO

Almuiña¹

1. Fernando Fernández Almuiña é pintor e humorista gráfico. Colaborador habitual de “La Región”, leva publicado neste xornal máis de 200 viñetas.

UNHA AVENTURA EN ZARAUTZ

“Teixugo”

A Manuel de Abel, in memoriam.

Van permitirme vostedes
que lles pida a súa atención
para un chusco sucedido
despois dunha actuación:

Nunha vila guipuscoana
—Zarautz de *nominación*—
actuara De Ruada
ante unha gran afección
conformada por galegos,
vascos e doutras nacións,
que seguiron as cantigas
con fervor e devoción.

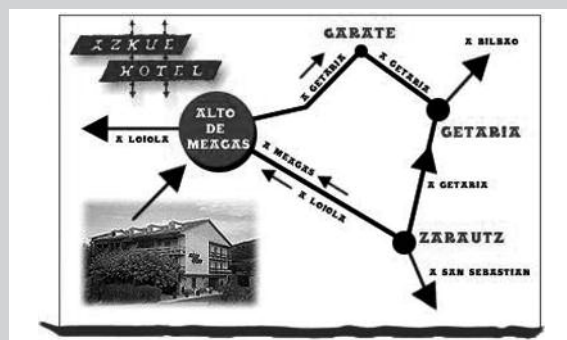
Ó rematar, boa cea
regada con profusión
—viño tinto, *txakolí*
e *chupitos* de licor—.

Co estómago repleto,
pra facer a dixestión,
cómpre camiñar un pouco
e comeza a procesión:
uns camiñan pola praia,
outros inician sesión
de *sillón-ball* e terraza
no fermoso *malecón*.

Xavier Romero e Chaparro deciden –ó *unisión*– explorar terreos novos e inician unha excursión; excursión case obrigada, pois era a súa intención ir de volta pra o hotel a descansar no colchón.

Pero quixo a mala sorte
—ou, se cadra, a confusión—
que o autobús que os levaba
fose noutra dirección.

E así foi como os amigos,
sen ser esa a súa intención,
foron parar a Guetaria,
onde os deixa o conductor.
Noite pecha!, ningún taxi!,
non vai frío nin calor;
autobuses a esas horas?,
nin por imaxinación!.

Oito mozos nunha praza
practican o botellón.
- Bótannos feras miradas!,
é a nosa perdición!.

Cando máis desesperada
era a súa situación,
ven salvalos un milagre
coa forma de furgón.

O chofer rebaixa a marcha
e aparca ó seu carón;
ten que repartir xornais
en medio do *madrugón*.

- Faga o favor, señor *chófer*,
teña de nós compaixón!,
non podería levarnos
a Zarautz, de polisóns?.

O chofer pensa, dubida,
vaia estraña situación!,
mais, finalmente, accede
ante a rara petición.

Mais xurde un novo problema no interior do furgón:
- Non podo levalos diante, que hai paquetes a montóns!.

- Non podería levarnos
-é unha suposición-
entre xornais e revistas,
pegadiños ó portón?.

O home abre a traseira,
faillles sitio nun *rincón*.
- Se queren viaxar sentados,
fágano en *calquer* montón.

Chapi senta nunhas caixas,
Xavier constrúe un *sillón*
con folletos e revistas
da prensa do corazón.

- Por fin estamos a salvo!,
di Xavier con ilusión.
- De qué boa nos libramos!,
di Chapi dende o caixón.

Pra matar o nerviosismo,
ten Xavier a tentación
de buscar entre os xornais
pra ver se atopa “A Razón”.

Como a luz non era moita
e era moita a confusión,
deu en escoller o “Gara”
sen lle prestar atención.

Cando se puxo a miralo,
meu Xesús, qué *sofocón*!,
- É o xornal dos da ETA!,
meu Deus, qué será de nós?.

O furgón segue o reparto,
parando en cada ocasión
que se atopa cun quiosco
e os nosos fanse a ilusión
de ter chegado a destino,
mais non dan chegado, non,
e con cada paradiña
vaise medio corazón.

E nunha destas paradas
parece haber discusión
entre o conductor e uns mozos.
- Nós prestamos atención,
pero non nos decatamos
porque esta conversación

celebrábase en euskera
e con unha gran tensión.

- Agora si que acabamos!,
isto non ten solución!.
Os nervios ían roendo
e, nesto, abre o portón!.

- Baixen xa, que xa chegamos!.
Será certo o notición?.
Dubidando saen do coche,
case perdido o control.
Inda lles queda sentido,
—por teren bo corazón—
e sacan unhas moedas
como gratificación.

O chofer declina os cartos
agradecendo a intención
e desexándolles sorte
nesta peregrinación.

- Por fin aparece un taxi!,
non será unha ilusión?.
Apresúranse a collelo.
- Mesmo foi unha beizón!.

Chegan ó hotel sen folgos
e soben á habitación;
durmirían *anque* fose
sobre un humilde xergón.

Pero iso non foi todo,
parece unha maldición!,
cando xa estaban durmindo
un ruído os espertou.

Non eran tiros, nin bombas,
nin que chovese a cachón,
eran o Abel e o Barreira
con un dúo de roncón.

Sentencia:

É ben certo aquel refrán
que di, con moita razón,
“que Deus nos quite aguantar
o que pode un corazón”;
pero, polo que máis queiras,
ponme nunha habitación
onde o Abel e o Barreira
non nos dean o folión.

Actividades

ano 2008

3 de xaneiro

Concerto de aninovo na Igrexa de Santiago da Ponte. Coa Igrexa chea de público, CORAL DE RUADA ofreceu un amplo repertorio de cancións relacionadas co Nadal, que foron moi aplaudidas. Entre os asistentes atopábase un matrimonio que vive fóra de Galicia e que, hai anos, pertenceron a CORAL. Con este concerto que ofreceu DE RUADA na Igrexa de Santiago da Ponte, finalizaron os concertos corais programados pola Concellería de Cultura do Concello de Ourense para as festas de Nadal e aninovo.

6 de xaneiro

CORAL DE RUADA cantou a Misa de Reis na Catedral de San Martiño de Ourense. O Bispo de Ourense, Luis Quinteiro Fiúza oficiou na Catedral unha misa solemne, acompañado do Cabido Catedralicio, co gallo da festividade dos Reis Magos. DE RUADA que foi a encargada de cantar a Misa, incluíu no programa algunhas panxoliñas do seu repertorio. Esta actuación na Catedral, xunto coa de San Martiño, débese ó acordo de colaboración asumido pola CORAL co Deán da Catedral, Serafín Marqués. Con esta intervención na Catedral e coa de Reis na Igrexa da Ponte, a CORAL remataba as festas

de Nadal e Reis do 2007-2008 e comezaba o novo ano con desexo e ánimos de seguir traballando arreo no eido musical.

17 de xaneiro

A CORAL DE RUADA presentou o número 6 da súa revista no Centro Cultural da Deputación. A publicación consta dunha serie de artigos elaborados por membros da CORAL e por diversos colaboradores que falan da actualidade da entidade e da súa importancia para Ourense.

A CORAL rende unha homenaxe no suplemento da súa revista anual ó poeta ourensán, José Ángel Valente, a través de tres traballos. O primeiro titulado *"El fulgor de la palabra"* pertence ó profesor do Centro de Estudos Galegos da Universidade de Santiago de Chile, Edmundo Moure, que fala sobre a vida e obra de Valente. O segundo pertence á sobriña do escritor, Paulina Valente, que mostra unha visión do poeta desde o punto de vista familiar. Finalmente o coralista, Xaquín Vales, ofrece un estudo da homenaxe a Valente en 1990 no que participou a CORAL.

A revista conta ademais coas seccións fixas como son a referente á discografía propia, a que conta por que

Dous momentos da Asemblea Xeral Ordinaria e da cea posterior.

A CORAL DE RUADA no acto de inauguración da reforma do paraninfo do Instituto “Ramón Otero Pedrayo”.

foron noticia durante o ano e as colaboracións especiais que este ano corresponderon ó director do arquivo diocesano, Miguel Ángel González, ós historiadores Luis Martínez Risco Daviña e Xerardo Dasairas Valsa e ó periodista José Manuel Fernández Sobrino. Este número anual conta ademais con dúas novidades. A sección “*Anecdótico da Coral*”, na que o coralista Gerardo Gómez Gómez, “Chaparro”, relata diferentes anécdotas chocantes da CORAL. A outra novidade leva por título “*De Coña*”, que é un espazo aberto a todos os coralistas para que conten as súas anécdotas, debuxen caricaturas ou ofrezan os seus chistes. Este apartado iníciase cun poema humorístico que intenta copiar o que facía o antigo membro da CORAL, Antonio García Nóvoa, “Perniñas”.

A revista patrocinada pola Deputación ten unha tirada de 600 exemplares e distribúese de balde entre os coralistas, amigos da CORAL, institucións, bibliotecas e centros galegos, entre outros.

30 de xaneiro

A Parroquia de María Auxiliadora dos Salesianos celebrou o 25 aniversario da súa fundación como parroquia coa celebración dun triduo de carácter relixioso durante os días 28, 29 e 30 do mes de xaneiro. CORAL DE RUADA foi invitada a participar nos actos do día 30, acompañando a Misa, que fixo coa mestría habitual.

9 de febreiro

A CORAL DE RUADA celebrou a súa Asemblea Xeral Ordinaria anual no seu local situado no ático do Teatro Principal. Os coralistas analizaron diversos aspectos do funcionamento da CORAL durante o ano pasado, como son (actividades realizadas, repertorio, vestuario, ensaios, actuacións, actividades culturais, situación económica, etc.) e a previsión de actividades deste ano. O balance do ano foi positivo polas activi-

A CORAL DE RUADA en San Domingos de Bonaval.

dades levadas a cabo e polos éxitos recollidos nos diferentes concertos que a CORAL ofreceu por toda Galicia e fóra de Galicia. A Xunta de Goberno da CORAL recibiu as felicitacións dos coralistas pola súa dedicación e traballo levado a cabo durante o ano. Tamén o Director recibiu os parabéns do coro polo seu tesón, esforzo e nivel artístico acadados coa CORAL. Ao remate da asemblea, os coralistas e os seus familiares participaron nunha cea de confraternidade.

11 de febreiro

Por mediación de Samuel Lago, Vicepresidente segundo da Coral e Inspector do I.E.S. Otero Pedraio, CORAL DE RUADA estivo presente na inauguración da reforma do Paraninfo do devandito centro.

O Presidente da Xunta de Galicia, Emilio Pérez Touriño, inaugurou a reforma. Durante a súa intervención destacou o papel levado a cabo polo Paraninfo como “vértice da intelectualidade”. Defendeu o papel da Educación para conformar unha sociedade galega máis formada e mellor cualificada aberta a Europa e comprometida co desenvolvemento económico e social do país. Destacou tamén a “beleza arquitectónica singular do Paraninfo”.

A CORAL DE RUADA abriu o telón interpretando o himno académico “*Gaudeamus Igitur*”, en homenaxe ós membros do grupo Nós. Ao final do acto a CORAL interpretou Alalá de Ourense e rematou entoando o Himno Galego.

1 de marzo

San Domingos de Bonaval acolle unha exposición que conta coa primeira partitura orixinal do Himno galego, encontrada en decembro, en Cuba, así coma a primeira bandeira de Galicia, entre outros artigos. A mostra encóntrase en Santiago desde o 20 de decembro ata que finalice o mes de marzo. Os comisarios da exposición “*A Nosa Voz*” destacaron o carácter “social, non bélico nin militar” do Himno galego.

Entre os diversos actos organizados están os concertos que ofreceron durante o tempo que durou a exposición, por esta orde, Cántigas da Terra da Coruña, CORAL DE RUADA de Ourense, Sociedade Coral El Eco da Coruña, Sociedade Coral Polifónica de Pontevedra e Real Coro Toxos e Froles de Ferrol.

O día 1 de marzo actuou a nosa CORAL que estivo a altura das circunstancias, coma sempre, ofrecendo un variado programa da música tradicional e da polifonía galega, rematando o concerto coa interpretación do Himno galego.

5 de abril

CORAL DE RUADA cantou na voda de Jesús e Javiera celebrada no mosteiro de Santo Estevo de

Participación da CORAL DE RUADA na “XIV Feria Internacional de los Pueblos” en Fuengirola (Málaga).

Ribas de Sil. O noivo é fillo de Jesús Souto, que foi presidente do TSXG, e sobriño dos coralistas, Manuel Souto e Ana María Herrero. Entre os invitados sinalar a presenza de José Luis Baltar, presidente da Deputación de Ourense, Alberto Núñez Feijóo, presidente do Partido Popular de Galicia e Xesús Palmou.

30 de abril ao 4 de mayo

CORAL DE RUADA desprazouse ata a fermosa cidade andaluza de Fuengirola en Málaga onde participou na “XIV Feria Internacional de los Pueblos”.

Día 2: A CORAL ofreceu un concerto de música popular e polifonía galega durante o acto de inauguración do festival que se celebrou na “Palacio de la Paz”.

Día 3: Pola mañá, a CORAL desfilou polas rúas de Fuengirola, xunto coas outras agrupacións e representacións dos países participantes. Polo serán, CORAL DE RUADA actuou en directo para Canal Sur desde a caseta da televisión local, recibindo en tódalas súas intervencións moitos aplausos.

A Feira Internacional dos Pobos é un certame de gran repercusión como demostra o feito de que participaran arredor de 35 grupos de todo o mundo e recibíse na pasada edición a visita de máis de 700.000 persoas.

A viaxe da CORAL DE RUADA foi organizada polo Centro Galego de Málaga en colaboración coa Deputación de Ourense e o concello de Fuengirola.

Participación na Romaría Etnográfica “Raigame” en Vilanova dos Infantes.

Primeira xornada do II Certame Internacional de Coros “DE RUADA”.

17 de maio

Un ano máis, CORAL DE RUADA foi invitada a participar nos diferentes actos culturais que se celebran en Vilanova dos Infantes co gallo da tradicional Festa Raigame que reúne a moito público procedente de diferentes puntos da nosa xeografía. A CORAL DE RUADA cantou a Misa que celebrou na Igrexa parroquial, o párroco da localidade, Adolfo Álvarez Méndez, e a continuación ofreceu un breve concerto para todos os asistentes.

23 de maio

No IES Julio Prieto Nespereira tivo lugar a celebración da graduación dos trinta alumnos que cursaron e acabaron o segundo curso de bacharelato. Para dar máis realce a este acto contaron coa presenza da CORAL DE RUADA baixo a dirección de J.J. Rumbao Requejo, profesor de música do devandito centro.

A CORAL, ademais do *Gaudeamus Igitur*, ofreceu un breve pero selecto programa. A súa intervención foi moi aplaudida. Ao remate do acto, a CORAL compartiu unha merenda cea cos alumnos, familiares e profesores, na cafetería do centro.

21 e 22 de xuño

A música tamén foi un dos principais atractivos das Festas de Ourense 2009 e a CORAL DE RUADA organizou o **II CERTAME INTERNACIONAL DE COROS "DE RUADA"** na Igrexa de Santa María Nai, nesta ocasión. Este evento contou co patrocinio da Concellería de Cultura, Festas e Festival de Cine do Concello de Ourense.

Día 21: Abriu o programa o **Coro do Conservatorio Profesional de Música de Viveiro**, composto por 67 voces, alumnos do Conservatorio. Está dirixido polo que foi o seu fundador no ano 1998, Antonio J. Álvarez Neira, tamén director do Conser-

vatorio, profesor de guitarra e análise. O seu repertorio abarca dende polifonía renacentista ata música popular, pasando por temas de películas, música pop, etc. Ofreceron unha selección das mellores obras do seu repertorio e recibiron moitos aplausos.

Despois da actuación do coro do Conservatorio Profesional de Música de Viveiro, fíxose un descanso para a celebración do Pregón das festas na Praza Maior, reiniciándose o concerto coa intervención do **Canticum Coro de Cámara de Pécs (Hungría)**, formado por nove voces brancas, entre as que se encontraba a ex-coralista de CORAL DE RUADA Viktoria Tóth "Viki" (alto). Fundouse no outono de 1998. Cantan por afección, pertencendo as súas compoñentes a diversas profesións (médicas, economistas, matemáticas, profesoras ou estudantes da universidade). O repertorio é moi variado desde as melodías gregorianas, a través de composicións clásicas, ata pezas modernas e contemporáneas. O coro mantense por si mesmo, coas contribucións das súas coristas. Kovacs Werczel Carolina é a quinta directora do coro. Fixo os seus estudos de dirección de coros e música na universidade de Pécs. É profesora de solfexo e dirixe, ademais, outro coro en Pogány. A calidade das súas voces e a brillante interpretación que fixeron das obras que cantaron, deu como resultado un extraordinario concerto que foi premiado con moitos aplausos, polos que ofreceron máis dunha propina.

Día 22: O segundo día do **II CERTAME INTERNACIONAL DE COROS "DE RUADA"** actuou, en primeiro lugar a **Agrupación Coral Polifónica de A Garda (Pontevedra)**. Esta coral foi fundada en 1984. Percorreu a maior parte dos pobos e cidades de Galicia e gran parte de Portugal con destacadas intervencións en Braga, Fátima, Centro Galego de Lisboa, Catedral de Santiago, Lugo, Catedral de

Segunda xornada do II Certame Internacional de Coros "DE RUADA".

Romaría dos Amigos da CORAL DE RUADA en Oseira.

Tarragona, etc. Interpreta todo tipo de pezas, xa que conta cun amplo repertorio de música sacra e profana. Polo Nadal organiza o festival de Panxoliñas. A dirección musical está a cargo de Mary Silda Sánchez.

A continuación, actuou a **Coral Polifónica de Betanzos (A Coruña)**, fundada en 1969 por D. Manuel López Castro que segue a ser o seu director dende entón. Ata a actualidade leva ofrecido máis de dous mil concertos por toda Galicia, boa parte do territorio español e en distintos países de Europa (Portugal, Francia e Italia). En 1979 gravou un LP. Está en posesión da Medalla de Prata da cidade de Betanzos, onde tamén ten unha rúa dedicada.

A concorrencia de público foi numerosa, encheu por completo o recinto da Igrexa de Santa María Nai e premiou con fortes aplausos as intervencións de ambas corais.

E xa para rematar este **II CERTAME INTERNACIONAL DE COROS "DE RUADA"**, actuaron, aínda que de maneira informal, para público e corais participantes neste día o Canticum Coro de Cámara de Pécs (Hungría), que novamente nos entusiasmou coa súa intervención, recibindo moitos aplausos.

22 de xuño

Como é tradicional, CORAL DE RUADA reuniu a tódolos seus amigos en Oseira para conmemorar a súa

Participación no IV Ciclo de Coros Históricos no teatro Rosalía Castro da Coruña.

Concerto dos Amigos da CORAL DE RUADA no Teatro Principal.

primeira presentación ante o público ourensán o día de San Xoán de 1919.

O primeiro acto foi a Misa cantada pola CORAL e oficiada polo cóengo da Catedral e Director do Arquivo Histórico Diocesano de Ourense, D. Miguel Ángel González García. O **Canticum Coro de Cámara de Pécs (Hungría)**, participante no **II CERTAME INTERNACIONAL DE COROS “DE RUADA”**, invitados tamén a esta Romaría, cantou o *Agnus Dei* e ofreceu ó final da Misa un breve concerto para facer as delicias de tódolos asistentes. Ao comezo da Misa, ante os numerosos amigos que enchían a igrexa, a CORAL interpretou o Himno a Oseira, con letra do coralista gaitero, Xosé Antón Laxe Martiñán, e música do Director, J.J. Rumbao Requejo. O Vicepresidente Primeiro da Coral, Emilio Rodríguez Portabales e o membro da Xunta de Goberno, Álvaro Iglesias Montes, presentaron ós asistentes o “por que” da nosa Romaría e a Misa que comezaba, con especial recordo para os coralistas falecidos ó longo deste último ano: *Dolores Cebreiros Lorenzo, Ángel Fernández Fernández “Lito”, Melquisedec Barreto Quiroga, Monseñor D. Miguel Anxo Araújo Iglesias*, bispo emérito de Mondoñedo-O Ferrol, Insignia de Ouro da Coral, que nos acompañou en moitas ocasións nesta Romaría. Durante a celebración da Misa, o Presidente da CORAL, Eladio Quevedo Almoina, ocupou un lugar destacado no presbiterio, como símbolo e representación de CORAL DE RUADA.

Despois da Misa, e de que os membros da CORAL recollisen na sancristía os saborosos doces de Allariz con que nos obsequia con relativa frecuencia o Director J.J. Rumbao (san e saudable costume que oxalá non perda), houbo unha comida popular na carballeira, ó pé do río e á sombra, na que non faltaron o polbo, pan de Cea, viño e refrescos ofrecidos pola CORAL, e outras viandas de cada quen. O Subdelegado do Goberno, Camilo Ocampo, acompañado pola súa dona, Pilar, compartiu mesa e xantar co Presidente da CORAL, Eladio Quevedo.

Este ano a festa foi moi concorrida; estivo animada polos cantos de tódolos asistentes, acompañados polo grupo instrumental da propia CORAL e máis unha charanga e que como xa queda dito contou coa presenza das compoñentes do **Canticum Coro de Cámara de Pécs** que compartiron mesa e viandas co Director da CORAL, Juan José Rumbao Requejo e outros coralistas.

Este encontro serve para compartir os ruadistas cos seus amigos e agradecerlles o apoio prestado durante todo o ano.

21 de setembro

A CORAL DE RUADA participou no IV Ciclo de Coros Históricos, que se celebrou no teatro Rosalía

Castro da Coruña, organizado polo Coro Histórico daquela cidade, Cántigas da Terra. CORAL DE RUADA ofreceu, nesta ocasión, unha selección do mellor do seu repertorio da música popular das nosas cantigas de Ourense e polifonía dos músicos ourensáns, que interpretou coa habitual mestría, baixo a dirección de Juan José Rumbao Requejo, sendo moi aplaudidos polo numeroso público asistente.

2 de outubro

CORAL DE RUADA estivo pola mañá na Catedral Basílica de Ourense, cantando a Misa solemne dos Santos Anxos Custodios, oficiada polo bispo, Monseñor Luís Quinteiro Fiúza, co gallo da celebración da festividade patronal da Policía.

2 de outubro

Xa pola tarde, a CORAL DE RUADA celebrou no Teatro Principal o seu xa tradicional **“Concerto dos Amigos”**. Desta maneira a nosa histórica agrupación coral quere agradecer aos seus amigos e seguidores o interese que amosan polo seu traballo cada ano.

Baixo a dirección de Juan José Rumbao Requejo, a CORAL agasallou ó público cun repertorio de 17 cancións, a meirande parte composicións populares galegas e tamén da polifonía galega e universal. Os amigos da CORAL gozaron co concerto ofrecido e premiaron o noso traballo con prolongados e sinceros aplausos. Cada vez son máis os que nos seguen fielmente en cada unha das nosas actuacións.

O acto cultural incluíu diplomas para algúns membros da nosa histórica CORAL. Antes do concerto, o secretario da CORAL, Manuel Souto leu o acordo da acta da Xunta de Goberno da CORAL DE RUADA na que se nomea **“Coristas distinguidos” a Luisa Rodríguez Nóvoa**, pertencente a corda das sopranos, e **Baldomero Pazos Valdés**, pertencente a corda dos baixos, expedíndolles o diploma correspondente como constancia de tal distinción.

21 de outubro

A sala principal do Auditorio acolleu a tradicional entrega de insignias de ouro da Federación de Asociacións de Veciños “Limiar”, que este ano recoñeceron o labor do veterano Manuel Villar e da Asociación de Alzheimer Afaor. O acto contou coa presenza de importantes autoridades da cidade, entre os que se encontraba o alcalde, Francisco Rodríguez; o tenente de alcalde, Alexandre Sánchez Vidal; o presidente da Deputación, José Luis Baltar; a edil de participación cidadá, María Devesa; a concelleira de igualdade, Marta Arribas, e o presidente de “Limiar”; Remigio González.

En diversos momentos do acto, actuaron a Agrupación Agarimo, Airiños de Canedo, a Capela Madri-

Celebración do magosto.

galista, Real Banda de Gaitas da Deputación, e pechou o acto, a CORAL DE RUADA que puxo o perfecto broche final.

6 de novembro

O salón de actos do Edificio de Ferro foi o escenario no que 21 alumnos, 13 do grao universitario sénior e nove do grao superior, todos eles maiores de 50 anos, celebraron a súa graduación da aula de Formación Aberta do Campus de Ourense. Deste xeito, o programa para maiores consegue a súa cuarta promoción do ciclo básico e a segunda do grao de especialización. No acto tamén participaron os organizadores e promotores do programa formativo, como Pedro Membiela, vicerreitor de Formación e Innovación Educativa; Josefina Pato, coordinadora do programa para adultos, e Inés González, decana da Facultade de Dereito que nesta ocasión foi a madriña da nova xeración universitaria.

A CORAL DE RUADA, invitada para este evento, ofreceu un concerto e como peche do acto interpretou o Gaudeamus Igitur, redondeando así un acto cheo de ledicia e un exemplo de tesón e convivencia

Día 11 de novembro

CORAL DE RUADA participou na solemne celebración eucarística que tivo lugar na Igrexa Catedral co gallo da festividade de San Martiño, patrón da diocese de Ourense. Presidiu a Misa, o Bispo, Luís Quinteiro Fiúza, co que concelebraron os cóngos do Cabido Catedralicio.

O alcalde da cidade, Francisco Rodríguez, fixo a tradicional ofrenda da corporación municipal a San Martiño a quen lle pediu que ilumine as decisións políticas, sempre fundamentadas na esperanza, na igualdade e na xustiza, concluíndo que “en tempos de tribulación, os gobernantes saibamos poñermos do lado dos máis débiles”. O Bispo na súa homilía tamén avogou por primar os principios sociais e a

loita pola xustiza e sinalou que “todos debemos sentirnos implicados, porque tal ben común só se pode acadar coa harmonía na convivencia social. Hai que buscar o camiño da fraternidade”.

A CORAL DE RUADA baixo a dirección de J.J. Rumbao Requejo deulle grandiosidade ó acto coa interpretación do fabuloso canto de entrada, (Profeta), mentres a comitiva presidida polo Bispo, acompañada polo Cabido da Catedral, Alcalde e Corporación Municipal se dirixía pola nave central do templo cara o altar maior e sedes correspondentes. Asemade, durante a celebración eucarística, seguiron soando os cantos e obras da polifonía universal, ofrecidos pola CORAL e mailo organista

15 de novembro

Ademais das nosas actuacións, tamén nos reunimos para celebrar as festas máis tradicionais do calendario. Un ano máis, CORAL DE RUADA organizou un magosto para os seus coralistas e familiares, que este ano celebrouse no restaurante As Caballerizas de Vilar das Tres.

Como é habitual, entre castaña e castaña, chupito e chupito, non faltaron as cantigas que nos caracterizan e identifican como CORAL DE RUADA. Foi un día de lecer que serviu para compartir mesa, cantos e amizade entre tódolos coralistas e seus familiares.

22 de novembro

A CORAL DE RUADA foi a gañadora da XVII edición do **Premio IAR do Folclore Galego**, que outorga anualmente a asociación de veciños Castrillón-Urbanización Soto IAR. O xurado valorou a dilatada traxectoria no folclore galego dende a súa fundación no 1918 e o labor de divulgación desenvolvido durante todos estes anos.

Unha representación da Xunta de Goberno da CORAL DE RUADA, encabezada polo presidente Eladio Quevedo Almoina, viaxou á Coruña para recoller este premio no transcurso dunha gala folclórica, celebrada

A representación ruadista no tetaro Rosalía Castro da Coruña para recoller o Premio IAR.

Participación no certame “Os Coros Históricos con Ferrol” no teatro Jofre.
Ao remate, os catro Coros Galegos Históricos (Cantigas e Agarimos de Santiago de Compostela,
Cántiga da Terra da Coruña, Coral De Ruada de Ourense e Real Coro Toxos e Froles de Ferrol).

no teatro Rosalía Castro, na que actuaron o Grupo de Bailes Populares IAR, O Rancho Folclórico do Padroado da Legua (Matosinhos, Portugal) e o Grupo de Danzas de Villena (Alicante).

O presidente da CORAL DE RUADA pronunciou unhas emocionadas palabras de agradecemento para o xurado do premio, para o grupo organizador e para todo o público coruñés, que acolleu con grandes mostras de cariño a concesión deste premio. A expedición ruadista acolleu con ledicia este premio que vén a recoñecer a traxectoria da CORAL DE RUADA cando están a piques de iniciarse os actos do seu 90 aniversario. Acompañou aos membros da CORAL, Mariló Prado, neta de Xavier Prado “Lameiro”, un dos fundadores de DE RUADA, que reside na cidade herculina.

13 de decembro

Os membros da CORAL DE RUADA desprazáronse deica Ferrol para participar no certame “**Os Coros Históricos con Ferrol**”, co gallo do 150 aniversario da concesión do título de cidade a Ferrol por parte da raíña Isabel II. O certame foi organizado polo Real Coro Toxos e Froles de Ferrol e no mesmo participaron, ademais do Coro anfitrión, a CORAL DE RUADA, Cántigas da Terra da Coruña e Cantigas e Agarimos de Santiago de Compostela.

CORAL DE RUADA ofreceu ó público unha pequena mostra das panxoliñas e vilancicos que preparou para as inmediatas festas do Nadal.

O concerto tivo lugar no emblemático teatro Jofre. E foi nese mesmo escenario, no ano 1915, onde O Real Coro Toxos e Froles celebrou o seu primeiro concerto, e onde cinco anos máis tarde, en 1920, DE RUADA recolleu a bandeira que conserva como o tesouro que é, e que lle deseñara o ferrolán Camilo Díaz Baliño, como así o lembraba o seu presidente, Eladio Quevedo Almoína.

27 de decembro

CORAL DE RUADA cantou na Misa e ofreceu o seu concerto de Nadal, como ven sendo costume nestes últimos anos, na Igrexa de Santiago de Allariz.

A CORAL interpretou un selecto programa de panxoliñas e vilancicos do seu repertorio que é moi amplo e variado, e que recibiu prolongados aplausos.

28 de decembro

A CORAL DE RUADA ofreceu o seu tradicional “**Concerto de Nadal 2008**” no incomparable marco da Catedral de San Martiño repleta de público. Foi a edición nº 17 deste concerto, que se converte, ao lado do “Nacemento” do escultor Arturo Baltar, nun dos principais referentes das festas de Nadal na cidade.

A CORAL interpretou unha ampla variedade de cánticos: panxoliñas galegas, vilancicos tradicionais españois, europeos e da polifonía universal. As voces da Coral CORAL ensambladas coa beleza arquitectónica do templo formaron unha fermosa postal de Nadal para todos os ourensáns que acudiron ó evento, que foron moitos e premiaron con fortes aplausos cada unha das súas interpretacións.

Na presentación do programa do concerto, o Presidente da CORAL DE RUADA, Eladio Quevedo Almoína, agradeceulle ó Neno a súa permanente tutela para coa nosa CORAL e pediulle que nos siga a protexer no novo ano que comeza, no que DE RUADA iniciará a preparación dun amplo programa de actividades destinado a conmemorar o seu 90º aniversario. Tamén lles expresou o máis sincero agradecemento pola súa fidelidade e pola agarimosa acollida que nos dispensan ano tras ano.

O concerto rematou co coñecido canto Adeste Fideles, no que se invitou a participar a tódolos asistentes o acto.

Concerto de Nadal na Catedral de Ourense.

A XUNTA DE GOBERNO INFORMA

Composición da Xunta de Goberno

<i>Presidente:</i>	D. Eladio Quevedo Almoína
<i>Vicepresidente 1º:</i>	D. Emilio Rodríguez Portabales
<i>Vicepresidente 2º:</i>	D. Samuel Lago Fernández
<i>Secretario Xeral:</i>	D. Manuel Souto Prieto
<i>Tesoureiro:</i>	D. Manuel Ángel Sánchez Pérez
<i>Interventor e arquivista:</i>	D. Carmelo Jesús Hernández Morán
<i>Director Artístico:</i>	D. Xoán Antón Vázquez Casas
<i>Subdirector Artístico:</i>	D. Álvaro Iglesias Montes
<i>Vogais:</i>	Da. María Belén Vázquez Lamela
	Da. Jesusa Varela García
	Da. Ana María Herrero Prieto
	D. Gerardo Gómez Gómez
	D. Luis Ángel Fernández Iglesias
	D. José Manuel Fernández Sobrino
	D. Juan Luis Saco Cid

Coralistas

O cadro de coralistas actual é o seguinte:

DIRECTOR ARTÍSTICO Xoán Antón Vázquez Casas	CONTRALTOS Elisa Álvarez Cabo	Francisco González Gamallo	Antonio Graña González
SUBDIRECTOR ARTÍSTICO Álvaro Iglesias Montes	Pilar Baltar Rodríguez	Álvaro Iglesias Montes	Carmelo Jesús Hernández Morán
SOPRANOS Asunción Álvarez Ansia	Ángeles Cofán del Río	José Ramón Padrón González	Baldomero Pazos Valdés
Patricia Blanco Valdés	Sandra María Doval González	Pedro Miguel Leonardo Rodríguez F.	Julio Pérez Dorribo
Belén Fernández Gallego	Ana María Herrero Prieto	Emilio Rodríguez Portabales	Alfonso Rapela Sotelo
Sandra Dacal Pérez	María José Outeiriño Boán	Xaquín Vales Rodríguez	Manuel Ángel Sánchez Pérez
Fátima María Malíngre Grande	María Isabel Pérez Martínez	José Manuel Vázquez Rodríguez	Manuel Souto Prieto
Silvia Martínez Álvarez	María del Pilar Rodríguez Fernández	BARÍTONOS	INSTRUMENTOS POPULARES
Florita Outeiriño Fernández	María Blanca Taboada Montes	Juan José Alonso Merino	Manuel Álvarez Conde (percusión)
Lourdes Rodríguez Mira	Jesusa Varela García	Luis Borrajo Nóvoa	Antonio André Gabián (gaita)
Luisa Rodríguez Nóvoa	María Belén Vázquez Lamela	José Antonio Conde Pumar	Luis Borrajo Nóvoa (percusión)
Ana María Saa Hermida	TENORES (Primeiros e Segundos)	Luis Ángel Fernández Iglesias	Antonio Carrizo Cadaya (percusión)
Ángeles Soto del Río	Carlos Álvarez Expósito	Alfonso Fidalgo Conde	Manuel Freire Pérez (gaita)
Cristina Torreiro Sebastián	Antonio Barreira Gómez	Manuel Rodríguez Rodríguez	Xosé Antón Laxe Martiñán (gaita)
Laura Zon Pereira	Raúl Cachaldora Fernández	José Rodríguez Suárez	Desiderio Martínez Vila (gaita)
	José Manuel Fernández Balboa	Camilo Villanueva Valdés	Emilio Rodríguez Portabales (<i>zanfonia</i>)
	Gerardo Gómez García	BAIXOS	Óscar Vázquez Fernández (gaita)
	Gerardo Gómez Gómez	Eduardo Balvís Outeiriño	ÓRGANO E PIANO
		Juan Canal López	Irma Fernández Alonso

Actividade da Xunta de Goberno

Os membros da Xunta de Goberno da CORAL DE RUADA realizaron, durante todo o ano 2008, múltiples xestións de todo tipo para que o funcionamento da institución se desenvolvese do mellor xeito posible. Neste sentido foron numerosas as entrevistas e intercambios de información realizados ante os responsables das distintas administracións públicas, religiosas e privadas. Estas xestións permitíronnos asinar distintos convenios de colaboración que nos permitiron desenvolver o alto nivel de actividade que describimos en páxinas anteriores.

Ademais prestamos especial atención a outros temas, como pode verse a continuación.

Vestuario

Ademais das labores de adaptación e mantemento das pezas existentes, mercáronse camisas para o traxe de verán dos homes. Por outra banda, finalizouse o inventario de tódalas prendas de vestuario, de mulleres e homes, empregadas actualmente.

Arquivo fotográfico

Temos dixitalizadas as fotografías da CORAL dos dez últimos anos. Neste sentido, debemos agradecer o labor realizado neste sentido por Gerardo Gómez, Susa Varela, Emilio Rodríguez, Francisco G. Gamallo e Roque Quintana. Tamén temos dixitalizadas un gran número de fotografías doutras épocas e seguiremos completando este apartado.

Hemeroteca

Temos dixitalizadas as recensións de prensa de artigos, novas, anuncios, etc. -tanto de Ourense coma de tódalas vilas e cidades onde actuamos-relacionados coa CORAL DE RUADA dos dez últimos anos. Tamén temos as recensións dixitalizadas de distintas noticias relacionadas coa CORAL ao longo de 90 anos en varios xornais españois (El Imparcial, La Vanguardia, ABC, etc.). Seguimos traballando neste campo para poder chegar a completar os anos dos que aínda non temos -ou temos poucas- recensións de prensa.

Páxina web

Levamos a cabo unha ampliación da nosa páxina web (www.coralderuada.com) con novos apartados: “Noticias”, onde se poden consultar as noticias máis relevantes que vaian producíndose; “Certame Internacional de Coros <<De Ruada>>”, onde se dá conta dos programas de cada edición deste certame que xa vai camiño da IV Edición e “Premio Xabier Prado <<Lameiro>>”, onde proximamente se colgarán as bases da convocatoria deste premio organizado pola CORAL DE RUADA e do que daremos noticia nos próximos meses.

